

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ ВІНОГРАДАРСТВА І
ВІНОРОБСТВА ІМ. В. Є. ТАЇРОВА»

На правах рукопису

БУЛАЄВА ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 634.836.4:631.42:663.21

**АМПЕЛОЕКОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВИДІЛЕННЯ
ТЕРИТОРІЙ ВИРОБНИЦТВА ВИН З ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ**

06.01.08 – виноградарство

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата сільськогосподарських наук

Науковий керівник
Доктор сільськогосподарських наук
Власов Вячеслав Всеволодович

Одеса – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВИРОБНИЦТВА СИРОВИНИ ДЛЯ ВИН ВИСОКОЇ ЯКОСТІ З ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ).....	10
1.1. Екологічні аспекти виробництва вин із зазначенням походження.....	10
1.2. Законодавче забезпечення виробництва вин високої якості.....	17
1.3. Особливості виявлення ареалів високоякісного виноградарства.....	32
1.4. Вітчизняне законодавство в сфері виробництва винопродукції з зазначенням походження.....	36
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИ, МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ.....	45
2.1. Мета і завдання досліджень.....	45
2.2. Методика оцінки придатності земель для виробництва вин із зазначенням походження.....	46
2.3. Умови та місце проведення досліджень.....	50
2.3.1. Характеристика природних умов території ТОВ «Шабо» Білгород- Дністровського району Одеської області.....	51
2.3.1.1. Загальна характеристика.....	51
2.3.1.2. Геоморфологія, рельєф та ґрунтоутворюючі породи.....	51
2.3.1.3. Характеристика ґрунтового покриву.....	52
2.3.1.4. Агрокліматичні умови.....	54
2.3.2. Характеристика природних умов території ВАТ «Коблево» Березанського району Миколаївської області.....	57
2.3.2.1. Загальна характеристика.....	57
2.3.2.2. Геоморфологія, рельєф та ґрунтоутворюючі породи.....	57
2.3.2.3. Характеристика ґрунтового покриву.....	59
2.3.2.4. Агрокліматичні умови.....	62
2.3.3. Характеристика природних умов території ДП «ДГ «Таїровське» Овідіопольського району Одеської області.....	64
2.3.3.1. Загальна характеристика.....	64

2.3.3.2. Геоморфологія, рельєф та ґрунтоутворюючі породи.....	65
2.3.3.3. Характеристика ґрунтового покриву.....	66
2.3.3.4. Агрокліматичні умови.....	67
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я.....	70
3.1. Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі.....	70
3.1.1. Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі Миколаївської області.....	71
3.1.2. Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі Одеської області.....	76
3.2. Структура та стан насаджень технічних сортів Одеської області.....	82
3.3. Сортимент виноградних насаджень технічних сортів Одеської області.....	85
РОЗДІЛ 4. ОЦІНКА ПРИДАТНОСТІ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ВИН ІЗ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ.....	89
4.1. Визначення придатності земель для отримання високоякісної сировини для виробництва вин із зазначенням походження.....	89
4.1.1. Комплексні ампелоекологічні дослідження території ТОВ «Шабо».....	90
4.1.2. Комплексні ампелоекологічні дослідження території ВАТ «Коблево».....	100
4.1.3. Комплексні ампелоекологічні дослідження території ДП «ДГ «Таїровське».....	107
4.2. Експедиційні дослідження виноградних насаджень для обґрунтування вибору території отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження.....	116
РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ.....	134
ВИСНОВКИ.....	143
РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ.....	146
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	147
ДОДАТКИ.....	164

ВСТУП

Інтеграція економіки України в європейську спільноту вимагає розробки підходів, принципів і методів оцінки якості продуктів харчової промисловості згідно загальноєвропейських стандартів. В цьому напрямку велику увагу варто приділити встановленню основних (базових) показників, які функціонально відображають зв'язки між продовольчою продукцією і різними агроекологічними факторами.

Встановлені в різних країнах критерії оптимальності агроекологічних ресурсів для винограду вимагають значного уточнення і вдосконалення для конкретних територій і сортів. Особлива увага при цьому надається комплексній ампелоекологічній оцінці території для конкретних сортів винограду, яка є основою наукового обґрунтування розміщення насаджень з метою отримання якісної конкурентоспроможної продукції, в тому числі вин із зазначенням походження.

Актуальність теми. В світовій практиці виноградарсько-виноробної галузі вже понад століття застосовується поняття “вино місцевості”, “теруар”, “зазначення походження”. Бажання українського виновиробника вийти на світовий ринок на рівних правах зі світовими лідерами галузі показало необхідність вирішення питання оформлення в Україні винопродукції з зазначенням походження та прив'язкою до географічних найменувань в рамках регіону. Адже всі передумови для цього в Україні існують, наприклад, господарства ТОВ «Шабо», ВАТ «Коблево», ДП «ДГ «Гаїровське», що розташовані в унікальних екологічних умовах, мають сучасні виробничі потужності та тривалі традиції виноробства.

Оформлення виробництва винопродукції з зазначенням походження в Україні потребує перегляду існуючої нормативно-правової бази галузі та передбачає формування нового нормативно-правового документу, який би забезпечував супровід усіх етапів виробничого процесу, починаючи від

вибору ділянок для закладання та вирощування насаджень до реєстрації продукту та контролю його виробництва.

Визначення територій вирощування винограду з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження – актуальне питання сьогодення та умова розвитку вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі, оскільки екологічні умови території вирощування визначають особливості продукції і її відмінність від інших, попит на неї та займану на ринку нішу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дисертаційна робота є складовою частиною науково-дослідних робіт ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова»: «Дослідити просторові особливості впливу екологічних умов на виноград та науково обґрунтувати методологічні принципи великомасштабного ампелоекологічного районування України з метою оптимізації розміщення виноградників» (номер державної реєстрації 0111U003738), 2011-2015 рр., виконавець; «Розроблення методичних засад систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП» (номер державної реєстрації 0111U010053), 2011 р., виконавець; «Екологічне обґрунтування виділення ампелоекотопів в зоні шабських пісків для отримання вин КНП», (договір на виконання робіт № Е-1), 2012 р., виконавець; «Створення кадастру виноградників України з урахуванням екологічних умов» (номер державної реєстрації 0112U006503), 2012 р., виконавець.

Мета роботи – науково-методичне обґрунтування виділення ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження на території Північного Причорномор'я.

Завдання досліджень:

- вивчити стан проблеми виділення територій вирощування винограду з метою виробництва вин із зазначенням походження в виноградарських країнах Європи та нормативно-правову і методичну базу європейської системи вин із зазначенням походження;

- виконати детальний аналіз об'ємів виробництва виноматеріалів та переробки винограду в Миколаївській та Одеській областях за 2009-2013 рр., визначити об'єми переробки сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова»;

- провести аналіз виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств Одеської області за станом насаджень, віковим та сортовим складом, зрідженістю;

- обґрунтувати та розробити порядок визначення придатності виноградників для отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження;

- виділити ділянки виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження за результатами комплексних досліджень територій базових господарств;

- розробити пропозиції щодо нормативно-методичного забезпечення виділення та використання ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження.

Об'єкт досліджень – виноградні насадження та ампелоекологічні умови ділянок їх вирощування (на території трьох виноградарських районів Північного Причорномор'я).

Предмет досліджень – виділення ділянок виноградних насаджень технічних сортів з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження.

Методи досліджень. Для вирішення поставлених задач використовувалися теоретичні, експедиційні, польові, розрахункові, картографічні та порівняльно-розрахунковий методи.

Робота виконувалась за матеріалами польових досліджень насаджень технічних сортів винограду трьох базових господарств (ТОВ «Шабо» (Білгород-Дністровський район Одеської області), ВАТ «Коблево» (Березанський район Миколаївської області), ДП «ДГ «Таїровське» (Овідіопольський район Одеської області) та виноградарсько-виноробних

підприємств чотирнадцяти районів Одеської області (дані обстежень 2011-2013 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів.

Вперше:

- розроблено методичні підходи до визначення ділянок виноградних насаджень з метою отримання високоякісної сировини для виробництва вин із зазначенням походження на основі комплексного аналізу ампелоекологічних умов території та системного підходу до оцінки стану існуючих насаджень;

- виділено перспективні ділянки отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження та розроблено екологічні паспорти цих ділянок;

- складено базу даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження;

- розроблено «Положення щодо виробництва винопродукції з зазначенням походження» та запропоновані зміни до Закону України «Про виноград і виноградне вино».

Вдосконалено:

- методологічні підходи і методи комплексного великомасштабного ампелоекологічного районування;

- структуру екологічного паспорту винограднику.

Отримали подальший розвиток:

- методологічні засади вибору ділянок виноградників для виробництва вин із найменуванням за походженням згідно сучасної європейської практики захисту виноградарсько-виноробної продукції.

Практичне значення одержаних результатів. Розробка та використання методичних підходів до визначення територій отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження дозволять виділити в Україні унікальні ділянки для вирощування винограду та зареєструвати виробників автентичної вітчизняної винопродукції з

зазначенням походження, дасть можливість вести контроль якості і відповідності кількості продукції потенційним можливостям виноградарсько-виноробних територій, гарантувати натуральність продукту та підвищити довіру покупця, конкурувати на рівних зі світовими виробниками вина.

Розроблені комплексні ампелоекологічні карти базових господарств є науковою основою для проектування виноградних насаджень та затвердження ділянок в якості територій отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження. На території базових господарств виділені ділянки виноградників, перспективні в якості отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження, та оформлено екологічні паспорти на них.

Отримані в ході виконання досліджень результати використані при складанні «Методики систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП» (затверджена рішенням вченої ради ННЦ «ІВіВ ім. В .Є. Таїрова» № 15 від 14 грудня 2011 р.) та пропонується використовувати при оформленні нормативно-правових актів загальнодержавного рівня для регулювання питань вибору ділянок насаджень, оформлення і виробництва вітчизняної винопродукції з зазначенням походження.

Матеріали дисертації використовуються при викладанні навчальних курсів з дисциплін «Еколого-ландшафтне проектування багаторічних насаджень» та «Землевпорядне проектування» факультету землевпорядкування та кадастру Одеського державного аграрного університету.

Особистий внесок здобувача. Здобувач брав участь у формуванні теми і визначенні завдань, обґрунтуванні методів досліджень, розробці методичних рекомендацій щодо визначення ділянок отримання сировини для вин із зазначенням походження. У складі експедиційної групи здобувачем виконана якісна оцінка насаджень базових господарств. Автором особисто розроблені ампелоекологічні карти територій господарств. В роботах у

співавторстві автору належить формулювання завдань та аналіз результатів досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні результати наукових досліджень та практичні розробки дисертації були представлені на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: XXXIV World Congress of Vine and Wine «The Wine Construction», (Porto, 2011); VI Международная конференция молодых ученых «Биоразнообразие. Экология. Адаптация. Эволюция.» (г. Одесса, 2013 г.); II Міжнародна конференція «Молодь у вирішенні екологічних та соціально-економічних проблем сьогодення» (м. Одеса, 2013 р.); Дистанционная международная научно-практическая конференция «Достижения, проблемы и перспективы развития отечественной виноградо-винодельческой отрасли на современном этапе» (г. Новочеркасск, 2013 г.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Наукове забезпечення розвитку галузей садівництва, виноградарства та виноробства» (с. Велика Бакта, 2013 р.), Международный симпозиум «Современное сельское хозяйство – достижения и перспективы» (г. Кишинев, 2013 г.); міжнародних форумах виноробів і енологів (м. Одеса, 2011-2013 рр.); міжнародних науково-практичних конференціях ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова» та науково-практичних конференціях ОДАУ (м. Одеса, 2010-2014 рр.).

Публікації. За матеріалами досліджень, що представлені в дисертації, опубліковано 18 наукових робіт, з них 5 – у наукових фахових виданнях України та 1 – у міжнародному виданні, 7 – тези доповідей.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, рекомендацій виробництву та списку використаних джерел із 151 найменування, із них 61 іноземною мовою. Загальний об'єм роботи викладений на 175 сторінках, в т.ч. 47 таблиць, 28 рисунків, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТЕРИТОРІЙ ВИРОБНИЦТВА СИРОВИНИ
ДЛЯ ВИН ВИСОКОЇ ЯКОСТІ З ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ
(ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

1.1. Екологічні аспекти виробництва вин із зазначенням походження

Ведення сучасного високорентабельного сільського господарства забезпечується дотриманням принципу максимальної продуктивності культури (Т. Babo, 1981, Є. Софроні, 1995, V. Ungureanu, 1996). Хоча на сьогоднішній день у виноградарстві спостерігається величезний розрив між можливим і отримуваним врожайми (В. Г. Унгурян, 1979, 1982, G. Popescu, 1977, F. Ionescu, 1978, I. Mihalache, M. Chisili, 1997, D. W. Lamb, 2002, Cornelis van Leeuwen, 2004, R. Hamilton, 2004, R.G.V. Bramley, V. Gomez-Miguel, V. Carey, 2003). В значній мірі такі недобори викликані невідповідністю екологічних умов території вимогам сортів та продукційного процесу [11, 50, 76, 80, 81, 91, 92, 104, 105, 112, 117, 126, 144, 145].

Встановлені в різних країнах критерії оптимальності агроекологічних умов для винограду вимагають уточнення і вдосконалення для конкретних територій і сортів. Таким чином особлива увага сучасних досліджень відводиться комплексній оцінці геоморфологічних, ґрунтових і кліматичних умов (ампелоекологічна) і є науковим обґрунтуванням розміщення насаджень в оптимальних екологічних умовах з метою отримання високоякісної продукції (А. М. Аджиев, В. В. Власов, М. Chisili, 1997, М. Р. Толоков, D. W. Lamb, 2002, Cornelis van Leeuwen, 2004, R. Hamilton, 2004, G. V. Jones, R.G.V. Bramley, V. Gomez-Miguel, V. Carey, 2003) [5, 16, 19, 36, 46, 49, 51, 56, 59, 64, 70, 73, 80, 89, 96, 104, 118, 129, 140, 138, 141].

В європейській практиці такі території називають терруаром [104, 125, 135, 147]. Особливість терруару – виробництво продукту, що відрізняється своєю оригінальністю за рахунок поєднання екологічних особливостей

території та виноробної практики. Згідно з Resolution OIV/VITI 333/2010 терруар виділяється за рахунок специфіки ґрунтового покриву, рельєфу, клімату, характеристик ландшафту та біорізноманіття території [125, 128]. Така термінологія використовується в системі географічних зазначень місць виробництва та в системі захисту найменувань за походженням і має на меті показати зв'язок особливостей продукту та екологічних умов території («особливий продукт з унікального місця»).

Таким чином зростає роль агроекологічного районування території з виділенням макро-, мезо- та мікрозон. Оскільки виділення мікрозон вирощування винограду забезпечує максимальне використання природних умов виноградними насадженнями та є головним в отриманні якісного винограду для виробництва вин з найменуванням [14, 20, 22, 23, 28, 35, 36, 42, 48, 148]. Виділення ампелоекотопів (терруарів) виконується з обов'язковим забезпеченням нормального функціонування продукційного та середовищезберігаючого процесів саморегуляції біологічних систем [13, 15, 30, 64, 80].

Вирішення питання розміщення насаджень необхідно обов'язково пов'язувати з вивченням агробіологічних, фізіологічних, біохімічних, анатомічних властивостей виноградної рослини (К. Бадур, П. Рукіс, 1985, В. Т. Косюра, Г. Г. Валуйко, 1995, В. В. Власов, 2005, 2009). Оскільки відповідність екологічних умов генотипу винограду на сортовому рівні дає можливість ефективного ведення виробництва, підвищення кількісних та якісних показників отримуваної продукції.

Узагальнена екологічна оцінка території та виявлення визначаючих факторів середовища має виняткове значення для оптимального розміщення виноградних насаджень. Такі вишукування включають топографічні, ґрунтові, інженерно-геологічні, ампелокліматичні зйомки, складання відповідних карт, пояснювальних матеріалів до них і рекомендації щодо можливостей і способів обробітку винограду та доцільного асортименту майбутніх плантацій (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структурна модель ампелобіоценозів

Головними елементами рельєфу, що впливають на ріст і розвиток виноградної рослини, є абсолютна висота, експозиція і стрімкість схилу, відносне перевищення [11, 13, 49, 51, 120, 141, 144]. Найбільш сприятливі умови для розвитку виноградарства виникають на схилах при значенні абсолютних висот 120-200 м. (О. М. Негруль, П. М. Унгурян). На ділянках зі значенням абсолютних висот менше 70 м і більше 300 м розміщення виноградних насаджень не рекомендується (виняток становлять виноградники Аргентини та Кіпру розміщені на ділянках з абсолютною висотою понад 600 м над рівнем моря).

Вихідними для вивчення рельєфу є топографічні карти, на яких визначаються параметри, важливі для вирішення питань розміщення виноградних насаджень та організації території (стрімкість, довжина та експозиція схилів, висота над рівнем моря, місцеве перевищення).

Характер поверхні ландшафту також перерозподіляє кліматичні ресурси (опади, температура, сонячна радіація), які варіюють у просторі в залежності від абсолютної і відносної висоти місцевості, експозиції, стрімкості й протяжності схилів. Рельєф є основним фактором, що формує структуру ґрунтового покриву, в той час як ґрунтоутворюючі породи визначають процеси формування властивостей ґрунтів.

Завдяки своїм біологічним особливостям виноград розвиває сильно розгалужену кореневу систему, яка проникає на глибину 4 і більше метрів. Тому ґрунт і підґрунтя є важливими екологічними факторами, що зумовлюють ріст, величину врожаю та його якість.

Дослідження ґрунтового покриву стосовно виноградної рослини показали, що не всі фактори мають рівнозначний вплив на ріст і розвиток винограду. Умовно вони поділяються на дві групи: фактори, що однаково впливають на всі сорти (щільність, твердість, солонцюватість, потужність коренепроникного горизонту), та фактори, що мають неоднаковий вплив на той чи інший сорт, підщепу (запаси гумусу та інших поживних речовин, потужність гумусового профілю, гранулометрія, вміст карбонатів та ін.) (І. А. Крупеніков, В. Г. Унгурян, А. Ф. Урсу, М. Фрегоні, Я. М. Годельман, С. Van Leeuwen, Ph. Friant, X. Chone, D. E. Mackenzie, A. G. Christy, Т. Йончева, В. Хайгъров) [27, 30, 46, 49, 82, 108, 112, 120].

Цінність різних ґрунтів для винограду визначається їх структурою, гранулометричним і хімічним складом. Добре оструктурений ґрунт забезпечує оптимальне співвідношення між водою і повітрям у ґрунті, інтенсивність мікробіологічних процесів, добрий ріст кореневої системи кущів. Гранулометричний склад ґрунту, або співвідношення глинистих і піщаних частин, обумовлюють водний, повітряний, тепловий та поживний режими. Потужність ґрунту і вміст в ньому органічних речовин (гумусу) визначають режим живлення і силу росту кущів винограду, а вміст у ґрунтовій товщі карбонатів визначає вибір сорту підщепи винограду.

Висока пластичність винограду дає можливість вирощувати його на різних типах ґрунтів. Різні підщепно-прищепні комбінації виноградних насаджень неоднаково реагують на ґрунтові умови. Але у різних зонах виноградарства найвищі врожаї винограду одержують на легких і теплих ґрунтах, з доброю водопроникністю і аерацією, достатньою родючістю.

Основним обмежуючим фактором отримання виноградарсько-виноробної продукції є мікрокліматичні показники ділянок виноградних

насаджень – теплозабезпеченість та морозонебезпечність території (G. Constantinescu, S. Oprea, 1978, З. А. Міщенко, 1979, Г. В. Ляшенко, М. Chisili, M. Rapcea, 2004, C. Van Leeuwen, Ph. Friant, X. Chone, 2004, Т. Йончева, В. Хайгъров, 2012, R. Rätsep, K. Karp, 2014) [13, 30, 31, 46, 49, 57, 58, 112].

Як показують дослідження (Г. В. Ляшенко, М. Ф. Кисіль, Є. Ф. Гаїна, М. Ф. Голуб, 1995, Г. Ф. Лассе, 1978, В. Є. Софроні, 1995) на розвиток винограду здійснює суттєвий вплив рівень інсоляції, опади і співвідношення температурних показників та вологозабезпеченості. Оскільки виноградарська зона України розташована на північній межі промислового виноградарства, важлива точна оцінка температурних показників холодного періоду року (П. В. Синявський, 1987, Л. І. Рубанов, 1983, Я. М. Годельман, 1990, Г. В. Ляшенко, 2009) [30, 55, 76, 80].

Важливим фактором для виноградної рослини є температура приземного шару повітря, що залежить від висоти над рівнем моря (В. Є. Софроні, 1983, 1995), експозиції та стрімкості схилів (З. А. Міщенко, 1979, Г. В. Ляшенко, 2009). За багаторічними спостереженнями вертикальний градієнт зміни мінімальних температур в умовах адвекції холоду в хмарну вітряну погоду холодного періоду року складає приблизно 0,8 °С на кожні 100 м підвищення висоти (Г. Ф. Лассе, 1978, А. Л. Попов, 1977, Т. С. Константинова, 1982). Розподіл температури повітря за рельєфом в ясні безвітряні ночі має зворотний характер (чим менша абсолютна висота, тим нижче температура повітря), що викликає появу «озер холоду» і зміну температури в 1° на кожні 10 м висоти.

Нормальний розвиток винограду, його плодоношення і формування якісного врожаю (власне строки дозрівання ягід) пов'язані з теплозабезпеченістю ділянки чи сумою активних температур, що характеризує територію за показником суми температур вище +10 °С.

Комплексні дослідження впливу екологічних факторів на вирощування винограду започатковані в 70-80-х роках минулого сторіччя

Я. М. Годельманом. На території України такі дослідження в останні десятиріччя проводяться в ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова» під керівництвом В. В. Власова й направлені на оптимізацію розміщення винограду на сортовому рівні у межах окремих земельних ділянок, фермерських господарств, територій сільських рад та районів виноградарської зони Північного Причорномор'я (рис. 1.2).

Аналогічні дослідження проводяться в Росії, Молдові, Болгарії, Португалії, США та ін. (А. М. Аджиев, В. В. Власов, М. Chisili, М. Р. Толоков, D. W. Lamb, Cornelis van Leeuwen, G. V. Jones, V. Gomez-Miguel, V. Carey) [11, 13, 31, 36, 46, 49, 73, 80, 88, 91, 92, 104, 105, 112, 113, 114, 115, 118, 122, 123, 135, 141, 147].

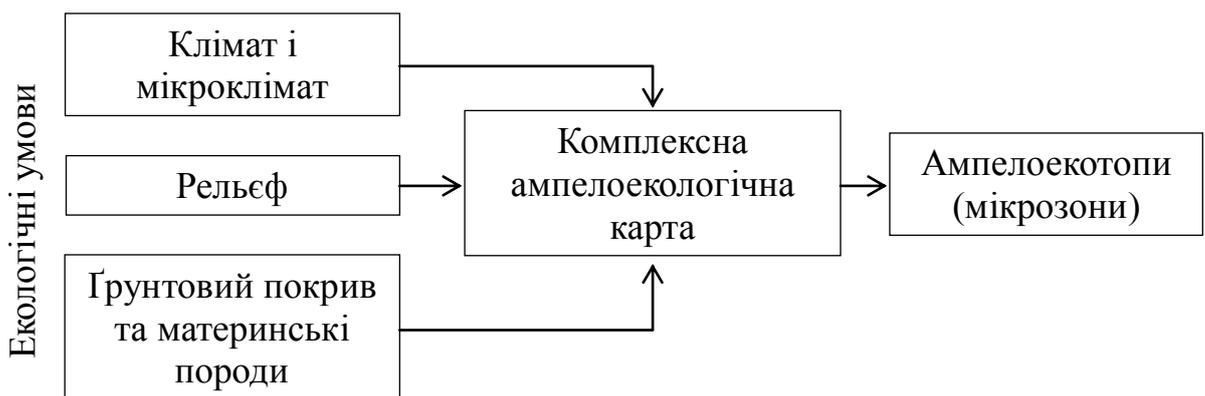

Рис. 1.2. Методологічні принципи виділення ампелоекотопів [7, 13, 104]

Основні методологічні принципи комплексних ампелоекологічних досліджень полягають в наступному:

1. Територія вирощування винограду розглядається як єдина комплексна біогеосистема, основними компонентами якої є екологічні фактори росту та плодоношення винограду (рельєф, ґрунтовий покрив та клімат).

2. Виконується вивчення кількісних показників кожного з вищеназваних ампелоекологічних факторів та їх картографування.

3. Виявляються залежності просторової мінливості основних

екологічних факторів та їх взаємозв'язків.

4. Комплексна ампелоекологічна карта (КЕК) складається методом картографічного синтезу однофакторних ампелоекологічних карт рельєфу, ґрунтового покриву та мікроклімату. Ареали КЕК є однорідними за екологічними умовами для вирощування певних сортів винограду з використанням визначених підщеп, агротехніки, систем захисту рослин, меліорації та ін.

Комплексне ампелоекологічне картографування дає змогу зосередити всю інформацію про екологічні умови території, необхідну для прийняття проектних рішень при розміщенні нових насаджень та для підвищення інтенсивності використання існуючих виноградників за рахунок врахування потенційних ресурсних можливостей території. Ампелоекотопи супроводжуються комплексними характеристиками основних екологічних факторів, представленими за градаціями, що відповідають класифікації сортів винограду за зимостійкістю, строком досягання, силою росту, відношенням до активних карбонатів, тощо.

Останнім часом активного розвитку в сільськогосподарському виробництві дістає точне землеробство (precision farming), що базується на трьох основних елементах: інформація, технологія та менеджмент. Досвід країн, що застосовують такі технології, свідчить про високу урожайність насаджень, ресурсозбереження та екологічну безпеку ландшафтів. Оскільки особливо важлива роль відводиться використанню біоценотичних факторів (родючість ґрунтів, кліматичні умови території, рельєф, біологічний потенціал сортів винограду, особливості агротехнічних заходів та ін.) [64, 90, 123, 111, 117, 116, 132, 143].

Технологія будується з використанням баз даних, функцій ГІС, складанням карт ділянок для точного відображення стану рослини і навколишнього середовища, що дозволяє коригувати і контролювати виконувани операції на всіх етапах виробництва (від планування перших робіт до збору врожаю).

Таким чином комплексне вивчення території та виявлення лімітуючих факторів, моделювання і формування високоточних біолого-технологічних систем і їх компонентів сприяє підвищенню стійкості і продуктивності ампелоценозів, якості продукції та економічній стабільності галузі [21, 135, 127].

1.2. Законодавче забезпечення виробництва вин високої якості

Питання оформлення продуктів з найменуванням за походженням має довгу історію та широку географію. Напрямок активно розвивався в європейських країнах, де виробництво певних товарів – справа спадкова і має вікові традиції. На міжнародному рівні юридичне оформлення найменування за походженням відбулося в 1883 р. (Паризька конвенція).

Сьогодні на міжнародних ринках найбільшу увагу приділяють захисту географічних зазначень, що використовуються для сільськогосподарських продуктів (у сфері виробництва вин та алкогольних напоїв, виготовлення сирів, хлібобулочних виробів). Міжнародне винне законодавство, що стосується найменувань за походженням, в його сучасному розумінні, почало оформлюватись в 20-х рр. ХХ ст., що пов'язано з формуванням Міжнародної організації винограду та вина.

В першу чергу це пов'язано з бажанням виноробних країн підняти свій престиж на світовому ринку, отримати більш високий економічний ефект, захистити виробника та підвищити рівень довіри покупця [29].

Зміст поняття «якісні вина», «вино з найменуванням за походженням» пов'язаний зі специфічними характеристиками, що обумовлені походженням продукту. Такі вина можуть ідентифікуватися споживачем за допомогою захищених найменувань за походженням чи географічних зазначень (країни ЄС, США, Аргентина), а спеціалістами – за допомогою сучасних мас-спектрометрів, що дають можливість визначення вмісту мінеральних елементів та співвідношення стабільних ізотопів. На сьогодні найбільш

достовірним методом визначення географічного походження є метод одночасного IRMS (Stable Isotope Ratio Mass Spectrometer) аналізу співвідношення стабільних ізотопів ^2H , ^{13}C , ^{15}N , ^{18}O та ^{32}S [6, 53].

Під найменуванням за походженням винного продукту розуміють географічну назву виноградарського регіону з його особливостями, завдяки яким отримується відповідна якість і «визнаність» продукту, характеристики якого пов'язані з екологічними умовами території та людським фактором. Під певним регіоном виробництва розуміють виноградарську площу чи сукупність виноградарських площ, з яких виготовляють вина з особливими якісними характеристиками. Кожен регіон, по можливості, ділиться на ділянки чи виноградники, враховуючи місцезположення, ґрунт та материнську породу, клімат.

За положеннями Лісабонської угоди (1958 р.) проведено розподіл географічних назв та торгових марок, встановлено принципи їх реєстрації та врегулювання можливих суперечностей. Наступний етап розвитку міжнародного законодавства в галузі виноградарства та виноробства почався в 70-х рр. XX сторіччя за діяльності Всесвітньої організації захисту інтелектуальної власності, яка покликана допомогти країнам, що розвиваються, використовувати позитив від виходу на міжнародний ринок власних товарів з найменуванням за походженням [79].

З вересня 1966 р. Лісабонські угоди зі змінами вступили в силу та підпорядковуються Всесвітній організації інтелектуальної власності, яка займається міжнародною реєстрацією назв товарів за походженням (Appellation of Origin), публікує офіційний бюлетень та веде відповідну базу даних (Lisbon Express database). З 2008 р. Асамблеєю Лісабонського товариства створена Робоча група щодо розвитку та вдосконалення Лісабонської системи. IX сесія Робочої групи з розвитку Лісабонської системи (червень 2014 р.) відбулася з метою розвитку міжнародної системи охорони географічних зазначень та найменувань місць походження,

забезпечення можливості приєднання нових членів та забезпечення захисту найменувань одночасно в декількох державах.

В 1994 р. вступили в силу Марракеські угоди щодо створення СОТ, в тому числі угода «Щодо аспектів прав інтелектуальної власності, що стосуються торгівлі» (TRIPS). Угода покликана вирішити спірні питання щодо використання країнами-учасницями прийнятих найменувань вин і географічних найменувань інших країн. Таким чином були підписані угоди у сфері торгівлі продуктами виноробства між ЄС та США, Австралією, Чілі, ПАР тощо. В договорах конкретизувались переліки дозволених до використання сортів винограду, технології виноробства, особливості захисту найменувань за походженням та визначені строки перехідного періоду, що пов'язано з потребою зміни елементів виробничого процесу та найменувань.

В 2008 р. Україна була приєднана до Марракеської угоди про заснування СОТ. З 2010 р. Україна активно співпрацює з представниками ЄС щодо застосування запозичених найменувань.

Згідно статті 22 Угоди TRIPS географічними зазначеннями є зазначення, які визначають товар як такий, що походить з території члена СОТ, регіону або району цієї території, коли якість, репутація або інші характеристики товару значною мірою пов'язані з його географічним походженням.

Все це пов'язано з необхідністю забезпечення законних способів запобігання використанню будь-яких засобів визначення або представлення товару, що свідчить про його походження з іншої географічної території, ніж реальне місце створення, у спосіб, що вводить населення в оману стосовно географічного походження даного товару та будь-якого використання, що є проявом недобросовісної конкуренції (зазначеним у статті 10bis Паризької конвенції).

Статтею 23 Угоди TRIPS встановлено додатковий захист географічних зазначень для вин та спиртних напоїв. Відповідно до статті кожен член СОТ повинен забезпечити для зацікавлених сторін законні засоби запобігання

використання географічних зазначень, які характеризують вина, або зазначень, які характеризують спиртні напої, навіть коли реальне походження товару вказане або географічне зазначення використане у перекладі або супроводжується такими словами, як «сорт», «тип», «стиль», «імітація» тощо.

До 2008 р. основними регулюючими актами в сфері виробництва і реалізації вин вважались Постанови ЄС № 816/70 і 817/70 щодо загальної організації ринку вина та спеціальних проваджень, пов'язаних з якісними винами визначених регіонів виробництва, Постанови Ради ЄС № 822/87 «Про загальну організацію винного ринку», № 1493/99 «Про організацію загального ринку вина», № 2903/79 «Про класифікацію якісних вин визначених регіонів виробництва», № 823/87 «До встановлення спеціальних положень щодо якісних вин визначених регіонів виробництва», № 2247/73 «Про контроль за якісними винами визначених регіонів виробництва» та ін. [98].

До останнього часу в країнах ЄС використовувалась класифікація вин 1970 р. (Постанови ЄЕС № 816/70 і 817/70), що передбачала наявність двох категорій: столові вина (французькі Vin de pays і Vin de table, вина IGT та VdT в Італії, тощо); якісне вино визначеного регіону виробництва (вина з контрольованим найменуванням за походженням – вина AC, AOC і VDQS у Франції, DOC і DOCG в Італії).

Згідно Постанови № 822/87 від 16.03.1987 р. «Про загальну організацію винного ринку» площі виноградників класифікувалися на зони виробництва вин (зона А, В, СІа, СІб, СІІ, СІІа, СІІб) та категорії (придатні для виробництва вин високої якості, придатні для виноградарства та непридатні) [100]. Для контролю за станом виноградних насаджень вівся реєстр (кадастр) географічних одиниць (департаментів, провінцій, регіонів), з допомогою якого оформлювався загальноєвропейський звіт про відповідність виробничого потенціалу можливостям споживчого ринку, виводилася орієнтовна оцінка динаміки цього співвідношення.

Під якісними винами розумілося вино, що потрапляло в межі дії Положення 823/87 «До встановлення спеціальних положень щодо якісних вин визначених регіонів виробництва» чи інших постанов щодо конкретизації його дії та законодавства інших країн.

Якісні вина виготовляються з винограду сортів виду *Vitis vinifera*, внесеного до переліку сортів для виготовлення якісного вина, зібраного в межах визначеного регіону вирощування винограду та переробленого в сусло і в подальшому в вино за допомогою процесів витримки і дозрівання вина в межах регіону згідно існуючих практик та традицій виноробства [60]. Кожна країна-виробник якісних вин повинна скласти перелік технічних сортів, що використовуються для їх приготування.

Термін «якісні вина визначеного регіону виробництва» охоплював категорії:

1. якісні лікерні вина визначених регіонів виробництва,
2. якісні ігристі вина визначених регіонів виробництва, включаючи ароматні якісні ігристі вина,
3. якісні поколюючі (напівігристі) вина визначених регіонів виробництва,
4. інші якісні вина, крім вище наведених.

Для окремих країн застосовувалися і інші назви:

- Німеччина: якісне вино, якісне вино з предикатом,
- Франція: контрольоване найменування за походженням, контрольоване найменування, назва за походженням, вино вищої якості,
- Італія: контрольоване найменування за походженням, контрольоване і гарантоване найменування за походженням та ін.

Міжнародна практика використання географічних зазначень вимагає узгодження державної політики окремої країни щодо захисту зазначень з міжнародними нормами. Документи щодо будь-якого зазначення повинні бути представлені в країні-виробникові продукції та піддані експертизі, що передбачена для отримання охорони зазначення. Важливим етапом є подання

документів до спеціально уповноважених органів ЄС, оскільки, географічне зазначення окремої країни може бути під охороною в межах її кордонів, але вважатись видовою назвою або торговельною маркою в іншій.

Країни-учасниці представляють комісії ЄС перелік затверджених ними якісних вин визначених регіонів виробництва з зазначенням законодавчих актів, що діють у відношенні до виробництва кожного з цих вин. Комісія забезпечує офіційне оприлюднення цих переліків у серії «С» «Офіційного листка Європейського Союзу» («Список якісних вин визначених регіонів виробництва, що виробляються в межах Європейського Союзу» за № 30 від 29.03.1976 р.).

Подальші нормативно-правові акти були покликані вирішувати організаційні питання загального ринку (включаючи юридичне регулювання виноградарсько-виноробного потенціалу та організації виробників), законодавчого закріплення виноробних прийомів та процесів, позначень, оформлення та захисту продуктів, категорій «якісні вина» та торгівлі з країнами-не членами ЄС (Постанова № 1493/99 від 17.05.1999 р. «Про організацію загального ринку вина»). В Постанові висвітлювалися питання організації виноградних насаджень та обмежень щодо збільшення насаджень окремих країн, визначення нагороди за відмову від ведення виноградарства та виноробства, питання реструктуризації та конверсії, сприяння збереженню вина окремими виробниками, дистиляції, особливостей використання концентрованого виноградного суслу тощо.

До Постанови було включено 8 Додатків, кожен з яких був покликаний конкретизувати окремі положення організації загального ринку. Додаток 1 визначав термінологію продуктів, що могли бути виготовлені з винограду в країнах ЄС. Додаток 2 наводив величини міцності спирту, додаток 3 надавав повний опис виноградарських зон та визнаних виноградарських регіонів, наприклад, виноградники Німеччини входили до зони А (усі виноградарські регіони, крім Бадена) та зони В (район Бадена), виноградники Франції – до зони В, зони СІ(а), СІІ, СІІІ. Додаток 4 Постанови визначав основні методи та

прийоми виноробного процесу, а додаток 5 – виноробні прийоми. В додатку 6 надавався опис вимог до якісних вин визначеного району. Додаток 7 визначав опис, позначення, оформлення та захист деяких продуктів крім ігристих вин, тобто етикетування, упаковку, коди, фабричні марки тощо. Додаток 8 представляв інформацію щодо опису, позначень, оформлення та захисту ігристих вин.

Детальніше визначення та характеристика якісних вин визначеного району виробництва висвітлювалася в VI частині Постанови. Статтею 55 Постанови визначалися фактори, на яких повинно базуватись виробництво якісних вин, в додаток до існуючих національних правил. Таким чином, повинні бути демарковані області виробництва (визначені межі в натурі та на картах), конкретизовані сорти винограду, агротехнічні заходи, методи виноробства, показники мінімальної натуральної міцності спирту за об'ємом та урожайність з гектару, виконаний аналіз та оцінка органолептичних показників продукту (доповнення в Додатку 6 Постанови).

В Додатку 6 давався опис вимог до якісних вин визначеного району, наведено термін «визначений район», що означав виноградарську область чи комбінацію областей, що виготовляють вина з виключними характеристиками якості, назва яких застосовує (включає) назву району. Демаркація таких районів виконується за окремими виноградниками і навіть ділянками з урахуванням ґрунту, клімату і положення окремих виноградників. Для уникнення плутанини географічна назва мала бути досить точна і асоціюватись з областю виробництва.

В країні-виробникові якісного вина повинно бути прийнято положення щодо методів виноградарства і виноробства для забезпечення найвищої якості вин, індивідуально для кожної країни вирішувалось питання зрошення, що повинно було обґрунтовуватись екологічними умовами території.

В Додатку також визначалось, що кожна країна-член ЄС повинна визначити урожайність винограду, що використовується для виготовлення

якісного вина району, та показники мінімальної натуральної міцності спирту за об'ємом для кожного якісного вина, що виготовляється в межах країни. Для цього до уваги брались показники, зареєстровані за попередні 10 років, за врожаєм хорошої якості з типових за ґрунтовим покривом ділянок району. Для різних сортів винограду та підрайонів району виробництва якісного вина ці показники могли бути різними, але не могли бути меншими ніж вказані показники для кожної виноробної зони.

Для отримання такого вина кожна країна повинна була встановити спеціальні методи виноробства і випуску готової продукції, умови підвищення натуральної міцності спирту за об'ємом. Також повинні були бути чітко визначені прийоми та межі можливого підкислення, кислотопониження, підвищення вмісту цукрів та збагачення якісного вина кожного району з обов'язковим виконанням цих операцій в районі, де проводився збір винограду.

В Постанові вказано, що вина визначених районів повинні були піддаватись аналітичним та органолептичним аналізам. Аналітичні методи були покликані визначити фактори, що дозволяють відрізнити таке вино (аналізи поведінки вина, мікробіологічний аналіз, фізичний та хімічний аналіз – всього 18 показників). Країна-виробник повинна була чітко визначати верхні та нижні межі таких факторів для кожного продукту. Органолептичний аналіз пов'язаний з основними показниками вина – колір, прозорість, аромат, смак.

Окремими параграфами Додатку були виділені ігристі вина визначених районів, в тому числі ароматні ігристі та лікерні вина, а також сухі лікерні вина отримані під хересною плівкою.

Положеннями Постанови № 1493/1999 висвітлювались питання права на закладки в рамках національного та регіонального резерву. Право закладки з резерву надавалося безоплатно спеціалістам-виноградарям молодше 40 років, що займаються закладкою вперше та є головою фонду виробників, а також платно для виробників, що вже мають вихід на ринки

збуту. При цьому місце розташування, сорти та технології повинні були відповідати вимогам ринку та типовим урожаям регіону.

Новим етапом в історії системи найменувань за походженням європейських вин стала реформа 2008 р., а саме прийняття Постанови ЄС 479/2008 «Щодо загальної організації ринку вина» та супутніх до неї правил щодо категорій винопродукції, виноробної практики та захищених найменувань за походженням і географічних зазначень (Постанови ЄС 606/2009, 607/2009, 1234/2007 та ін.) [93, 94, 97].

Постанови містять регуляторні положення в галузі виробництва та оформлення якісних вин з найменуванням за походженням та географічним найменуванням (PDO/PGI). Сучасні категорії якості вина уніфіковані з системою захисту сільськогосподарських продуктів певної місцевості чи регіону (Постанова ЄС 510/2006 «щодо захисту географічних зазначень та позначення походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування»). Згідно Постанови 2008 р. анулюються Постанови та Інструкції ЄС № 2392/86 та 1493/1999.

Постанова 479/2008 містить багато структурних елементів, головними з яких є розділи щодо регуляторних положень в галузі якісних вин, які відтепер діляться на нові категорії [99]. З обігу видаляється категорія «столові вина», натомість офіційно вводяться нові терміни: просте вино, вино з захищеним географічним зазначенням – PGI, вино з захищеним найменуванням за місцем походження – PDO.

Постанова містить відомості про систему підтримки та принципи регулювання фінансових питань ринку (фінансування сільського господарства за роками, інвестування, страхування, фонди, питання збору недостиглого винограду та компенсування тощо), класифікацію сортів винограду для закладання, перезакладання та виробництва винопродуктів; питання виробництва та маркетингу продукції; оенологічні методи та обмеження процесів виробництва, методи аналізу складу продукту.

В статті 34 Глави IV третього заголовку Положення даються визначення новозастосовуваних понять – захищене найменування за походженням та захищене географічне зазначення.

Захищене найменування за походженням означає найменування району, специфічного місця чи в виключних випадках країни, що застосовується для опису продукту, що задовольняє наступним вимогам: якість та характеристики в значній мірі чи обумовлені виключно географічним оточенням з притаманними йому природними та людськими факторами; виноград для виготовлення продукту отримано виключно на даній географічній території та виробництво продукту проходило на цій же території; продукт отримано з винограду виду *Vitis vinifera*.

Захищене географічне зазначення означає найменування, що відноситься до району, специфічного місця чи в виключних випадках країни, що застосовується для опису продукту, що задовольняє наступним вимогам: володіє специфічною якістю, репутацією чи іншими характеристиками, що витікають з його географічного походження; хоча б 85 % винограду для виробництва цього продукту отримано на даній географічній території; виробництво продукту проходило на даній території; продукт отримано з сортів винограду виду *Vitis vinifera* чи в результаті схрещування між видом *Vitis vinifera* і іншими видами роду *Vitis*.

Також в цій главі визначено порядок подачі документів для реєстрації найменування за походженням та географічного зазначення. Бажаючий зареєструвати найменування повинен підготувати пакет документів з визначенням найменування продукту, характеристиками органолептичних та аналітичних особливостей, сортів винограду та технологій виробництва, визначених меж території виробництва. Пакет документів практично відповідає документам, що готувалися для реєстрації якісних вин визначених регіонів за Постановами 80-90 рр. Постановою визначена процедура присвоєння найменування, включаючи національне затвердження та розгляд Комісією ЄС. Підготовка відповідних нормативно-правових актів щодо

захисту найменувань державами-членами співтовариства повинна була пройти до 1 серпня 2009 р. Постановою також визначені положення щодо захисту та відміни найменувань.

Комісія щодо найменувань повинна створити і підтримувати реєстр захищених найменувань за походженням та географічних зазначень вин, який повинен бути загальнодоступним та включати раніше зареєстровані найменування.

Постановою визначені умови маркування та упакування продукції, зазначень на упаковці головних та додаткових характеристик продукту, що допомагають вирізнити продукт серед інших. Згідно Постанови до 1 березня 2009 р. країни-члени ЄС повинні були визнати організації виробників та міжгалузеві організації, що покликані підвищувати якість продукту, модернізувати виробничий процес та інтегрувати його до більш безпечного виробництва, забезпечити екологічність процесів сільського господарства та розширення шляхів збуту за рахунок вивчення попиту на ринку.

Окремим четвертим заголовком виділені питання зв'язків з іншими країнами (не членами ЄС), оформлення ліцензії імпорту та експорту.

В Постанові 479/2008 велика увага приділяється питанню виробничого потенціалу, в тому числі долі винограду, що вирощений на незаконно засаджених ділянках після 31 серпня 1998 р., та штрафних санкцій для виробників, що не виконали розкорчовку таких насаджень.

Згідно статті 90 закладка насаджень виноградників технічних сортів заборонена до 31 грудня 2015 р., хоча країни-члени можуть подовжити заборону до 31 грудня 2018 р. Держави-члени співтовариства можуть дозволити нові закладки в цілях експерименту, організації щеплених маточників, особистого «домашнього споживання» виробником. Також визначені умови та строки перезакладки насаджень, еквіваленти щодо викорчуваних насаджень з точки зору чистого врожаю, виробниками чи новими холдингами виробників.

В Постанові для країн з об'ємами виробництва більше 50 тис. Гл вина в рік за показниками виробництва останніх 5 років розглядаються «премії на розкорчовку». Першочергово преміювалися виробники, що здійснювали повну розкорчовку насаджень, а обсяги «премії» визначалися історичними врожайми винограднику.

Виробничий потенціал країн повинен обов'язково контролюватися з допомогою реєстрів виноградників, дані якого повинні звітуватись до 1 березня кожного року, якщо в країні передбачено реструктуризацію та перезакладку виноградників (ст. 108, 109). Це положення стосується країн з насадженнями технічних сортів винограду понад 500 га. Наступними законодавчими актами може бути прийнято рішення про відміну реєстру насаджень з 1 січня 2016 р. (ст. 110).

При цьому обов'язковим є декларування урожаю винограду останнього врожаю, запаси вина врожаю поточного року та попередніх років, дані імпортованого вина (ст. 111). Для будь-якого продукту, що підпадає під регулювання цієї Постанови, повинні бути отримані санкціоновані супровідні документи.

В кожній державі повинні бути названі лабораторії, що можуть виконувати офіційні дослідження в області винного ринку та відповідають загальним критеріям ISO/IEC 17025 (ст. 118).

З 1 серпня 2012 р. держава-член ЄС може здійснювати національну підтримку винних виробників для примусової чи добровільної дистиляції вина в умовах кризи для індустріальних чи енергетичних цілей (ст. 120).

Додаток I Постанови визначає загальну термінологію в галузі. Другий та третій додатки визначають розміри бюджетів для країн-членів ЄС починаючи з 2009 р. за програмами підтримки та асигнувань розвитку сільських територій. Додаток IV дає визначення категорій винопродукції. Додаток V визначає можливості збагачення, підкислення та кислотопониження вин різних виноградарських зон. Додаток VI відображає обмеження, що висуваються до процесів виробництва продукції взагалі,

винограду, виноградного суслу і соку, суміші вин та побічних продуктів переробки. Додаток VII передбачає бюджет програм «схеми викорчування» на три виноградарських роки. Додаток VIII наводить площі насаджень, що країни-члени ЄС мають право задекларувати для викорчування.

Додаток IX визначає території, що входять до виноградарських зон, які частково змінені у порівнянні з Постановою 1493/1999 р. З вступом у дію Постанови 2008 р. спрощено поділ на зони С I (a) та С I (b), в результаті новий поділ на зони виглядає наступним чином – зони А, В, С I, С II, С III (a), С III (b). Для кожної зони визначено власні обмеження на вміст натурального спирту в вині (8,0 % для зони А; 8,5 % - В; 9,0 % - С I; 9,5 % - С II; 10,0% - С III). Внесені зміни щодо територій, які включені до виноградарських зон, відповідно приєднання нових країн-членів ЄС (Польщі, Чехії, Словаччини, Словенії, Румунії, Угорщини, Болгарії, Кіпру та Мальти).

Згідно зазначеної Постанови та Постанов ЄС 1234/2007 та 607/2009 захищені найменування за походженням та географічні зазначення повинні обов'язково реєструватися в базі даних «E-Vacchus» [95, 97]. Станом на 2015 р. (остання редакція 13.03.2015 р.) в базі зареєстровано 2883 найменувань вин, в тому числі:

- 1291 вина з захищеним найменуванням за походженням (PDO) в країнах ЄС (474 – Італія, 376 – Франція, 100 – Іспанія та ін.),
- 459 вин з захищеним географічним зазначенням (PGI) (129 – Італія, 116 – Греція, 75 – Франція та ін.),
- 435 вин з географічним зазначенням країн-не учасниць ЄС (153 – ПАР, 78 – Австралія, 61 – Чілі та ін.),
- 696 вин з найменуванням місця походження країн-не учасниць ЄС (США),
- 2 вина з найменуванням за походженням (PDO) країн-не учасниць ЄС (1 – Бразилія, 1 – США).

Реформа Євросоюзу є вагомим кроком на шляху оновлення галузі, спрямована на зменшення виробництва дешевого вина за рахунок зменшення

площ виноградників (вирубка існуючих насаджень та заборона на закладку нових), заборони на використання імпортової виноробної сировини, обмеження виробничих процесів [138].

Система контрольованих найменувань продукту за походженням (*denominazione de origine*) базується на зв'язках місцеположення насаджень, сортового складу та особливостей агротехніки, де кожен об'єкт з захищеним географічним зазначенням – об'єкт точного обмеження (ділянка) з урахуванням усіх факторів (в тому числі і екологічні умови території), що впливають на якість отримуваної продукції. Тобто якість вина забезпечується не лише технологічними прийомами, а й законодавчими актами, що направлені одночасно і на захист виноградників.

Законодавчі акти з виноградарства, виробництва та обороту вина, правил реєстрації вин з зазначенням та створення і ведення реєстрів (кадастрів) насаджень, підтримки галузі діють у Франції, Австрії, Іспанії, Італії, Португалії, Аргентині, Бразилії, Вірменії, Болгарії, Грузії, Молдові, Словаччині, Чехії та ін. [38, 39, 111, 101]. Також прийняті регіональні закони про вино та виноробство в Краснодарському краї (Закон Краснодарського краю «Закон про вино» № 142-КЗ від 05.08.1998 р.) та Дагестані (Закон Республіки Дагестан «Про виноград і вино» № 31 від 18.12.2000 р.). На сьогодні РФ працює над правовими нормами в галузі виробництва і обігу винопродукції з захищеним найменуванням в рамках Єдиного економічного простору, в тому числі держав-учасниць Митного Союзу, та в зв'язку з вступом Росії до СОТ в 2012 р. [64, 66, 78].

Так, наприклад, Закон Республіки Італія від 10.02.1992 р. за № 164 містить основні положення, що забезпечують регулювання сфери виробництва вин з найменуванням за походженням [40, 150]. Закон містить визначення найменування за походженням та географічною типовістю, основи класифікації найменувань та їх використання. Згідно вимогам італійського законодавства виноградна зона з певними екологічними умовами, одним сортом і технологією вирощування, що забезпечує стабільне

виробництво продукції, яка протягом десяти років досліджувалась і мала стабільні фізико-хімічні та органолептичні показники, може мати право на найменування за походженням. Таке ж найменування має і вино, характеристики якого пов'язані з екологічними умовами виноградної зони.

Законом передбачено умови офіційної реєстрації та порядок оформлення найменування, правила і процедуру визнання найменування, вимоги до реєстру на право розливу вин, правила декларування обсягів зони виробництва та ведення виноградного кадастру, правила визначення найменувань та презентації вин. Крім того закон визначає порядок проведення фізико-хімічних та органолептичних аналізів продукції і склад комісії, та ін. [40, 150].

Аналогічно законодавству Італії в Республіці Молдова прийнято ряд нормативно-правових актів, що покликані регулювати виробництво винопродукції з найменуванням за походженням (Закон Республіки Молдова «Про виноград і вино» № 57-XVI від 10.03.2006 р., Постанова Республіки Молдова «Про технічні норми у виноградному розсадництві, виноградарстві і виноробстві» № 242 від 19.04.1995 р., «Положення про виробництво вин і інших продуктів виноробства з найменуванням за походженням», затвердженого Постановою № 760 від 10.11.1995 р.). Положення дає визначення, класифікацію та основні вимоги до виноградних вин з найменуванням за походженням, порядок вибору господарств та ділянок виноградників для виготовлення вин, оцінки існуючих насаджень, затвердження продуктів та вимоги до їх оформлення [39].

Практика законодавчого забезпечення процесів виробництва винопродукції з зазначенням походження свідчить про нерозривний зв'язок нормативного забезпечення виноградарсько-виноробної галузі, виробництва вин із зазначенням походження та реєстру (кадастру) виноградників. Високі вимоги до складання кадастру виноградників було висунуто новим членам Європейської спільноти (Угорщина, Румунія, Болгарія, Республіка Молдова та ін.) [142, 151]. У 2014 році розпочато роботи зі складання реєстру

(кадастру) виноградників Республіки Молдови (за рахунок коштів США та Європейського Союзу) та кадастру виноградників Грузії (пілотний проект в Рача-Лечхумі). Адже виробництво вин із зазначенням походження передбачає виділення спеціальних сировинних зон (виноградарських зон, регіонів, ареалів), які повинні бути чітко визначені та зареєстровані.

Аналіз нормативно-правової бази ЄС та країн винного світу свідчить про необхідність законодавчого забезпечення системи виробництва вин із зазначенням походження не лише в рамках регулювання виновиробництва, а й аспектів виноградарства (в тому числі вибору оптимальних ділянок для насаджень), юридичного оформлення, підтримки виробника при розбудові виноградарсько-виноробної галузі України. Тобто необхідно узгодити вітчизняне законодавство галузі з міжнародним, опираючись на власні виноробні традиції та історію. Адже прийняття законодавства про захист найменувань за походженням дозволить захистити власного виробника та вийти на міжнародні ринки вина на рівних з загальновідомими виробниками та брендами.

1.3. Особливості виявлення ареалів високоякісного виноградарства

В країнах ЄС нова система захисту вин із зазначенням походження регламентується нормативно-правовими документами та контролюється на відповідність вимогам регламентів. У багатьох країнах географічне зазначення товарів, на відміну від торговельних марок, не знаходить спеціальної правової регламентації. Хоча питання здійснення охорони географічних зазначень на національному рівні за останні два століття викликали появу декількох підходів.

У країнах «континентального права» законодавство про захист від недобросовісної конкуренції було доповнено реєстрацією географічних зазначень в окремому реєстрі.

В деяких країнах, в тому числі Франції, була створена національна система реєстрації географічних зазначень [149]. Такий реєстр призначений для охорони і контролю всіх географічних зазначень, що використовуються на території країни, – вітчизняні і зарубіжні. Переважно така система приділяє основну увагу винам і алкогольним напоям, а охорона інших географічних зазначень підпадає під відання законодавства про недобросовісну конкуренцію. Системи, подібні до французької розвиваються в Португалії (Denominação de Origem Controlada), Австрії (Districtus Austria Controllatus), ІАП (Wine of Origin), Швейцарії (AOC-IGP). Вона також мала вплив на формування загальноєвропейської системи захисту зазначень за походженням (protected designation of origin (PDO)). Німецька ж система захисту базується на виділенні географічних регіонів та дещо відрізняється від французької.

У законодавствах, що наслідували британську правову систему, охорона географічних зазначень поєднується з заходами щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією в межах законодавства про торговельні марки (у вигляді колективних або сертифікаційних знаків).

Американська система AVA (Американські виноградарські зони) також базується на загальних французьких принципах, навіть застосовується термін найменування місця походження вина (Appellation of Wine Origin), але зазначається лише географічне положення території-виробника вина і свідчить воно про те, що 85% винограду, використовуваного для його виготовлення, вирощено в регіоні AVA [103].

Канада застосовує регульований державою винний стандарт Vintners Quality Alliance (VQA) і застосовується лише до канадських вин провінцій Онтаріо та Британська Колумбія.

Світовий досвід організації систем найменувань винопродукції за походженням свідчить про те, що отримання високоякісної сировини та виробництво вин із зазначенням походження можливі лише за умови виявлення виноградарсько-виноробних центрів з особливими властивостями (Республіка Молдова, Російська Федерація, Франція, Португалія, Болгарія і

т.д.). Різноманітність підходів до вирішення питання виділення територій вирощування якісної сировини для виробництва вин із зазначенням походження дозволяє обирати той шлях, який є найбільш близьким до вітчизняного досвіду, та об'єднувати досвід визнаних виноробних країн з сучасними методиками комплексних ампелоекологічних досліджень (табл. 1.3.1). Для України не може бути визначальною французька практика виділення терруарів, що пов'язано з особливостями розвитку вітчизняної виноградарсько-виноробної галузі. За таких умов практика виділення територій для виноробництва може базуватися на досвіді держав, які нещодавно приєдналися до міжнародної спільноти виробників вин із зазначенням походження.

Таблиця 1.3.1

Порівняльна характеристика систем поділу виноградних насаджень та систем захисту винопродукції в країнах розвинутого виноробства

№ п.п.	Назва країни	Назва системи захисту винопродукції	Система поділу виноградних насаджень
1	2	3	4
1	Франція	Система вин з контрольованими найменуваннями (Vins d'Appellation d'Origine Contrôlée – AOC)	аппеласьйони (площею від долі гектару до сотні тисяч гектар)
2	Італія	Система контрольованих найменувань за походженням (denominazione di origine)	визначені райони (виноградарська область чи їх комбінація, де виготовляються вина з виключними характеристиками якості, назви яких використовуються для позначення якісних вин) та виноградники (vignoble)
3	Німеччина	Qualitätswein (Qualitätswein Bestimmter Anbaugebiet та Prädikatswein)	окремий виноградник (Einzellage, в середньому площею 2,2 га), група декількох виноградників (Grosslage), виноробний район (Bereich), виноробні регіони (Anbaugebiet)

Продовження таблиці 1.3.1

1	2	3	4
4	Аргентина	Система найменування місця походження	винні географічні регіони (La Indication Geografica, IG) та контрольоване зазначення походження (La Denomination de Origen Controlada, DOC)
5	США	Система Американські виноградарські зони (American Viticultural Areas – AVA)	виноградарські регіони зі специфічними географічними особливостями, що підтверджує історичну визнаність та специфічність екологічних умов території вирощування
6	Республіка Молдова	Система високоякісної продукції (вина з географічним зазначенням, з найменуванням за походженням – VDO, з контрольованим найменуванням за походженням – VDOC)	виноградарські ареали (виноградарська зона, центр і мікрорайон). Ареали повинні мати традиції виробництва високоякісних вин по особливій технології та можливість розливу вин
7	Російська Федерація	Система виробництва виноробної продукції з захищеним географічним зазначенням	області вирощування винограду для якісного виноробства, зони екологічного оптимуму, географічні зони високоякісного виноробного виробництва

На даний момент практика Республіки Молдова є однією з найбільш прийнятних для України. В країні виділено чотири зони, 23 виробничих райони та 19 мікрорайонів.

Особливості виявлення ареалів високоякісного виноградарства і виноробства в Республіці Молдова (М. Ф. Кисіль, М. П. Рапча та ін.) базуються на комплексних ампелоекологічних дослідженнях та направлені на пошук перспективних ареалів виробництва високоякісної щорічно відтворюваної виноградарсько-виноробної продукції (М. В. Карчевський, П. М. Унгурян, С. М. Макаров, О. Л. Подражанский, П. В. Іванов, М. О. Дімо, І. А. Крупеніков,

В. Г. Унгурян, Я. Д. Ханін, Я. М. Годельман, В. Є. Софроні, М. С. Гнатишин і ін.) [48, 49, 79].

Для виявлення територій, що використовуватимуться для виробництва вин з найменуванням за походженням, проводять цілий комплекс робіт: підготовчі та експедиційні обстеження територій, таксацію насаджень, кількісне визначення потенціалу екологічних факторів та встановлення потенційних можливостей якісного виновиробництва. Створюється картографічний матеріал з визначенням мікрозон, рекомендованих для виробництва вин та оформлюється документації. При юридичному оформленні ділянкам видається свідоцтво про присвоєння вину найменування за походженням та оформлюються супутні матеріали [48, 49].

1.4. Вітчизняне законодавство в сфері виробництва винопродукції з зазначенням походження

Регулювання питання виробництва винопродукції в Україні пов'язане з загальним законодавством країн, до складу яких вона входила (Російська імперія та СРСР). До 1914 р. виробництво вина відбувалось двома шляхами: невеликі господарства, що виробляли своє місцеве вино, та великі підприємства, що «копіювали» відомі світові бренди. В 1914 р. за громадської ініціативи (в числі ініціаторів В. Є. Таїров) було прийнято закон «Про виноград та вино». Пізніше, в 1934 р. було прийнято припис щодо зазначення назв вин за походженням, але не географічних назв, а за найменуванням підприємства-виробника. Хоча, перші марки вин СРСР були закріплені за географічним принципом [79].

Резолюції Євросоюзу (до якого прагне вступити Україна) закликають країн-учасниць до захисту зазначень походження товарів, географічних зазначень, визнаних традиційних назв і торгових марок, в зв'язку з чим питання виробництва та юридичного забезпечення вин із зазначенням походження в Україні повинно узгоджуватись з великою кількістю існуючих міжнародних

положень та викликає необхідність створення власних [26, 54, 72, 75].

В 1989 р. Інститутом винограду та вина «Магарач» було розроблено та затверджено Держагропромом СРСР Положення «Виноградні вина контрольованих найменувань за походженням (КНП)» та методичні рекомендації «Порядок освоєння, виробництва і атестації вин контрольованих найменувань за походженням», в 2005 р. положення було перезатверджено УААН. В них визначені особливості вибору унікальних місць для вин КНП, технічні вимоги до їх виготовлення, порядок атестації та перелік нормативної документації щодо них, визначені важелі контролю виробництва та якості продукції.

В Українському Державному класифікаторі продукції та послуг ДК 016:2010, що вступив в дію в 2012 р., в розділі «Продукція переробної промисловості» категорія «Напої» підкатегорія «Вина зі свіжого винограду; виноградне сусло» включає коди 11.02.12-11.00 «Вина білі, високоякісні, вироблені в певних регіонах» та 11.02.12-17.00 «Вино (сусло виноградне), високоякісне, вироблене в певних регіонах, бродіння якого запобігли чи зупинили доданням спирту, міцністю не більше ніж 15 об. %, крім вина білого та ігристого» [32].

В 2005 р. прийнято Закон України «Про виноград та виноградне вино» за N 2662-IV, в якому питанню вин КНП присвячена одна стаття, що дає лише загальне визначення поняття та називає державний орган (спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з сільського господарства), що затверджує статус такого вина за поданням зацікавлених виноробних підприємств. Аналогічно цьому закону в українських постановах та положеннях питанню виробництва та юридичного забезпечення вин КНП присвячено зовсім мало уваги, не говорячи вже про відсутність окремого законодавчого акту, що повністю регулював би це питання [41, 45].

На даний момент в Україні діє нормативно-правова база, що регулює питання взаємозв'язку товару та місця його походження, до неї включають кодекси, закони, постанови та положення, що стосуються як об'єктів

інтелектуальної власності, так і товарів, послуг та прав на використання зазначень [83, 84, 87].

Варто відмітити велику кількість термінів, що використовується для відрізнення виробників товарів та послуг, які виступають об'єктами промислової власності:

- торговельні марки;
- комерційні найменування – найменування, під яким суб'єкт господарювання виступає в цивільному обороті;
- зазначення походження товару;
- вино контрольованого найменування – продукт зі спеціальною чи традиційною технологією виробництва з визначених сортів винограду строго регламентованого району.

Застосування перших двох термінів регулюється Цивільним та Господарським кодексами України, Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг»; третій — вищезазначеними кодексами та Законом України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», четвертий же – Законом України «Про виноград та виноградне вино».

Основними актами в сфері регулювання питання зазначень походження товару є Цивільний кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 р., Господарський кодекс України за № 436-IV від 16.01.2003 р., Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» за № 752-XIV від 16.06.1999 р., Закон України «Про захист прав споживачів» за № 1023-XII від 12.05.1991 р., Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» за № 236/96-ВР від 07.06.1996 р., Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» № 3689-XII від 1993 р., Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» за № 481/95-ВР від 19.12.1995 р., Правила роздрібної торгівлі алкогольними напоями, затверджених постановою Кабінету Міністрів України за № 854 від 30.07.1996 р. та

Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності затверджений постановою Кабінету міністрів України за № 1716 від 23.12.2004 р.

Головним нормативно-правовим документом України є Закон «Про охорону прав на зазначення походження товарів», що визначає юридичні основи охорони прав на зазначення походження товарів в Україні та регулює відносини щодо їх набуття, використання та захисту. Для підвищення дієвості даного документу було прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про спеціально уповноважені органи для визначення та контролю особливих властивостей та інших характеристик товарів», Положення про Перелік видових назв товарів, Положення про Державний реєстр України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів.

Законом визначаються головні поняття – зазначення походження товару, що об'єднує в собі два терміни: просте зазначення походження товару (ПЗП) та кваліфіковане зазначення походження товару (КЗП).

ПЗП визначається як позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару, наприклад, назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення. Натомість КЗП – поняття складніше і об'єднує терміни назви місця походження товару (НМП) та географічного зазначення походження товару (ГЗП).

НМП – назва географічного місця, яка використовується для позначення товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця людським фактором.

ГЗП – словесне чи зображувальне позначення, що прямо чи

опосередковано вказує на географічне місце походження товару, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактору.

Таким чином поняття кваліфікованого зазначення походження товарів вказує на існування взаємозв'язків товару та місця його походження і використовується для підвищення репутації товару, його ціни чи конкурентоспроможності на ринку, оскільки встановлюються показники «авторитету» товару, що пов'язано з виробником чи місцем виробництва.

Законом визначено правову охорону зазначень походження товарів (порядок та умови надання), порядок реєстрації КЗП та прав на його використання, систему захисту прав на використання зазначень походження товару.

В той же час термін «географічне зазначення» був введений до законодавства України Цивільним та Господарським кодексами України. Однією із статей Цивільного кодексу встановлено, що географічне зазначення є одним із об'єктів права інтелектуальної власності, а главами 35 (Загальні положення про право інтелектуальної власності) та 45 (Право інтелектуальної власності на географічне зазначення) запроваджені загальні положення щодо набуття, реалізації та захисту прав на географічне зазначення.

Відповідно до Цивільного кодексу України правами інтелектуальної власності на географічне зазначення є право на визнання позначення товару географічним зазначенням; його використання та перешкоджання його неправомірному використанню.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення, в основному, виникає після державної реєстрації цього права і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару, позначених цим зазначенням, а обсяги цього права визначаються характеристиками товару і межами географічного місця походження, що зафіксовані державним

реєстратором.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, асоціації споживачів, інші особи, визначені Кодексом (стаття 502). Зазначені положення містить і частина перша статті 9 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Також захист географічних зазначень здійснюється законодавством України в сфері захисту від недобросовісної конкуренції, зокрема, статтями 4, 6, 25 та 30 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та статтею 33 Господарського кодексу України.

Починаючи з 2007 р. в Україні зареєстровано 19 кваліфікованих зазначень походження товарів, в тому числі в групі алкогольних напоїв зареєстровано 7 зазначень, з них 6 на вина – «Сонячна Долина», «Новий Світ», «Золота балка» і т.д., що можна вважати одним з перших кроків на шляху до впровадження в українську виноробну практику категорії вин з зазначенням походження, аналогам вин з найменуванням за походженням та географічним зазначенням виноробної галузі ЄС (PDO/PGI).

Виробництво вина і виноматеріалів підпадає під дію Закону України «Про виноград та виноградне вино» та державних стандартів: ДСТУ 2366-2009. Виноград свіжий технічний. Технічні умови; ДСТУ 4806:2007. Вина. Загальні технічні умови; ДСТУ 6040:2008. Продукція виноробна. Правила приймання та методи відбирання проб; ДСТУ 4805:2007. Виноматеріали оброблені. Загальні технічні умови; ДСТУ 4396:2005. Виноматеріали для закладки на витримку. Загальні технічні умови та ін.

Регулювання питання виробництва вин КНП здійснюється Законом України «Про виноград та виноградне вино» та «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів», Правилами роздрібною торгівлі алкогольними напоями, затверджених постановою Кабінету Міністрів України. Нещодавно до цього переліку запропоновано долучити положення «Виноградні вина контрольованих найменувань за походженням», розроблене

ННЦ ІВіВ «Магарач» та ТОВ «Шабо», затверджене Національною академією аграрних наук України від 26.12.2012 р., але офіційно не прийнятого як законодавчого нормативно-правового акту країни.

Крім того, в останні десятиліття співробітниками різних установ (в тому числі Е. Л. Зінкевич, О. С. Луканін та ін.) здійснюється комплексний порівняльний аналіз регулювання правовідносин у сфері охорони прав на зазначення походження в Україні та в Європейському Союзі з метою розроблення рекомендацій щодо приведення законодавства України у відповідність з основними положеннями законодавства ЄС.

З метою узгодження законодавчої бази України у сфері охорони прав на торговельні марки та географічні позначення з Цивільним та Господарським кодексами України Міністерством освіти і науки розроблено проект Закону України «Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування». Закон також потрібен для узгодження вітчизняної законодавчої бази з міжнародним законодавством.

Робота з нормативно-правового забезпечення питання виробництва вин із зазначенням походження та виділення територій для отримання якісної сировини для її виробництва ведеться в ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» вже досить давно. Інститутом розроблено та затверджено вченою радою методичку систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП [61].

В методиці пропонується комплексний підхід до систематики земель для вирощування винограду, продукція якого в найбільшій мірі відповідає виробництву вин контрольованих найменувань за походженням. Висвітлюються питання детального покомпонентного і комплексного врахування екологічних умов, які визначають як загальну можливість вирощування винограду, так і якість врожаю, наведено алгоритм систематики земель на прикладі Північного Причорномор'я.

Законодавче забезпечення виробництва вин з зазначенням походження в усьому світі здійснюється в розрізі загального нормативно-правового

забезпечення виноградарсько-виноробної галузі та потребує обов'язкового супроводу базою даних реєстру (кадастру) виноградників. Адже виробництво вин з зазначенням походження передбачає виділення територій виробництва якісної сировини, межі яких мають бути чітко визначені, а ділянки і права на них – зареєстровані.

На базі ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» розроблено і запатентовано спосіб комплексної оцінки стану існуючого винограднику, що є передумовою виділення територій виробництва сировини для вин із зазначенням походження (Пат. 37552 Україна, № у 2008 10507) та спосіб складання кадастру виноградних насаджень з урахуванням екологічних умов (Пат. 43810 Україна, № у 2009 05577), удосконалюється методичне забезпечення створення бази даних кадастру виноградників України з урахуванням екологічних умов (розроблено і схвалено Науково-технічною радою Міністерства аграрної політики та продовольства України «Методичні рекомендації щодо складання і ведення кадастру виноградників України» від 15.12.2011 р. протокол № 10) [63, 68, 69]. У 2012 р. розпочаті роботи зі складання кадастру виноградників Одеської області, обстежено виноградні насадження чотирьох найбільших виноградарських районів (Тарутинський, Болградський, Арцизький та Овідіопольський райони) та розроблено спеціальне програмне забезпечення VIN-CAD-UKR для його супроводу.

Кадастр виноградників України з урахуванням екологічних умов територій, створений з використанням ГІС-технологій та згідно європейських вимог, слугуватиме основою для прийняття рішень, що регламентують площі та сортовий склад насаджень на територіях з відповідними екологічними умовами, спеціалізацію окремих господарств на перспективу і напрямки використання врожаю та визначення потенціалу розвитку галузі в окремих адміністративних районах країни на основі актуальних даних.

Роботи зі складання кадастру виноградників передбачають експедиційні обстеження виноградних насаджень; аналіз екологічних та агротехнічних умов вирощування винограду; геодезичну прив'язку

виноградників на місцевості; створення електронної бази даних виноградників [69]. Така структура набагато ефективніша «табличної» структури без геодезичної прив'язки до місцевості, що запропонована Міністерством аграрної політики та продовольства України (Наказ про реєстрацію виноградних насаджень за № 303 від 12.08.2014 р.).

Контроль за об'ємами виробництва винограду та виробленого вина, що забезпечується з допомогою бази кадастру виноградників, дозволить значно підвищити якість виноробної продукції з метою виходу на європейський та світовий ринок з якісним, конкурентоспроможним товаром, в тому числі винами з зазначенням походження.

Виконаний огляд літературних та нормативно-правових джерел свідчить про нагальну потребу розробки вітчизняних нормативно-правових документів для забезпечення регулювання виробництва винопродукції з зазначенням походження. Документ повинен бути виконаний з урахуванням європейської практики та вітчизняного досвіду виноробних місцевостей.

Першочерговим завданням на шляху оформлення продукту з зазначенням походження повинно бути виділення в межах виноградарської зони України ділянок виноградних насаджень, продукція з яких має особливі властивості та виготовляється за традиційною технологією. Виділення таких ділянок повинно проводитись за результатами комплексних ампелоекологічних досліджень території та обстеження насаджень з метою забезпечення отримання якісної сировини для винопродукції з зазначенням походження.

Дисертаційна робота покликана провести комплексні ампелоекологічні дослідження ділянок виноградних насаджень та обстеження виноградників базових господарств з метою виділення ділянок отримання високоякісної сировини для виробництва вин із зазначенням походження та розробити пропозиції щодо оформлення нормативно-правового акту для регулювання питань виробництва та захисту винопродукції з зазначенням походження.

РОЗДІЛ 2

ОБ'ЄКТ, МЕТОДИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Мета і завдання досліджень

Метою роботи є науково-методичне обґрунтування виділення ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження на території Північного Причорномор'я.

Відповідно до мети передбачалося виконати наступні завдання:

1) вивчити стан проблеми виділення територій вирощування винограду з метою виробництва вин із зазначенням походження в виноградарських країнах Європи та нормативно-правову і методичну базу європейської системи вин із зазначенням походження;

2) виконати детальний аналіз об'ємів виробництва виноматеріалів та переробки винограду в Миколаївській та Одеській областях за 2009-2013 рр., визначити об'єми переробки сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова»;

3) провести аналіз виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств Одеської області за станом насаджень, віковим та сортовим складом, зрідженістю;

4) обґрунтувати та розробити порядок визначення придатності виноградників для отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження;

5) виділити ділянки виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження за результатами комплексних досліджень територій базових господарств;

6) розробити пропозиції щодо нормативно-методичного забезпечення виділення та використання ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження.

2.2. Методика оцінки придатності земель для виробництва вин із зазначенням походження

Робота була спрямована на виявлення ділянок виноградників з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження на основі досліджень сучасного їх стану та потенційних можливостей екологічних умов ділянок з оформленням екологічних паспортів виноградників та створенням бази даних ділянок виноградників для виробництва вин із зазначенням походження.

Стан насаджень та їх якісні характеристики вивчалися протягом 3 років (2011-2013 рр.).

Оцінка придатності територій під виробництво сировини для вин із зазначенням походження виконувалася за спеціально розробленою методикою «Методика систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП» (ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова», 2011 р.), що була уточнена та доопрацьована з урахуванням сучасних практик та змін міжнародного законодавства виноградарсько-виноробної галузі [61].

Методика побудована на результатах класифікації сортів винограду та системному підході до виконання ампелоекологічної оцінки території будь-якого масштабу і виділення ділянок вирощування винограду, якість якого в найбільшій мірі відповідає виробництву вин із зазначенням походження [17, 20].

Роботи виконані в два етапи: підготовчі роботи з вивчення території та експедиційні дослідження.

Підготовчі роботи були направлені на вивчення історії господарства і виноградників; збір якісних характеристик продукції; вивчення агротехніки, що застосовується; фіксації орієнтовних меж перспективних ділянок та встановлення основних причин відповідної якості продукту.

Експедиційні дослідження полягали у якісній оцінці насаджень та вивченні екологічних умов їх вирощування, направлені на визначення природних умов району вирощування винограду (з метою виявлення виноградарсько-виноробних центрів з особливими властивостями), їх основних кількісних показників та інспектування насаджень з метою визначення можливості їх використання як ділянок отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження.

Аналіз території виконується за наступними критеріями:

- відповідність екологічних умов території вимогам сортів, що вирощуються,
- наявність сировинної бази,
- забезпечення виробництва винограду не менше 10 років за рахунок агротехнічного стану насаджень,
- наявність потужностей для переробки винограду, умов виробництва і розливу вин.

Дослідження екологічних умов території виконані для визначення кількісного потенціалу кожного екологічного фактору (рельєф, ґрунтовий покрив, мікроклімат) та встановлення показників оптимальної екологічної ніші для того чи іншого сорту винограду (перевагу надано аборигенним технічним сортам та сортам вітчизняної селекції) з метою подальшої їх переробки на винопродукцію з зазначенням походження. З метою виділення ампелоекотопів, екологічні умови яких оптимальні для вирощування якісного винограду, використовувався алгоритм детального покомпонентного аналізу і комплексного врахування екологічних умов території (А. М. Аджиев, В. В. Власов, М. Chisili, Н. Р. Толоков, D. W. Lamb, Cornelis van Leeuwen, R. Hamilton, G. V. Jones, R. G. V. Bramley, V. Gomez-Miguel) [22, 23, 43, 44, 47].

Ампелоекологічні дослідження виконані за допомогою картографічних матеріалів, ґрунтових нарисів, результатів експедиційних досліджень на місцевості та результатів лабораторних фізико-хімічних аналізів.

Визначення оптимальних територій для виноградних насаджень виконувалося за «Методическими указаниями по ампелоекологической классификации, систематике и картографии земель» (Я. М. Годельман), «Методикой размещения плантаций и сортамента винограда для производства высококачественных вин» (М. Ф. Кисиль, Е. Ю. Власова, Е. Ф. Гаина и др). Дослідження просторової мінливості агрокліматичних ресурсів та перерозподілу мікрокліматичних показників (морозонебезпечність території, заморозконебезпечність, теплозабезпеченість) виконані згідно методик З. А. Міщенко, Г. В. Ляшенко, С. В. Ляхової [28, 59, 62].

Дослідження екологічних умов території відображаються за допомогою ампелоекологічних карт рельєфу, ґрунтового покриву та мікроклімату, що виконані з застосуванням ГІС (ArcGIS 9.0) [93, 103, 139, 146], і надають характеристику за наступними параметрами:

- рельєф: форма рельєфу, абсолютні та відносні відмітки висоти, стрімкість схилу та його експозиція,
- ґрунтовий покрив: найменування ґрунту, гранулометричний склад, запаси гумусу, вміст активних карбонатів, рівень ґрунтових вод, обов'язковий аналіз на наявність несприятливих умов (солонці, солончаки, висока кислотність ґрунту тощо та при можливості рекомендації щодо усунення цих негативних явищ),
- мікрокліматичні показники: теплозабезпеченість та морозонебезпечність території, річна кількість опадів, середні дати настання заморозків, переважаючі напрямки вітру та ін.

В результаті інспектування виконана якісна оцінка виноградних насаджень (сорт, рік закладання, схема посадки та формування кущів, місце походження саджанців та ін.). Крім загальної інформації якісна оцінка

виноградних насаджень надає характеристику за наступними показниками: навантаженість куща, урожайність, цукристість і т.д., – та характеризує стан насаджень, технічні характеристики винограднику та агротехнічні особливості вирощування, технологічне забезпечення процесу переробки винограду для виконання повного виробничого циклу у зазначеній виноробній місцевості.

Якісна оцінка виноградних насаджень виконувалась за методикою, що підтверджена патентом «Спосіб комплексної оцінки стану існуючого виноградника» (Пат. 37552 Україна, автори, заявники та патентовласники В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова, О. Є. Андрійчук) та «Спосіб складання кадастру виноградних насаджень з урахуванням екологічних умов територій» (Пат. 43810 Україна, автори В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова; заявник та патентовласник ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова») [18, 25, 44, 68, 69].

Проведення комплексних екологічних досліджень, еколого-економічного аналізу та якісної оцінки виноградних насаджень дозволило виділити перспективні території виробництва сировини для вин із зазначенням походження.

За потенційними властивостями екологічних умов території та їх варіабельністю за роками визначається імовірність відтворення на даній території сировини для вин з зазначенням походження (табл. 2.2.1) [64, 48, 51].

Таблиця 2.2.1

Класи придатності території виробництва сировини для вин із зазначенням походження

Рівень імовірності відтворення	Клас придатності території для виробництва сировини для вин з зазначенням походження
85% і більше	Придатні
менше 85%	Обмежено придатні*
	Непридатні**

*У випадках, коли в окремі роки якість отриманої продукції не відповідає нормативно-правовим документам зареєстрованого винопродукту з

зазначенням походження, товар може бути проданий як вино без зазначення походження по нижчій ціні.

******В окремих випадках виконані дослідження свідчать про непридатність ділянки під закладання виноградних насаджень взагалі за рахунок несприятливих екологічних умов території (високий рівень імовірності пошкодження насаджень морозами, ґрунти важкого (глинистого) гранулометричного складу, злитість ґрунту, високий рівень ґрунтових вод та ін.).

2.3. Умови та місце проведення досліджень

Дослідження виконані на території трьох базових виноградарсько-виноробних господарств, що належать різним виноградарським районам згідно ампелоекологічного районування Північного Причорномор'я (В. В. Власов, 2009 р.): ТОВ «Шабо» (Шабський піщаний масив), ДП «ДГ «Таїровське» (Дністровсько-Хаджибейський), ВАТ «Коблево» (Тилігульсько-Південнобузький) (рис. 2.3.1).

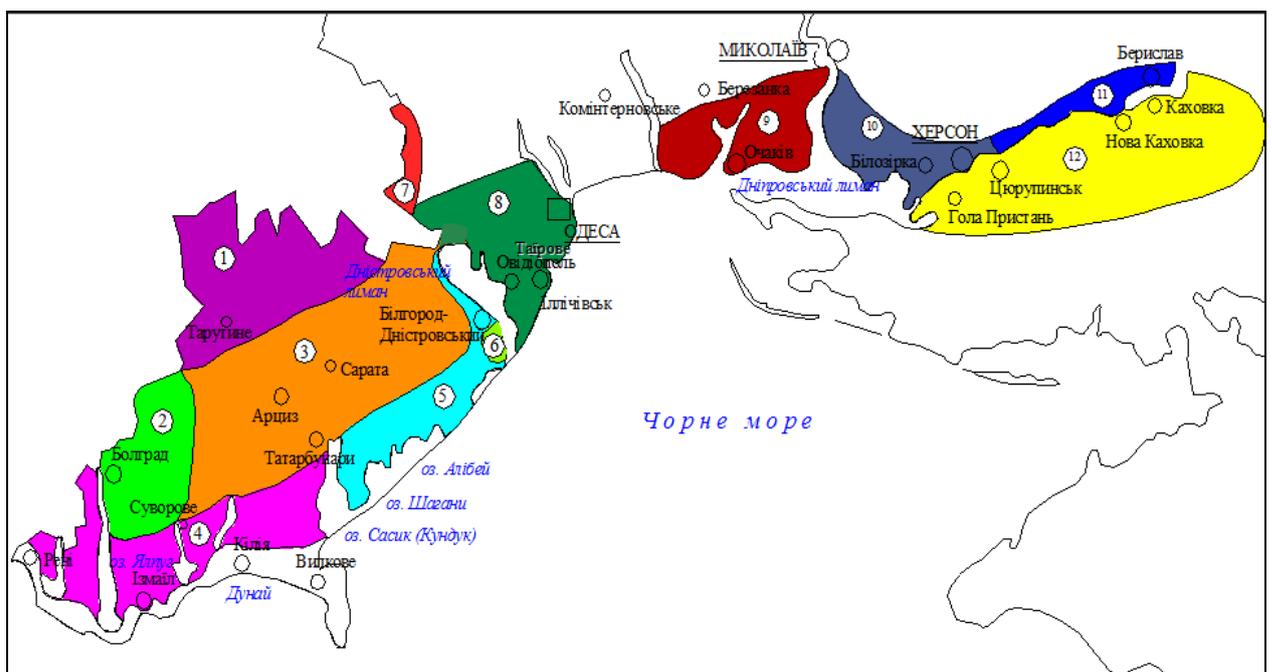

Рис. 2.3.1. Ампелоекологічне районування Північного Причорномор'я в межах зони виноградарства [20]

2.3.1. Характеристика природних умов території ТОВ «Шабо» Білгород-Дністровського району Одеської області

2.3.1.1. Загальна характеристика

Територія ТОВ «Шабо» розташована в східній частині Білгород-Дністровського району Одеської області. Виробничий центр знаходиться в селі Шабо, віддалений від районного центру м. Білгород-Дністровського на 6 км, від обласного центру м. Одеси – на 75 км.

Шабо здавна вважалось унікальною виноградною зоною, розміщеною на так званій «виноградній широті», тобто на одній широті з великими виноробними регіонами Бордо і Бургундії. Вирощування винограду почалось тут ще в часів турецького господарювання (500 років тому) (Аша-Абаг, що означає «нижні сади»).

Піщані землі на території господарства значно різняться за своїм екологічним потенціалом для вирощування сільськогосподарських культур, одночасно з цим тут відзначається найбільший розвиток виноградарської галузі.

Станом на 2014 р. господарство займається вирощуванням винограду на площі близько 1140 га, переважаючими за площами є сорти Каберне Совінйон, Шардоне, сорти групи Піно, Тільті Курук.

2.3.1.2. Геоморфологія, рельєф та ґрунтоутворюючі породи

За геоморфологічною будовою досліджувана територія є древньою терасою Дністровського лиману [4, 71]. Надзаплавна тераса залягає в декілька ярусів і може бути розділена на структурну (складену лесовими породами) і алювіальну (складену пісками). Обидві тераси характеризуються наявністю мікрорельєфу у вигляді невеликих блюдць. Мікрорельєф структурної тераси виражений значно слабше, ніж у алювіальній, де за рахунок дефляції виділяються зони видування і зони акумуляції продуктів

ерозії, так звані «шабські піски».

Рельєф Шабської сільської ради слабо пагорбкуватий з абсолютними відмітками висот від 10 до 50 м і відносним перевищенням висот до 20-30 м.

На придністровській терасі вздовж лиману ґрунтоутворюючі породи в основному представлені стародавніми алювіальними відкладеннями, дочетвертичними пісками, а берег лиману – сучасними шаруватими піщаними відкладеннями. На територіях, віддалених від лиману, ґрунтоутворюючими породами є леси середньо- і легкосуглинкового гранулометричного складу.

Потужність лесів неоднорідна. На вододільних плато спостерігається 3 і 4 яруси лесу. Леси верхнього ґрунтоутворюючого ярусу мають буре забарвлення, тонкопористий склад без шаруватості, з великим вмістом карбонатів з глибини 80-90 см.

На Шабському піщаному масиві ґрунтові води залягають глибоко (від 10 м і більше) і безпосереднього впливу на рельєф та ґрунтоутворення не мають. Тільки на окремих земельних масивах, які розташовані біля берегів Дністровського лиману та не на великій висоті над його рівнем, ґрунтові води залягають на глибині 1-4 м, що обумовлює утворення засолених заболочених ґрунтів. Площі цих солончаків невеликі (1-2 га).

2.3.1.3. Характеристика ґрунтового покриву

Територія господарства Шабо віднесена до Степової засушливої зони, степової засушливої Придунайської провінції, Дунайсько-Дністровського округу, Ізмаїльського природно-сільськогосподарського району [4, 71].

Ґрунтовий покрив вивчався на основі досліджень проведених Одеським інститутом землеустрою у 80-х роках, згідно яких виділені групи ґрунтів: чорноземи південні середньо- і легкосуглинкові, дефльовані піщані і супіщані ґрунти, дернові нерозвинені. Також вивчались матеріали досліджень ІВіВ ім. В.Є.Таїрова (1947 р.), коли на території Шабо працювала

станція інституту, та результати досліджень, проведених французьким магістром Тібо Лепутр (2009 р.). За результатами досліджень ґрунтового покриву було глибоко вивчено підстильні породи ґрунтів та виділено 7 агровиробничих груп.

На території найбільш розповсюджені чорноземи південні карбонатні на лесах – зональні ґрунти Південного Степу. Бідна рослинність з короткою кореневою системою, сухість повітря і періодичне зволоження не дали можливості накопичити багато перегною, тому ґрунти господарства за гранулометричним складом в основному представлені піщано-легкосуглинковими і піщано-середньосуглинковими.

Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-легкосуглинкові та піщано-середньосуглинкові (шифр 71) представлені на широких терасових рівнинах з вираженим мікрорельєфом (слабке вираження мікрорельєфу проявляється в основному лише в потужності профілю і глибині скипання). Характеризуються природною родючістю та сприятливими фізико-хімічними властивостями. Вміст гумусу невисокий, з поверхні складає 2,16-1,79%, при потужності профілю до 70 см. Реакція ґрунтів слаболужна (рН 7,45), що обумовлює перехід фосфорних добрив в важкорозчинні форми.

Також на території господарства виділяють дернові ґрунти на дочетвертинних пісках, які діляться на два горизонти – гумусовий і породу.

Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані і супіщані ґрунти (шифр 93) спостерігаються на терасових рівнинах стрімкістю 0-1° і 1-2°. Легкий гранулометричний склад ґрунтів обумовлений розтягнутістю профілю і незначним вмістом гумусу з поверхні: в шарі 0-20 см – 1,05%, на глибині 80-90 см – 0,63%. Відсутність зв'язності, висока водопроникність, низька поглинаюча здатність ґрунтів групи призводить до швидкого промивання поживних речовин вниз за профілем. Ґрунти потребують систематичного внесення добрив, особливо органічних, використання сидератів. Ґрунти цієї групи зайняті під виноградниками.

На терасових рівнинах мікрорельєфу зі стрімкістю 1-2° і 2-3°, а також навколо берегів Дністровського лиману зустрічаються піски розвіювані негумусовані (шифр 94). “Шабські піски” використовуються в сільському господарстві шляхом розміщення на них виноградників. Таке використання і закріплення пісків призвело до їх якісної зміни. В їх профілі з’явився гумусовий горизонт, який має невелику потужність (20-35 см) при дуже невисокому вмісті гумусу (0,36 %). Відкрита частина пісків, що не має на собі рослинного покриву, знаходиться в сипучому стані, розвіюється.

Дернові глеєві карбонатні піщано-легкосуглинкові ґрунти розміщені в плавнях (шифр 181) і характеризуються постійною перезволоженістю і оглеєністю. Ґрунти відносно потенційно родючі з вмістом гумусу в шарі 0-20 см – 2,04%, але вплив лиману перешкоджає їх сільськогосподарському використанню.

Порушені землі (виходи рихлих піщаних порід) представлені кар’єрами по видобуванню піску (шифр 215), що не мають на собі рослинного покриву. Вони сипучі і розвіюються, потребують закріплення багаторічними травами.

2.3.1.4. Агрокліматичні умови

Згідно агрокліматичного районування Одеської області територія входить до четвертого агрокліматичного району – теплого і посушливого.

За даними спостережень найближчої метеорологічної станції м. Одеса і метеорологічного поста Білгород-Дністровський середні місячні температури повітря коливаються від -0,6°C (в січні) до 22,8°C (в липні) (рис.2.3.2). В окремі роки їх коливання ($T_{ср\ min}$ і $T_{ср\ max}$) можуть бути в межах 5-7°C. Абсолютний мінімум температур за даними метеорологічної мережі коливається від -28°C (в січні) до 10,1°C (в липні). Абсолютний максимум температур коливається від 15 до 37°C відповідно в січні і липні.

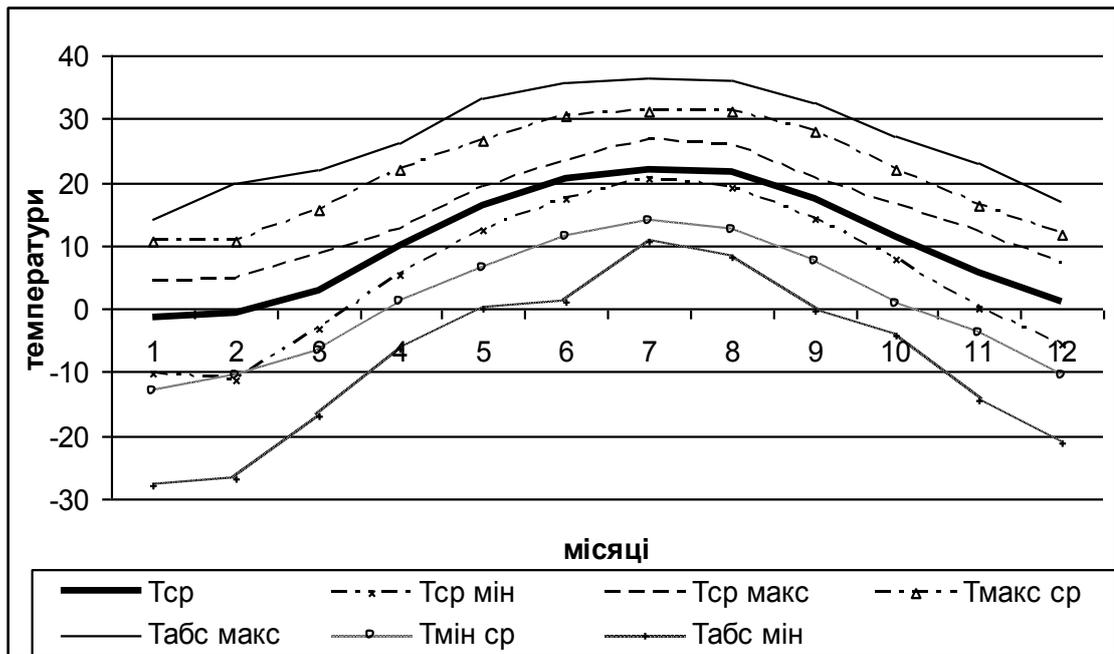

Рис.2.3.2. Річний хід температури повітря (метеопост Білгород-Дністровський)

Теплові ресурси, що характеризуються сумами активних температур за період із середньодобовими температурами вище 10°C , складають 3390°C (з коливанням від 3050 до 3580°C), а сума температур повітря за беззаморозковий період з температурами вище 10°C – $3250\text{-}3350^{\circ}\text{C}$.

Кількість опадів за місяцями в середньому багаторічному коливається від 28 мм в квітні до 52 в червні (рис. 2.3.3) і становить за теплий період 302 мм, за рік – 484 мм. В окремі роки їх коливання за місяцями можливі від 0 до 164 мм (1994 і 1997 рр.), за теплий період – від 178 до 539 , за рік – від 312 до 766 . Величина гідротермічного коефіцієнту Селянінова (ГТК) за період з температурами вище 10°C складає в середньому багаторічному $0,8$, коливаючись в окремі роки від $0,5$ до $1,5$.

Тривалість холодного періоду в середньому багаторічному складає 82 доби і коливається в окремі роки від 9 (1989 р.) до 123 діб (1993 р.). Середній із абсолютних мінімумів температури повітря, який визначає можливість неукривної культури того чи іншого сорту винограду, в п'яти роках з десяти коливається в межах $-17\text{...}-18^{\circ}\text{C}$, а один раз в 10 років можливе зниження до

-23°C. Абсолютний мінімум температури повітря за даними станції за весь період інструментальних спостережень становить -28°C. В зимовий період спостерігається до 64 днів з відлигою, а максимальна кількість днів становить 79 (зима 1993-1994 рр.).

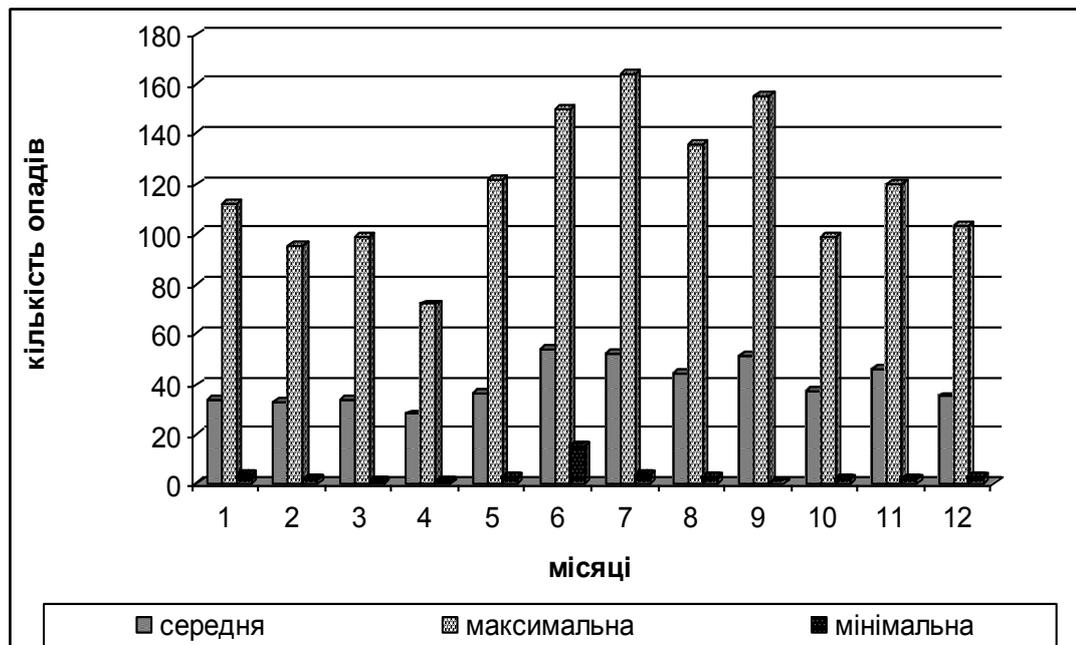

Рис. 2.3.3. Річний хід опадів (метеопост Білгород-Дністровський)

Середня дата припинення весняних заморозків у повітрі (на висоті 2 м) за даними станції – 6 квітня. Найраніше припинення весняних заморозків спостерігалось в 1988 р. – 21 березня, а найпізніше – 24 квітня в 1994 р. На поверхні ґрунту ці дати відповідно становлять 1 травня, 11 квітня і 17 травня. Перші дати заморозків восени відповідно припадають на 24 жовтня, 7 жовтня і 14 листопада у повітрі і 5 жовтня, 9 вересня і 7 листопада – на поверхні ґрунту. Тривалість беззаморозкового періоду в повітрі і на поверхні ґрунту в середньому багаторічному становить 200 і 177 діб. В окремі роки можливе коливання цих періодів від 170 і 152 до 228 і 204 діб (1 раз в 10 років).

Число діб з посушливими явищами в середньому складає 6, а найбільше – 23 дні. Максимальна кількість днів спостерігається влітку: червень – 7, липень – 6 і серпень – 10.

2.3.2. Характеристика природних умов території ВАТ «Коблево» Березанського району Миколаївської області

2.3.2.1. Загальна характеристика

ВАТ «Коблево» розташоване на території Коблівської сільської ради Березанського району Миколаївської області.

Село Коблево (до 1850 р. Троїцьке) є центром Коблівської сільської ради, розташоване в 27 км на північний захід від районного центру, в 80 км від м. Миколаєва, в 60 км від м. Одеси та 18 км від м. Южний. Коблево розташоване біля границі Миколаївської і Одеської областей.

На захід від території землекористування розташований Тилігульський лиман, на південь – Чорне море.

На території с. Коблево розміщена центральна садиба господарства, у минулому виноробного радгоспу-заводу «Росія», загальною площею близько 3000 гектарів сільськогосподарських угідь. Господарство спеціалізується на вирощуванні винограду технічних сортів, має овочевий та зерновий напрямки.

Площі виноградних насаджень на території господарства складають близько 930 га. Найбільші площі сортів Совіньон зелений, Шардоне, Каберне Совіньон, Рислінг рейнський, Бастардо Магарачський.

2.3.2.2. Геоморфологія, рельєф та ґрунтоутворюючі породи

Територія ВАТ «Коблево» відноситься до ландшафтної області Приморський низовинний степ [4, 71].

Згідно геоморфологічного районування територія ВАТ «Коблево» розташована на півдні Причорноморської низовини і найбільші позначки на корінній рівнині становлять 45 м над рівнем моря. Поверхня території –

молода морська акумулятивна рівнина, розчленована лиманами, ярами та балками.

Рівнинний рельєф обумовлює збереження ґрунтового профілю, а пересіченість рельєфу сприяє розвитку водної ерозії, в результаті якої на схилах сформувалися різного ступеня змиті ґрунти.

Ґрунтоутворюючими породами виступають піщанисті та піщано-черепашкові відклади перекриті лесами.

В ґрунтоутворенні на території господарства беруть участь леси, піскуваті червоно-бурі глини, елювій вапняків, гумусований делювій, сучасні морські відкладення.

Акумуляція ґрунтових частинок відбувається у днищах балок, де утворилися лучно-темно-каштанові намиті ґрунти. На морській піщаній терасі сформувалися дернові ґрунти.

В геологічній будові первинно-акумулятивна рівнина Причорноморської низовини складена лесовою серією з трьох-чотирьох ярусів, загальною потужністю 25-30м, що розчленовані горизонтами похованих ґрунтів.

Леси є основними і найбільш цінними ґрунтоутворюючими породами (глинисті, добре відсортовані породи, пористі (50-53%)). Гранулометричний склад лесів крупнопилувато-важкосуглинковий. Леси мають складний мінералогічний склад з великою кількістю кварцу (SiO_2), глинистих мінералів, карбонатів кальцію і магнію. Кількість карбонатів кальцію і магнію складає 12-15%. На лесах утворилися темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті ґрунти.

Червоно-бурі глини розташовані невеликими витягнутими плямами на схилі уздовж морської тераси, характеризуються високим вмістом мулу і піску. В сухому стані дуже щільні.

Елювій вапняків, як ґрунтоутворюючих порід, виступає на нижніх частинах схилів балок, де леси і глини змиті. Характерною особливістю

елювію вапняків є невід'ємність щебеню в верхніх горизонтах. За хімічним складом елювій вапняків відрізняється від інших порід великою кількістю кальцію (80-92%), який обумовлює міцне закріплення органічних речовин у ґрунтах.

Гумусований делювій залягає на днищах балок, є продуктом перевідкладення змитих з прилеглих схилів частинок ґрунту і має близький до оточуючих ґрунтів гранулометричний склад.

Сучасні морські відкладення, як ґрунтоутворюючі породи, залягають на морській терасі. Ця порода представляє собою пісок світло-сірого кольору, різнозернистої структури.

Найбільш близький водоносний горизонт на корінному плато залягає глибше 40 м і не впливає на процеси ґрунтоутворення. Вода за якістю погана. Ґрунтові води днищ балок знаходяться на глибині 15-72м, мінералізовані тільки на прилеглих до берега ділянках. На морській піщаній терасі ґрунтові води залягають на глибині 70-100 см. Ці води мінералізовані і сприяють утворенню засолених ґрунтів.

2.3.2.3. Характеристика ґрунтового покриву

Територія ВАТ «Коблево» відноситься до зони Степу сухого, підзони – сухостепової сухої з темно-каштановими ґрунтами. В умовах посушливого клімату та практично безстічної рівнини під типчакково-ковиловою та полинно-злаковою рослинністю отримав розвиток дерновий процес ґрунтоутворення і сформувались темно-каштанові ґрунти [4, 71].

Наявність кальцію (CaCO_3) в породі і ґрунтовому профілі обумовлює закріплення ґрунтових колоїдів (глини, гумусу) та сприяє утворенню агрономічно цінної водотривкої зернисто-грудкуватої структури. Профіль ґрунтів – поступовий перехід від добре вираженого гумусового горизонту до негумусованої материнської породи.

На схилах стрімкістю більше одного градусу розвивається водна ерозія, під впливом якої сформувалися різного ступеню змиті ґрунти, а по днищам балок, де відбувається акумуляція змитих частинок, – намиті.

На морській піщаній терасі, де близько підходять мінералізовані ґрунтові води, сформувалися дернові слабозасолені ґрунти та солончаки. Для солонцюватих ґрунтів характерна підвищена концентрація солей ґрунтового розчину і виділення солей у вигляді прожилок, вицвітів. Накопичення солей відбувається за рахунок випаровування ґрунтової вологи, яка підтягується разом із солями до поверхні. У солончаковій стадії ґрунт характеризується відносно рихлим складом та проникністю для води і повітря.

Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньосуглинкові ґрунти залягають на малостічних чи нестічних плато. Гумусовий слабоелювіальний горизонт складає 29 см, материнська порода важкого гранулометричного складу починається з глибини 56 см. Вміст гумусу в шарі 0-20 см складає 2,13-2,86%, вниз за профілем його кількість зменшується. Закипання від соляної кислоти починається з глибини 48 см. Горизонт залягання білоглазки відмічається, в середньому, з глибини 76 см. Вміст фізичної глини в орному шарі складає 43-48%, мулу – 28-33, крупного пилу – 32-44. Реакція ґрунтового розчину близька до нейтральної, рН водний – 6,7-7,2. Сума поглинутих основ в орному шарі невисока і складає 17-18,5 мг-екв/100г ґрунту.

Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти характеризуються вмістом гумусу в орному шарі на рівні 2,07-2,10%, профілем в 51 см, гумусовим горизонтом в 26 см. Закипання від соляної кислоти спостерігається з глибини 49 см, а видимі карбонати в формі білоглазки спостерігаються на глибині 66 см. Гранулометричний склад ґрунтів обумовлений наявністю в шарі 0-20 см фізичної глини (32-36%), мулу (24-27%), крупного пилу (23-35%), піску (30-45%). Реакція ґрунту слаболужна, рН водний – 7,6-8,1.

Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти залягають на слабопологих і пологих схилах стрімкістю до 5°. Гумусовий горизонт у них змитий повністю або більше ніж на половину. Потужність гумусованого горизонту для середньоеродованих ґрунтів складає 42 см, для сильнозмитих – 27 см. Закипання від соляної кислоти спостерігається з 24 см і поверхні відповідно. Горизонт залягання білоглазки відмічається, в середньому, з 69 см та 48 см. Реакція ґрунтового розчину – лужна (рН 8,4). Вони мають незначну кількість гумусу і невеликі запаси поживних речовин. Гранулометричний склад крупнопилувато-середньосуглинковий.

Фізико-хімічні та водно-фізичні властивості темно-каштанових залишково-слабосолонцюватих середньосуглинкових ґрунтів на лесах широких вододільних плато є сприятливими для вирощування майже всіх сільськогосподарських культур.

Лучно-темно-каштанові намиті середньосуглинкові ґрунти на гумусованому делювії днищ балок сформувались в умовах близького залягання ґрунтових вод та промивному типі водного режиму. В материнській породі спостерігається глеюватість. Потужність профілю складає 80-100 см, гумусового горизонту – 40-45 см. З соляною кислотою не закипають. Добре гумусовані, запаси гумусу в шарі 0-30см становлять 2,55%. Реакція ґрунтового розчину – лужна. Ґрунти характеризуються значним вмістом солей в профілі, що негативно впливає на водний та повітряний режими ґрунтів.

Лучно-темно-каштанові намиті важкосуглинкові ґрунти на гумусованому делювії днищ балок мають більші запаси гумусу в порівнянні з середньосуглинковими ґрунтами (3,88%). Реакція ґрунтового розчину близька до нейтральної і рН водний складає 7,1.

2.3.2.4. Агрокліматичні умови

Територія ВАТ «Коблево» розташована в третьому (південному) агрокліматичному районі Миколаївської області, який характеризується помірно жарким, дуже посушливим кліматом.

Літо тут тривале, жарке; осінь – пізня, тривала, тепла і частіше суха; зима – коротка, малосніжна з частими відлигами і нестійким сніговим покривом, весна – рання, коротка, тепла, напівпосушлива.

Для характеристики середньої температури повітря приводяться багаторічні дані Очаківської метеостанції. Дані показують, що середня річна температура становить $9,8^{\circ}\text{C}$. Найхолоднішим місяцем є січень з температурою $-3,0^{\circ}\text{C}$, найтеплішим – липень з температурою $22,5^{\circ}\text{C}$ (рис 2.3.4), абсолютний мінімум температури повітря становить $-29\dots-33^{\circ}\text{C}$.

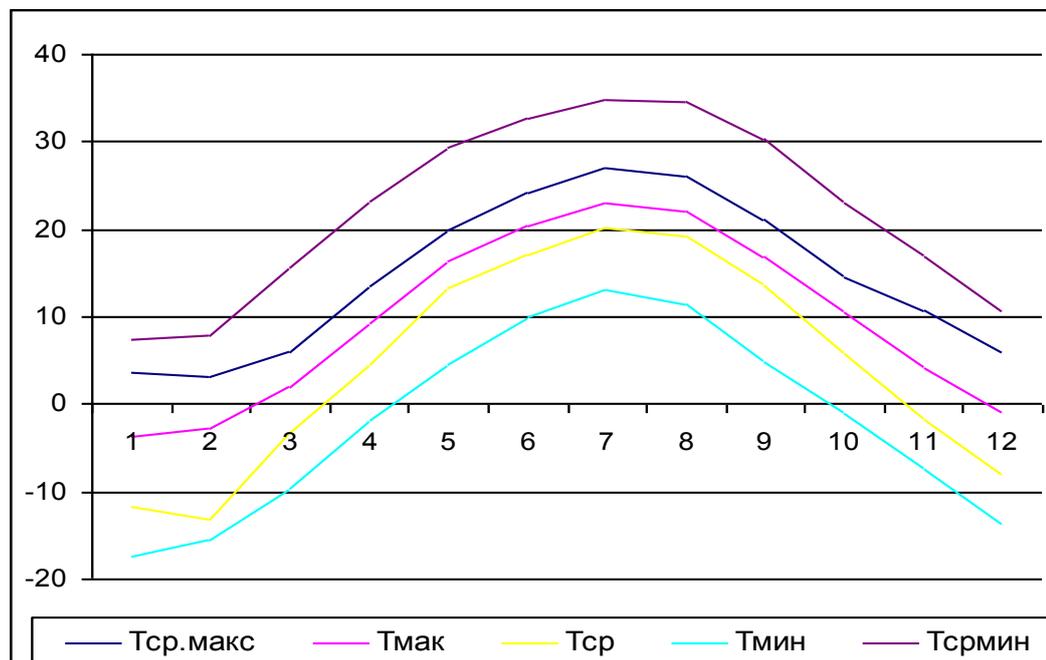

Рис. 2.3.4. Річний хід місячної температури повітря (МС Миколаїв)

Сума активних температур для території господарства складає $3200\text{--}3400^{\circ}\text{C}$.

Середня глибина промерзання ґрунту за даними Березанської гідрометеорологічної станції становить 47 см, найбільш низька – 95 см, найбільш висока – 18 см. Ґрунт повністю відтає, в середньому, до 20 березня.

Весняні заморозки припиняються, в середньому, 8 квітня, заморозки пізні бувають у другій і навіть третій декаді квітня. Осінні заморозки настають, в середньому, 4 листопада, найраніші бувають 17-25 вересня. Шкідливими для культур бувають пізні весняні та ранні осінні заморозки. Вони виникають і посилюються при сухій, ясній погоді, сухому ґрунті, у знижених місцях рельєфу.

Тривалість вегетаційного періоду складає 225 днів, безморозного періоду – 195-205 днів.

За ступенем зволоження територія відноситься до району недостатнього зволоження з непромивним типом водного режиму ґрунтів. Річна сума опадів складає 328 мм, на вегетаційний період припадає більша їх частина – 220-230 мм (рис 2.3.5). Гідротермічний коефіцієнт дорівнює 0,6-0,7, тобто територія відноситься до посушливої провінції. Це обумовлює особливо низьку ефективність літніх опадів. Більш ефективними виявляються осінні та зимові опади, за рахунок яких створюються основні запаси вологи в ґрунті.

Сніговий покрив тут нестійкий. Протягом зими зі сніговим покривом, в середньому, 46 днів. Взимку часто бувають відлиги, під час яких сніг частково або зовсім сходить. Середня висота снігового покриву на полях – 10 см. Запаси води при такій висоті снігу становлять 24 мм. Сніжний покрив відсутній не менш як у 50% зимових днів.

Низький рівень відносної вологості повітря обумовлюється літньою посушливою погодою з характерними для області суховійними вітрами, часто супроводжуваними пиловими бурями.

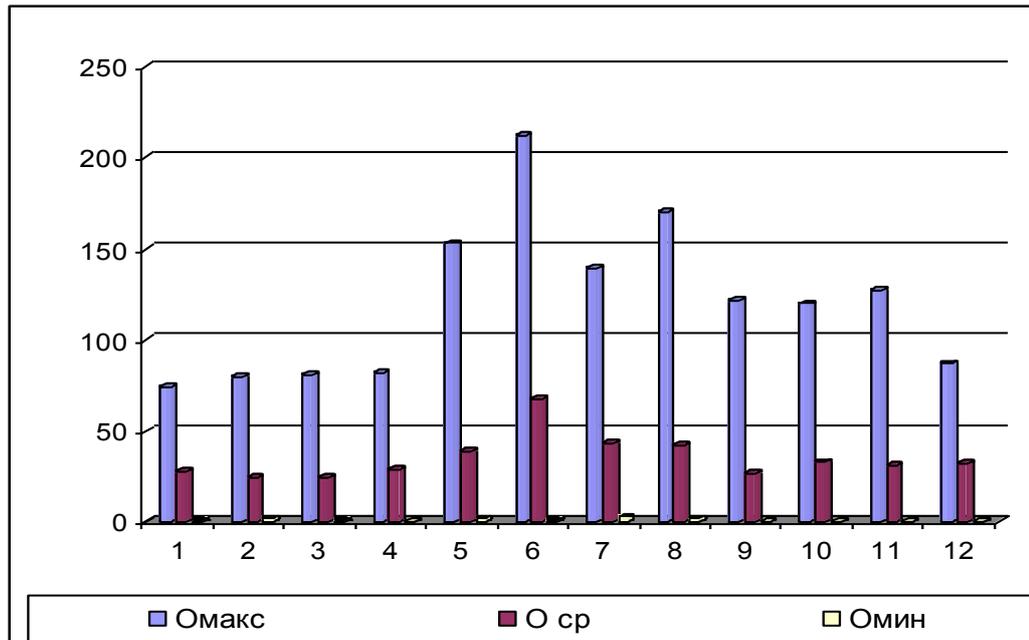

Рис. 2.3.5. Річний хід місячної кількості опадів (МС Миколаїв)

Господарство розташовано в Єланецько-Миколаївському районі зони середньої вітрової ерозії. Вітри в районі спостерігаються майже у всіх напрямках, але переважаючими в теплий період є північно-західні, в холодний – східні та північно-східні. Середнє число днів з суховіями слабкої інтенсивності дорівнює 45, середньої – 19,9, інтенсивних – 4,8, дуже інтенсивних – 1,0.

2.3.3. Характеристика природних умов території ДП «ДГ «Таїровське» Овідіопольського району Одеської області

2.3.3.1. Загальна характеристика

ДП «ДГ «Таїровське» ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» НААН України розташоване в смт. Таїрове Овідіопольського району Одеської області.

Господарство займається організаційно-господарським забезпеченням умов для проведення досліджень, випробувань і доопрацювання, апробації та впровадження у виробництво наукових розробок науково-дослідними

установами НААН України та вирощуванням сільськогосподарських культур.

У господарстві є в наявності весь комплекс матеріально-технічних ресурсів для вирощування винограду.

Площа виноградних насаджень станом на 2014 рік становила близько 160 га, з них – 88 га насаджень технічних сортів, з яких переважають сорти Одеський чорний, Сухолиманський білий та Мускат Одеський.

2.3.3.2. Геоморфологія, рельєф та ґрунтоутворюючі породи

Територія господарства розташована на південному сході Східно-Європейської рівнини, в степовій природній зоні, в південній степовій підзоні, в Дністровсько-Бугській Причорноморській низинній області, в Одеському приморському фізико-географічному районі [4, 71]. Це визначає її високий агропромисловий потенціал, багаті рекреаційні ресурси, і разом з цим негативні риси – маловодість і малу лісистість, наявність розчленування лиманами та балками. Абсолютні висотні відмітки території становлять 50 м.

Рівнинний рельєф обумовлює збереження ґрунтового профілю, а пересіченість рельєфу сприяє розвитку водної ерозії, в результаті якої на схилах сформувалися різного ступеня змиті ґрунти.

Геоморфологічно територія господарства розташована в зоні Степу південного, де переважають чорноземи південні на лесах. Характерною ознакою рельєфу для зони південних чорноземів є рівнинність вододільних просторів. На більшій частині відсутній поверхневий стік та слаборозвинена гідрографічна мережа.

Зоні притаманне неглибоке залягання гіпсу та солей: у північній частині зони – 3-4 м, у південній – 2 м. На дренажних територіях засолення починається з глибини 3-4 м.

Потужність гумусованої частини профілю значною мірою залежить від географічного положення і гранулометричного складу материнських порід. У

Задністровському регіоні потужність профілю коливається в межах 65-85 см. В легкоглинистих та важкосуглинкових видах вона збільшується зі сходу на захід.

2.3.3.3. Характеристика ґрунтового покриву

Землі господарства розташовані в зоні Степу південного [4, 71]. Ґрунтовий покрив представлений чорноземами південними малогумусними середнього і важкосуглинкового гранулометричного складу на лесах, вміст гумусу в яких сягає 3%. Будова ґрунтового профілю: гумусовий горизонт, верхній перехідний та нижній перехідний горизонти. Потужність гумусованого профілю становить 50-85 см.

Ґрунтоутворюючою породою є карбонатний лес палевого кольору. На ділянках западин, розташованих в південній частині господарства, лес замінюється бурувато-червоним суглинком з вкрапленнями гіпсу.

Перехідний до лесу горизонт у чорноземах південних карбонатних відмічається з глибини 85 см і продовжується до 146 см, характеризується бурувато-палевим кольором, безструктурністю, важко суглинковим, щільним складом. На глибині 130-142 см горизонт пронизаний кротовинами та білоглазкою. Нижній горизонт (146-200 см) також безструктурний, але має середньо суглинковий гранулометричний склад, рихлий, пористий, свіжий.

Для чорноземів південних солонцюватих на бурувато-червоному суглинку характерним є наявність білоглазки на глибині 72-126 см. Помітний перехід відмічається на глибині 47-72 см, що має темно-сіре забарвлення з бурими відтінками та крупно-призматичну структуру з глянцем на гранях, важкосуглинковий, щільний. Наступний горизонт (72-130 см) – горизонт білоглазки, брудно-бурого кольору з червонуватим відтінком, має глибоко-призматичну структуру, щільний, важкого гранулометричного складу, має затьоки гумусу, слабо зволожений. З глибини (130-200 см) відмічається

бурувато-червона глина глибистої структури, щільна і слабо зволожена з включеннями гіпсу. Реакція рН нижніх горизонтів складає 8,3-9,0.

Грунтові води залягають на глибині 20-25 м, артезіанські – 80-120 м. Вода має лужну реакцію і при тривалому використанні для зрошення здійснює засолення ґрунту солями натрію і магнію.

2.3.3.4. Агрокліматичні умови

Загальна характеристика клімату і агрокліматичних умов в Овідіопольському районі надається за даними найближчої метеостанції – м. Одеса або згідно агрокліматичного районування області. Згідно агрокліматичного районування області територія належить до центрального агрокліматичного району – теплого і посушливого. Середня місячна температура повітря протягом року змінюється від $-0,6^{\circ}\text{C}$ (в січні) до $22,8^{\circ}\text{C}$ (в липні) (рис.2.3.6). Абсолютний максимум, який спостерігається в липні-серпні, за останні 20 років досягав 39°C (2002 р.), а абсолютний мінімум, який може бути в грудні-лютому, – -21°C (1987 р.). За весь період інструментальних спостережень він знижувався до $-29\dots-30^{\circ}\text{C}$.

Теплові ресурси, які оцінюються за сумами активних температур вище 10°C , становлять $3200-3400^{\circ}\text{C}$. Суми температур повітря вище 10°C за беззаморозковий період, у середньому багаторічному, коливаються від 3000 до 3450°C . Вегетаційний період в середньому триває 230-240 діб, період активної вегетації – 180-185, зимовий період – 80-85, а період без заморозків – 190-200 діб у повітрі і 175-185 діб – на поверхні ґрунту.

Середній з абсолютних мінімумів температури повітря коливається, в середньому багаторічному, в межах $-17\dots-18^{\circ}\text{C}$, а один раз в десять років можливе його зниження до $-22\dots-23^{\circ}\text{C}$. Абсолютний мінімум досягає $-28\dots-29^{\circ}\text{C}$.

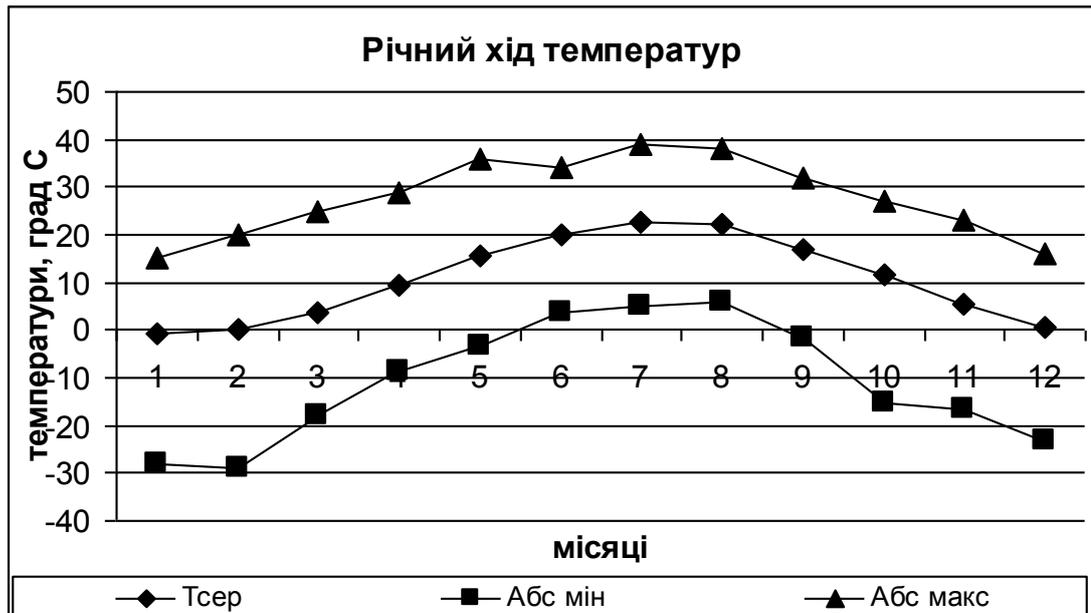

Рис.2.3.6. Річний хід температури повітря (МС Одеса)

Весняні заморозки припиняються, в середньому багаторічному, в третій декаді квітня, а в окремі роки – в третій декаді травня. Перші осінні заморозки спостерігаються в другій декаді жовтня, а в окремі роки – можливі в кінці вересня.

Кількість опадів впродовж року коливається від 28 мм (в квітні) до 54 мм (в червні) (рис.2.3.7). В окремі роки за 1986-2005 рр. максимальна кількість опадів на території району досягала 164 мм в липні 1997 р. і знижувалася до 0 мм в вересні 1994 р. В цілому кількість опадів за теплий період і за рік становить відповідно 220-250 мм і 350-400 мм, а гідротермічний коефіцієнт Селянінова (ГТК) – 0,7-0,8, що характеризує умови як посушливі. В окремі роки він зростає до 1,4 і знижується до 0,5, що може характеризувати умови зволоження як надмірні та сухі відповідно. Максимальна кількість опадів припадає на травень-липень (по 40-50 мм), а мінімальна – на січень. У літній період опади носять зливовий характер, що знижує ефективність їх використання рослинами і призводить до розвитку ерозійних процесів.

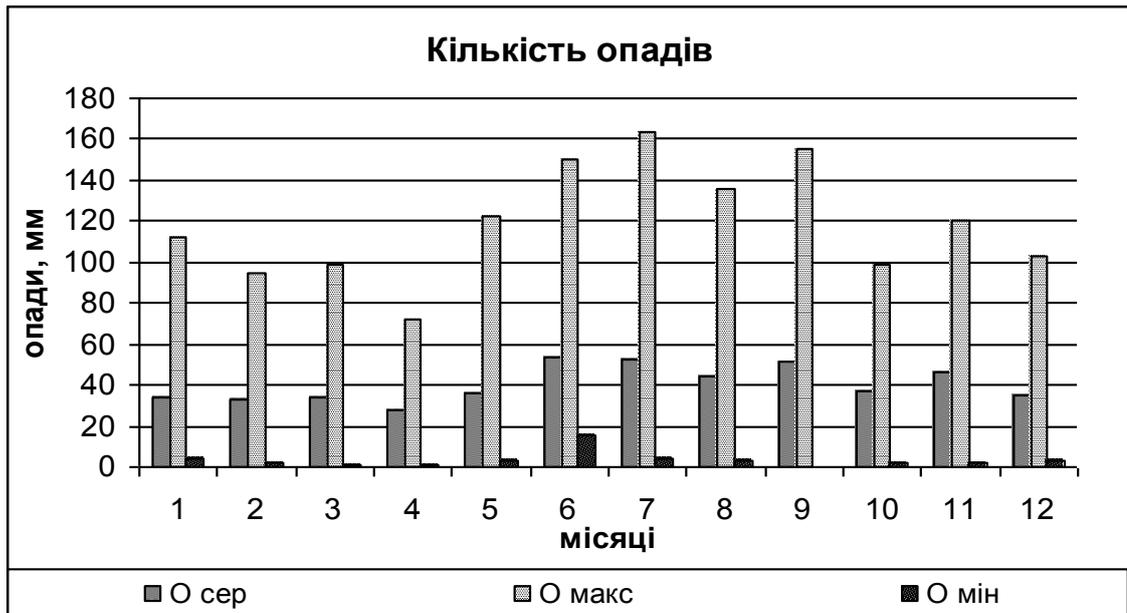

Рис.2.3.7. Річний хід кількості опадів (МС Одеса)

Основним напрямком вітру влітку є північно-західний. Навесні переважає північно-східний. Швидкість вітру зазвичай коливається в межах 2-5 м/сек.

Суховії бувають щорічно, а дуже інтенсивні – в середньому чотири роки з десяти. Загальне число днів із суховієм – 50-55.

Сніговий покрив нестійкий (не перевищує 25 см). Глибина промерзання ґрунту, в середньому багаторічному, з грудня до березня збільшується від 15 до 25 см, максимальна глибина промерзання ґрунту досягає 100 см. Повне відтаювання ґрунту, в середньому багаторічному, відбувається до 14 березня, а в окремі роки – можливе як до 19 лютого, так і до 5 квітня. Імовірність повного відтаювання ґрунту на дату переходу температури повітря через 5°C складає 97%.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

3.1. Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі

Стан виноградарсько-виноробної галузі істотно впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіону, зайнятість сільського населення, його добробут та надходження коштів до місцевих та державного бюджетів.

Протягом останніх десятиріч в Україні відбулися певні зміни в розміщенні виноградних насаджень та сортименті, суттєво зменшилась зона промислової культури винограду.

Перепис виноградників України 1998 р. показав різке зменшення площ (на 50 %) практично під усіма сортами. Площа під технічними сортами скоротилась майже вдвічі (на 100 тис. га).

Сучасний розвиток виноградарсько-виноробної галузі в Україні потребує переходу на новий рівень – вихід на міжнародні ринки та оформлення вітчизняних винних продуктів з зазначенням походження, що дасть можливість вільно конкурувати на ринку винопродукції та захистити власного виробника.

Для цього необхідно оперувати чіткими даними про фактичний стан насаджень та ступінь забезпеченості заводів України вітчизняними виноматеріалами, виділити мікро- та макрорайони виробництва виноматеріалів високої якості шляхом експериментальних досліджень екологічних умов території, оформити нормативно-правові акти для регулювання процесів виробництва таких виноматеріалів [12, 26].

3.1.1. Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі Миколаївської області

Миколаївська область – область виноградарсько-виноробного виробництва, площа насаджень якої складає близько 10% від загальної площі насаджень України, а частка зібраного винограду в валовому зборі країни становить 16%. Станом на 2013 р. площа виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств області становить 6,2 тис. га, з них насадження в плодоносному віці – 5,4 тис. га. Виноградарськими районами для сортів різних напрямків використання є: Березанський, Очаківський та Миколаївський.

Згідно статистичних даних площа плодоносних виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств області за період 2009-2013 рр. збільшилась на 0,31 тис. га або на 6% (рис. 3.1.1). За останні п'ять років найменша площа насаджень була відмічена у 2011 р. і становила 4,90 тис. га.

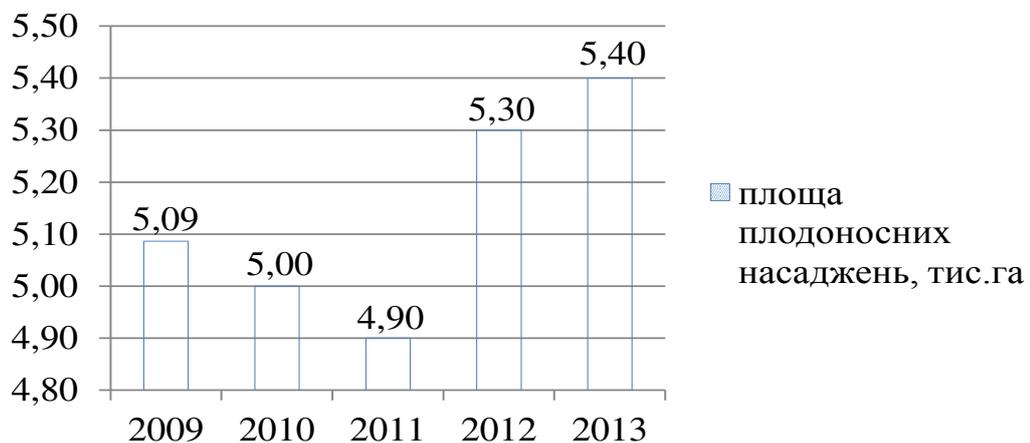

Рис. 3.1.1. Динаміка зміни площ плодоносних виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств Миколаївської області

Згідно збільшення площ насаджень збільшується і валовий збір, за п'ять років його обсяги збільшились на 9,27 тис. т. і в 2013 р. становили

60,84 тис. т (рис. 3.1.2). Найменші показники валового збору винограду спостерігалися в 2009-2010 рр. (41,57 і 36,25 тис. т відповідно).

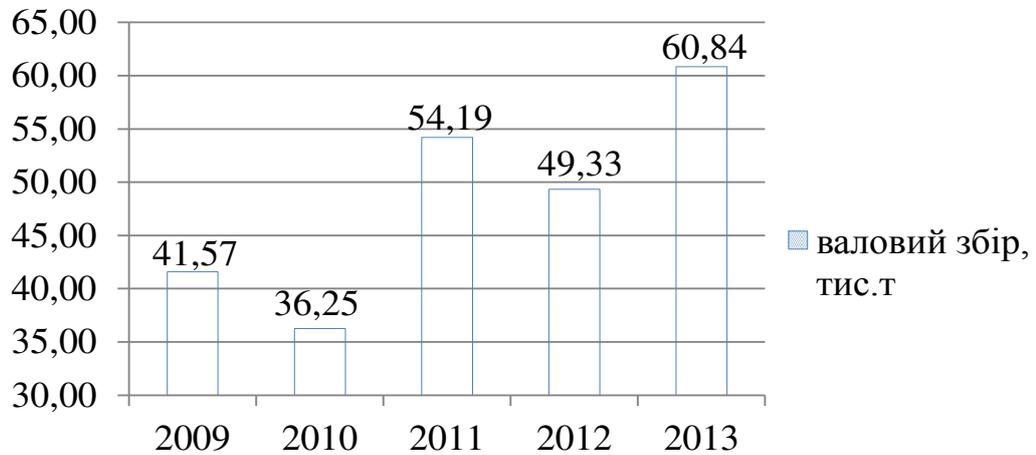

Рис. 3.1.2. Динаміка змін обсягів валового збору винограду сільськогосподарських підприємств Миколаївської області

Також збільшується і врожайність насаджень. Станом на 2013 рік вона склала 112,20 ц/га в сільськогосподарських підприємствах області, що на 30,70 ц більше ніж відповідний показник 2009 р. (рис. 3.1.3).

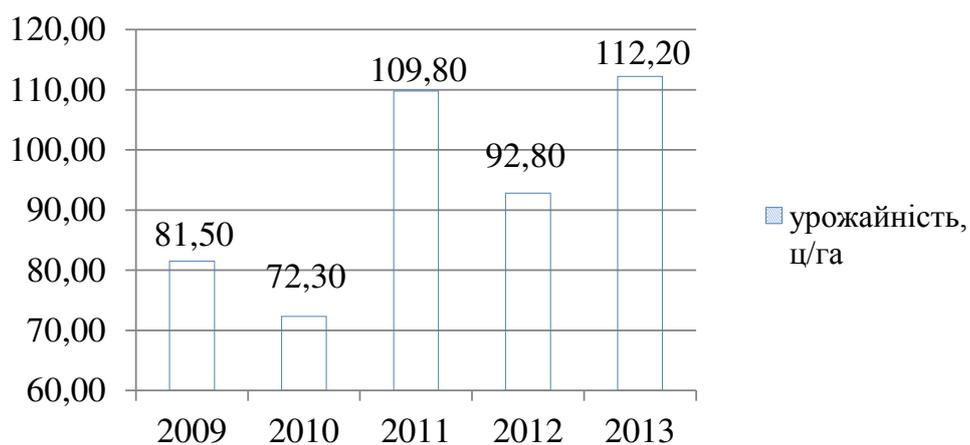

Рис. 3.1.3. Динаміка змін урожайності виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств Миколаївської області

Наряду зі збільшенням показників виноградарства, зростають і показники виноробної галузі (рис. 3.1.4). Обсяги переробки винограду на підприємствах області за останні п'ять років збільшилися майже вдвічі і станом на 2013 р. становили 71 тис. т., з них власновирощений виноград становить понад 8,64 тис. т. (це 12 % загального обсягу переробки). Для порівняння: п'ять років тому власновирощений виноград в загальному обсязі переробки становив близько 6%. Максимальний обсяг переробки винограду відмічено в 2010 р. – 82 тис. т. Максимальна частка власновирощеного винограду відмічена у 2011 р. і склала 17%.

Відповідно показникам переробки винограду змінювалися і показники виробництва виноматеріалів (рис. 3.1.4). Найбільші показники відмічені у 2010 р. на рівні 6 млн. дал, найменші – у 2009 р. на рівні 2,6 млн. дал. В 2013 р. було виготовлено майже 5 млн. дал, що на 2,39 млн. дал. більше в порівнянні з показником 2009 р.

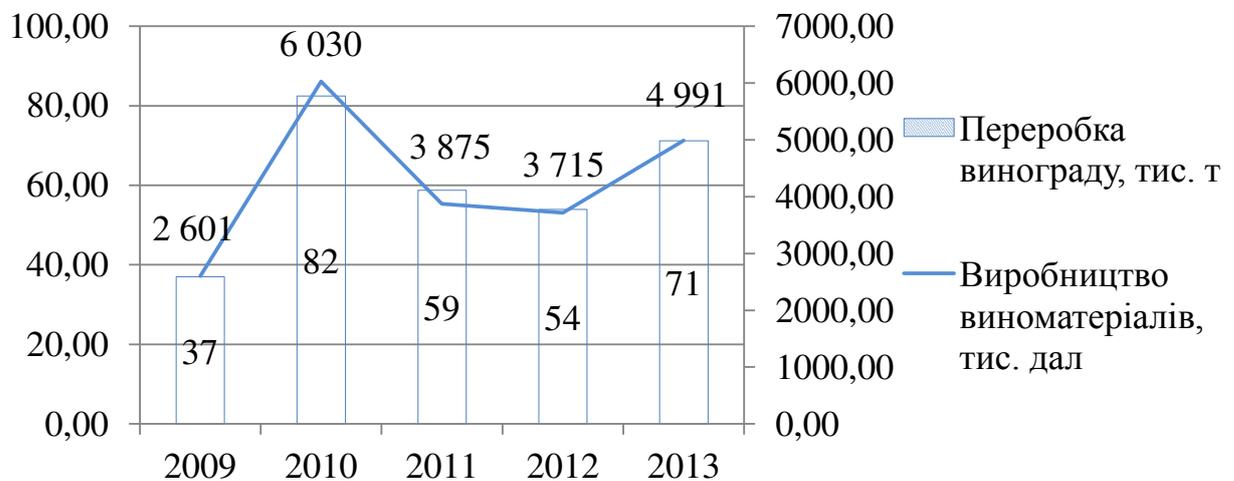

Рис. 3.1.4. Динаміка переробки винограду та виробництва виноматеріалів в Миколаївській області

Згідно статистичних даних винзаводи області віддають перевагу випуску столових та ігристих виноматеріалів (3,22 і 1,30 млн. дал. відповідно). З 2009 р. обсяги виробництва столових вин збільшилися в 3,7 рази, тобто на 2,36 млн. дал., шампанських та ігристих виноматеріалів – в 1,6

рази, майже на 0,5 млн. дал. Обсяги виробництва коньячних вин збільшилися втричі (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Обсяги виробництва виноматеріалів в Миколаївській області

Найменування виноматеріалів у груповому асортименті	Фактично вироблено виноматеріалів, тис. дал				
	2009	2010	2011	2012	2013
Шампанські та ігристі	824	887	1355	972	1304
Коньячні	34	16	85	80	105
Для випуску вин та закладки на витримку:					
столові	868	4748	1743	2233	3225
кріплені	688	311	169	431	357
Інші	187	68			
Всього	2601	6030	3353	3715	4991

Сорти Шардоне, Аліготе та Ркацителі складають 37% від загального обсягу фактично переробленого винограду 2013 р. (табл. 3.1.2). За п'ять років значно збільшилися обсяги переробки винограду сорту Шардоне – практично в 6,3 рази, сортів Мускатної групи – в 3,1 рази, Фетяски – в 3 рази, Рислінгу і сортів групи Піно – в 2,2 рази. В 2,5 рази зменшилися обсяги переробки сорту Трамінер рожевий.

Таблиця 3.1.2

Обсяги переробки винограду на виноматеріали

Найменування сортів винограду	Фактично перероблено на виноматеріали, т				
	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6
Аліготе	4245,8	9996,7	7719,5	9958,2	8137,1
Бастардо магарачський	952,6	312,1	820,8	778,1	910,1
Каберне Совіньйон	2566,4	1436,5	3281,8	4466,5	4144,8
Мерло	1051,2	890,2	1023,8	1435,3	875,9

Продовження таблиці 3.1.2

1	2	3	4	5	6
Мускат (білий, рожевий, Оттонель і т.і.)	2594,7	7743,7	8710,2	5574,5	8047,9
Одеський чорний	1301,4	1455,1	1061,2	648,4	1571,3
Піно (білий, чорний, сірий)	797,8	2782,7	1425,7	815,5	1747,5
Рислінг	2089,4	5082,5	3693,0	2803,0	4582,5
Ркацителі	3614,3	3243,5	3285,2	2332,5	5498,1
Сапераві північний	848,3	4717,3	529,6	191,7	1024,4
Совіньйон зелений	3240,5	4019,6	5799,3	5225,2	4923,8
Сухолиманський білий	1008,4	4753,6	1858,6	973,9	1489,3
Трамінер рожевий	1277,5	2392,8	442,2	341,4	514,5
Фетяска	692,1	2818,7	1434,4	1025,6	2179,0
Шардоне	1992,9	4311,3	3350,7	7971,4	12501,5
Інші	8697,4	26500,3	14309,1	9386,8	13059,8
Всього	36970,7	82456,6	58745,1	53928,0	71207,5

Сорти групи Піно, Шардоне, Трамінер рожевий, Совіньйон зелений, Мускат білий, Каберне Совіньйон, Рислінг рейнський, Аліготе, Фетяска, Ркацителі використовуються для виробництва шампанських і ігристих виноматеріалів, займають 73% площі насаджень технічних сортів Миколаївської області, що свідчить про потенційні можливості збільшення обсягів виробництва українських ігристих вин.

Об'єми переробки винограду сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» (на прикладі Одеського чорного та Сухолиманського білого) свідчать про потенціал сировинної бази для створення вітчизняного вина з зазначенням походження (рис. 3.1.5). За останні роки об'єми їх переробки коливаються в межах від 1,6 до 6,2 тис. т в рік (2012 р. і 2010 р. відповідно), що складає від 3,0 до 7,5% загального обсягу переробки винограду на виноматеріали в області.

В середньому за останні п'ять років винограду сорту Одеський чорний було перероблено 1,2 тис. т за рік (максимальний обсяг 1,6 тис. т. перероблено в 2013 р., мінімальний об'єм 0,6 тис. т – в 2012 р.), винограду сорту Сухолиманський білий – 2,0 тис. т за рік (максимальний обсяг переробки – 4,8 тис. т (2010 р.), мінімальний – 1,0 тис. т в 2012 р.).

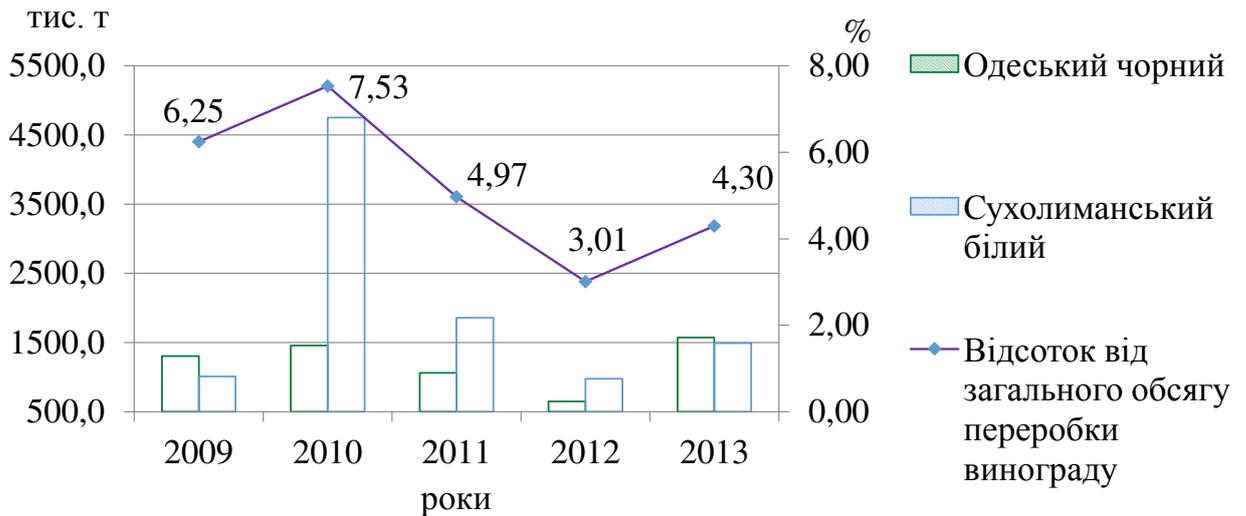

Рис. 3.1.5. Динаміка переробки винограду сортів селекції
ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» в Миколаївській обл.

3.1.2. Динаміка змін виноградарсько-виноробної галузі Одеської області

Одеська область найбільш сприятлива для виноградарства з усіх великих регіонів країни. В ній зосереджено близько 40% виноградних насаджень України, які в сортовому плані представлені половиною сортів винограду Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні (Реєстр). В промисловий сортимент Одеської області включено близько 30 технічних і 20 столових районованих сортів винограду. Окрім вказаних промислових насаджень, в області вирощується близько 100 мало розповсюджених і навіть не районованих сортів. Найсприятливішими районами для сортів усіх напрямків використання та термінів досягання є: Болградський, Білгород-Дністровський та деякі інші райони, прилеглі до берегів моря та великих водойм.

Сільськогосподарськими підприємствами області використовується понад 24 тис. га виноградних насаджень, з яких 21,3 тис. га – насадження у плодоносному віці (рис. 3.1.6). За останні п'ять років площі насаджень плодоносного віку сільськогосподарських підприємств області зменшилися

на 1,8 тис. га (тобто на 8% в порівнянні з показником 2009 р.). Максимальна площа насаджень була відмічена у 2009 р. і склала 23,1 тис. га, найменша площа відмічена в 2010 р. на рівні 20,9 тис. га.

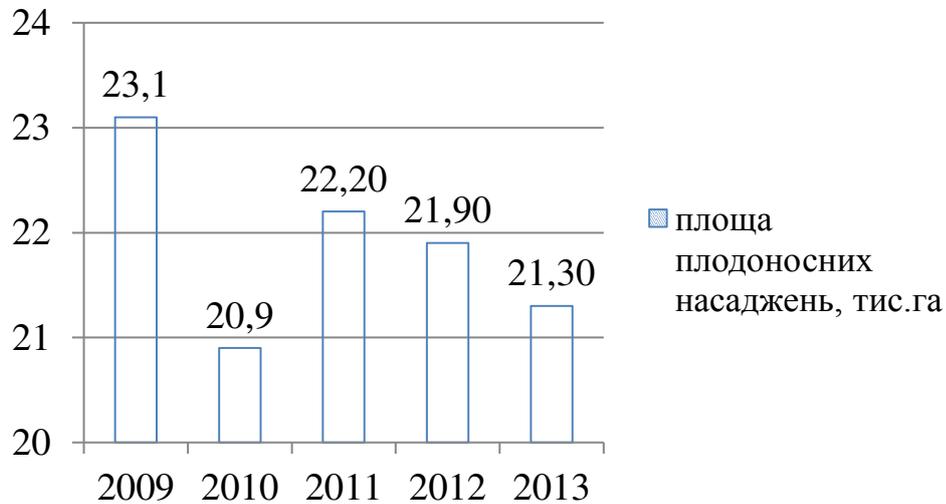

Рис. 3.1.6. Динаміка зміни площ плодоносних виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств Одеської області

Валовий збір винограду за останні п'ять років навпаки виріс і у 2013 р. склав 162,67 тис. т, що на 45,8 тис. т більше показника п'ятирічної давності та на 25 % більше показника 2012 р. (рис. 3.1.7). Найменший за обсягами валовий збір було відмічено у 2010 р. на рівні 93,90 тис. т.

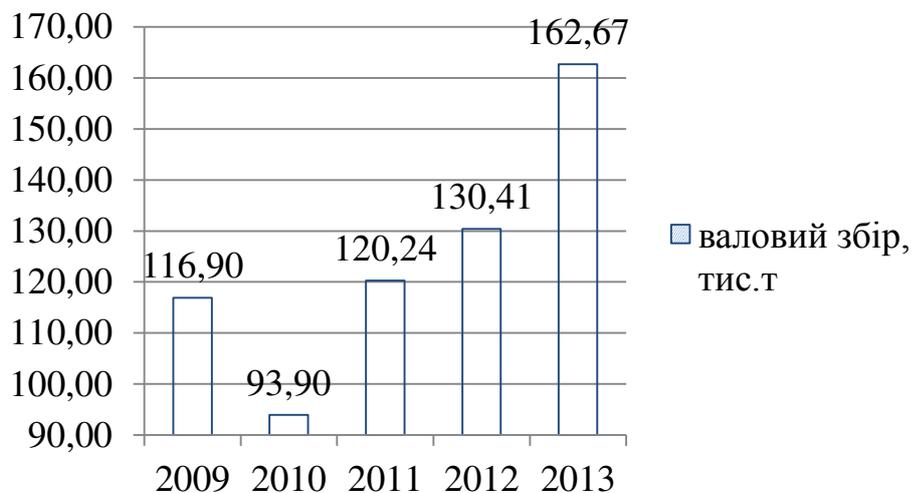

Рис. 3.1.7. Динаміка змін обсягів валового збору винограду сільськогосподарських підприємств Одеської області

Збільшується і врожайність насаджень плодоносного віку сільськогосподарських підприємств. В 2013 р. вона складала 76,4 ц/га, збільшившись у 1,5 рази в порівнянні з показником 2009 р. (рис. 3.1.8).

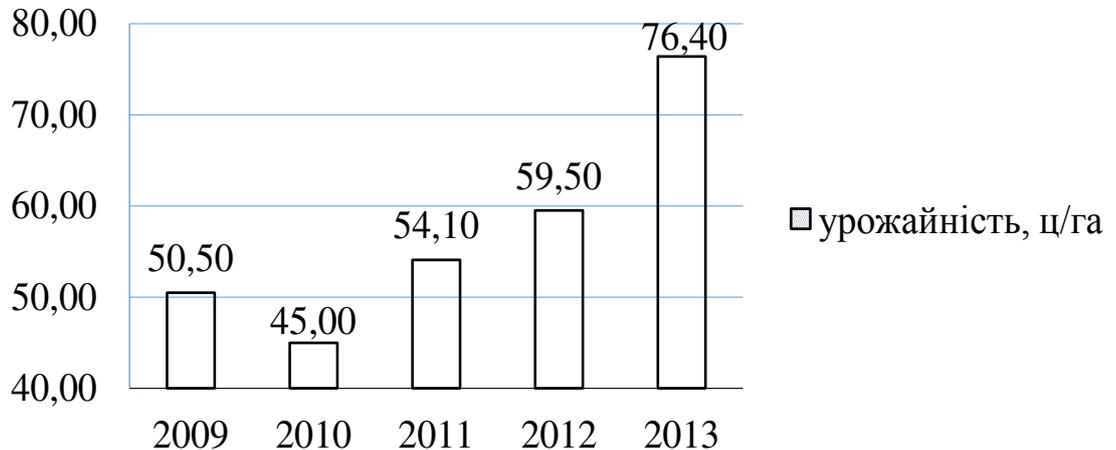

Рис. 3.1.8. Динаміка змін урожайності виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств Одеської області

За останні п'ять років обсяги технічного винограду, що був перероблений на виноматеріали, становили від 131 до 198 тис. т. (рис. 3.1.9). За даними 2013 р. цей показник виріс на 40 тис. т. в порівнянні з показником 2012 р. (тобто на 27% більше), але зменшився на 12,5 тис. т. в порівнянні з показником 2009 р. При цьому показники 2013 р. практично однакові з показником 2009 р. Показники об'єму фактично переробленого винограду за останні п'ять років становили в середньому 170,6 тис. т.

Частка власновирощеного винограду в загальному об'ємі переробленого склала 22%. Найменша частка власновирощеного переробленого винограду була відмічена в 2010 р. на рівні 13%.

Виробництво виноматеріалів за п'ятирічний період коливалося в межах від 8,85 до 13,77 млн. дал. В 2013 р. виготовлено виноматеріалів понад 12,59 млн. дал., що на 1,2 млн. дал. менше показника 2009 р. і на 28% більше показника 2012 р.

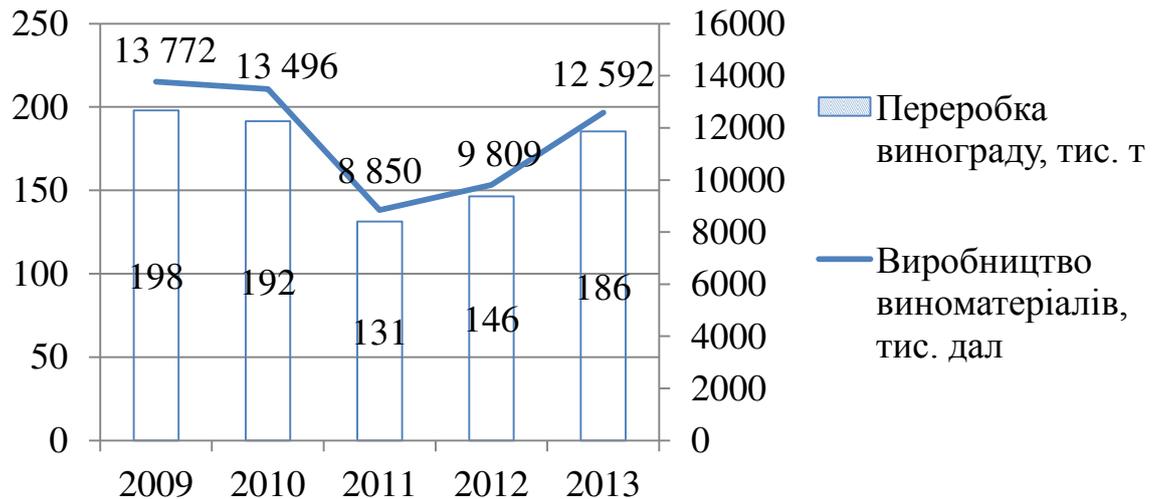

Рис. 3.1.9. Динаміка переробки винограду та виробництва виноматеріалів в Одеській області

В останні роки на винзаводах Одеської області переважає виробництво шампанських та столових виноматеріалів (близько 37 і 40% відповідно). В порівнянні з показниками 2009 р. виробництво шампанських та ігристих виноматеріалів дещо збільшилось (на 0,61 млн. дал.), а виробництво столових виноматеріалів, навпаки, зменшилось – на 1,85 млн. дал., тобто на 27%. Майже вдвічі зменшилось виробництво кріплених виноматеріалів та втричі збільшилось виробництво коньячних (табл. 3.1.3).

Таблиця 3.1.3

Обсяги виробництва виноматеріалів в Одеській області

Найменування виноматеріалів у груповому асортименті	Фактично вироблено виноматеріалів, тис. дал.				
	2009	2010	2011	2012	2013
Шампанські та ігристі	3994	2420	2739	3299	4606
Коньячні	616	274	645	766	1871
Для випуску вин та закладки на витримку:					
столові	8478	8160	5073	5593	5813
кріплені	6928	6541	4382	4871	5082
Інші	1549	1619	691	722	731
Інші	685	2642	394	152	301
Всього	13773	13496	8850	9809	12592

Сорти Аліготе, Шардоне, Каберне Совіньйон складають 44% від загального обсягу фактично переробленого винограду 2013 р. (табл. 3.1.4). За останні п'ять років значно збільшились об'єми переробки сортів Шардоне (на 17,6 тис. т.), Рислінгу (на 3,0 тис. т), сортів групи Піно (на 1,8 тис. т) і зменшились об'єми переробки сортів Совіньйон (на 4,1 тис. т.), Фетяска (на 2,8 тис. т.), Сухолиманський білий (на 2,1 тис. т.).

Таблиця 3.1.4

Обсяги переробки винограду на виноматеріали по Одеській області

Найменування сортів винограду	Фактично перероблено на виноматеріали, т				
	2009	2010	2011	2012	2013
Аліготе	33134,9	26574,2	23203,4	26838,7	33635,3
Бастардо магарачський	3487,3	2915,4	5329,0	4632,0	3003,4
Каберне Совіньйон	18870,5	13322,6	17085,0	18237,6	17681,7
Мерло	7081,8	5488,4	9450,8	5487,2	8248,7
Мускат (білий, рожевий, Оттонель і т.і.)	10302,5	7304,5	8800,7	10298,5	10441,8
Одеський чорний	4998,6	5948,3	5265,3	3581,3	4125,7
Піно (білий, чорний, сірий)	4810,0	2650,3	4167,5	4790,0	6586,6
Рислінг	7922,4	4381,1	4849,6	6207,2	10951,7
Ркацителі	10633,0	10994,5	9788,2	8661,6	9722,5
Сапераві північний	3388,4	2358,3	3467,4	3596,5	2905,0
Сильванер					271,3
Совіньйон	16949,0	8898,2	8367,8	9071,0	12855,1
Сухолиманський білий	3316,6	4059,5	1842,0	1877,5	1252,5
Трамінер рожевий	2727,9	1683,1	2565,5	1844,5	3330,5
Фетяска	5969,3	1922,1	1051,9	3076,3	3173,6
Цитронний Магарача	19,8	7,6	114,2	92,7	
Шардоне	12724,9	12012,3	11013,9	16645,7	30337,1
Інші	51737,4	81020,7	15065,3	21514,2	27010,8
Всього	198077,7	191541,1	131427,5	146452,5	185533,3

Сорти групи Піно, Шардоне, Трамінер рожевий, Совіньйон, Мускат білий, Каберне Совіньйон, Сільванер, Рислінг рейнський, Аліготе, Фетяска, Ркацителі використовуються для виробництва шампанських і ігристих виноматеріалів, займають 68% площі насаджень технічних сортів області, що свідчить про потенційні можливості збільшення обсягів виробництва українських ігристих вин.

Обсяги переробки винограду сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» (на прикладі Одеського чорного та Сухолиманського білого) свідчать про можливості створення вина з зазначенням походження з сортів вітчизняної селекції (оскільки аборигенних сортів Україна практично не має) рис. 3.1.10.

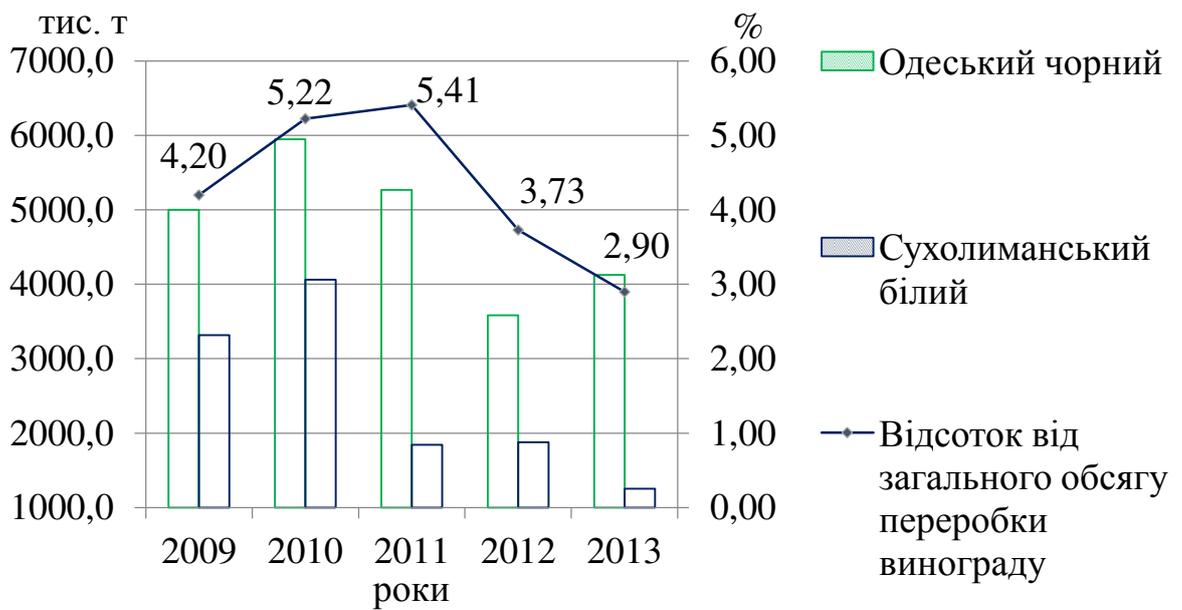

Рис. 3.1.10. Динаміка переробки винограду сортів селекції ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» в Одеській обл.

За останні роки об'єми переробки коливаються в межах від 5,4 до 10,0 тис. т. в рік (2013 р. і 2010 р. відповідно) і складають від 2,9 до 5,4% загального обсягу переробки винограду області. В середньому за останні п'ять років винограду сорту Одеський чорний було перероблено 4,8 тис. т за рік (максимальний обсяг 5,9 тис. т. перероблено в 2010 р., мінімальний об'єм

3,6 тис. т – в 2012 р.), винограду сорту Сухолиманський білий – 2,5 тис. т за рік (максимальний обсяг переробки – 4,0 тис. т (2010 р.), мінімальний – 1,3 тис. т в 2013 р.).

3.2. Структура та стан насаджень технічних сортів Одеської області

Статистичні дані останніх років свідчать про те, що в сортовому плані насадження Одеської області представлені половиною сортів Реєстру [33]. Тож питання структури та стану насаджень можна розглянути саме на прикладі Одеської області.

На структуру та спеціалізацію сучасного сортименту впливає безліч різноманітних факторів: екологічні умови території, досвід виноградарсько-виноробних підприємств, напрямок виробництва та наявність потужностей для первинної та вторинної переробки, можливості реалізації продукції, суб'єктивні інтереси виробників та ін.

Як показали експедиційні обстеження, сортовий склад виноградників технічного напрямку виноградарських районів області (14 районів) станом на 2014 р. представлений 48 технічними сортами на загальній площі близько 17,7 тис. га або 88% загальної площі виноградних насаджень області. 30 сортів з представленого сортименту включені до Реєстру і займають площу в 16,8 тис. га (або 95% насаджень технічних сортів) [17, 19, 20, 21, 24, 37]. За останні п'ять років (2009-2013 рр.) площі насаджень технічних сортів зменшились вдвічі (з 35,1 до 17,7 тис. га).

Найбільш сприятливими за екологічними умовами районами області для отримання високоякісної продукції усіх напрямків використання є: Болградський, Ренійський, Білгород-Дністровський райони та деякі ін. Найбільші площі технічних сортів винограду розміщені в Тарутинському (3,9 тис. га), Болградському (3,5 тис. га) та Білгород-Дністровському районах (2,9 тис. га), що складає 58% насаджень технічних сортів області (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Виноградні насадження технічних сортів Одеської області

Адміністративні райони	Площа, га	Відсоткове співвідношення, %
Арцизький	1104,24	6,25
Березівський	10,00	0,06
Білгород-Дністровський	2926,59	16,56
Біляївський	121,90	0,69
Болградський	3488,36	19,74
Великомихайлівський	60,00	0,34
Ізмаїльський	1006,02	5,69
Комінтернівський	41,62	0,24
Любашівський	4,53	0,03
Овідіопольський	1708,77	9,67
Роздільнянський	548,04	3,10
Ренійський	891,03	5,04
Саратський	1907,24	10,79
Тарутинський	3857,08	21,82
Загальна площа	17675,42	100,00

В Білгород-Дністровському, Тарутинському, Арцизькому і Саратському районах технічні сорти займають від 90% до 95% площ виноградних насаджень районів.

Загальноприйнятим є те, що стан насаджень оцінюється за наступними показниками: віковий склад насаджень, зріженість та загальна оцінка стану за перспективністю.

Аналіз даних, отриманих в результаті експедиційних обстежень, дозволяє зробити висновок про те, що переважаючі площі виноградників представлені насадженнями найбільш продуктивного віку (до 25 років) і займають 77-100% загальної площі виноградників окремих районів Одеської області (рис. 3.2.1). Основні площі насаджень були висаджені в останні десять років (близько 12 тис. га або 67%). Найбільша кількість таких насаджень в Тарутинському (2,6 тис.га), Болградському (2,4 тис.га), Білгород-Дністровському (2,2 тис.га), Арцизькому (1,0 тис.га), Ізмаїльському

(0,9 тис.га) районах області. В господарствах Болградського (0,6 тис.га), Саратського (0,4 тис.га), Овідіопольського (0,3 тис.га) і Ренійського (0,1 тис.га) районів значну частину насаджень (11-21%) складають виноградники віком 30-40 років, зрідженість яких складає 40-50%.

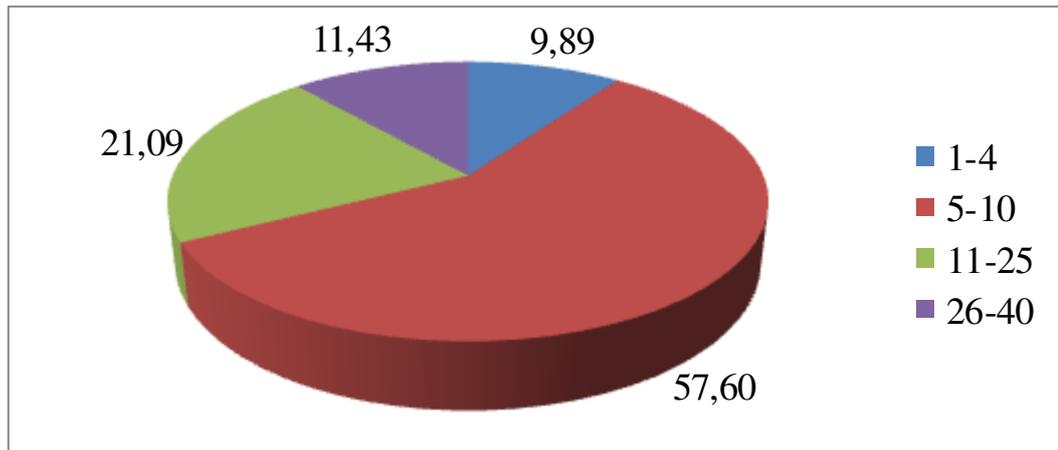

Рис. 3.2.1. Аналіз виноградних насаджень Одеської області за віковими групами

Зрідженість – один з найбільш значимих факторів зниження продуктивності виноградників (рис. 3.2.2). Наявність значної частки виноградників віком більше 25 років через велику зрідженість і незадовільний стан більшої частини насаджень характеризуються як неперспективні (понад 15% площі насаджень області) (рис. 3.2.3). Найбільше таких виноградників сконцентровано в Овідіопольському (0,8 тис.га, близько 50% насаджень), Тарутинському (0,8 тис.га, близько 20%), Саратському (0,25 тис.га, близько 13%) та Білгород-Дністровському (0,2 тис.га, близько 7%) районах.

На 23% насаджень спостерігається високий відсоток зрідженості (30% і більше), яка притаманна і молодим насадженням (віком до 10 років), що пов'язано головним чином з закладкою насаджень на нижніх частинах схилів і в балках, пошкодженням бактеріальним раком і фітоплазмами та ін. Поряд з цим, зустрічаються ділянки несписаних насаджень і не розкорчованих, на яких відсутня шпалера, відмічена велика кількість бур'янів та деревної рослинності.

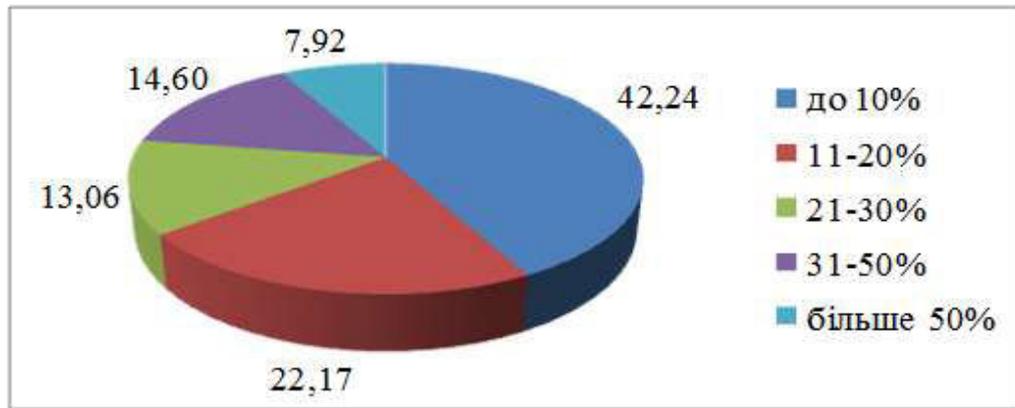

Рис. 3.2.2. Аналіз виноградних насаджень Одеської області за зрідженістю

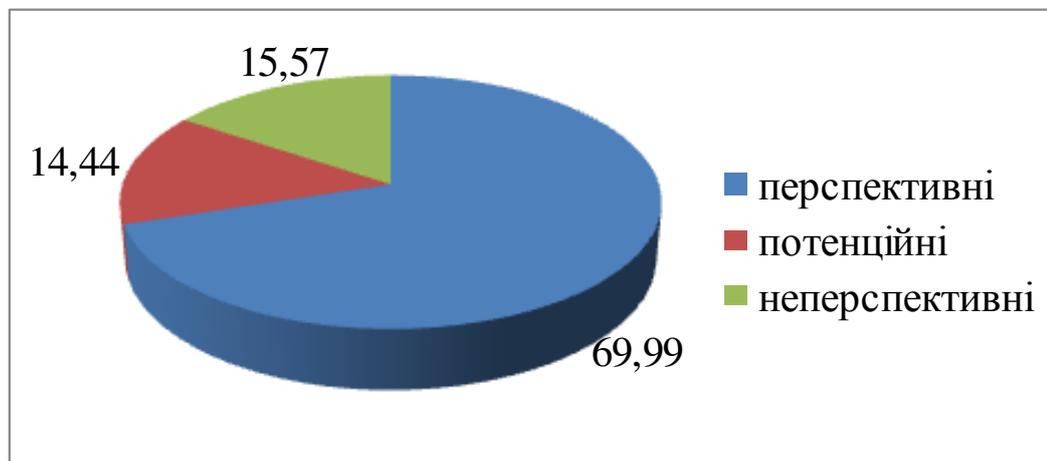

Рис. 3.2.3. Оцінка стану виноградних насаджень Одеської області

Найкращий стан насаджень (частка перспективних насаджень сягає 85%) спостерігається в господарствах Болградського (3,0 тис.га), Тарутинському (2,2 тис.га), Білгород-Дністровського (2,1 тис.га) і Саратського (1,4 тис.га) районів.

3.3. Сортимент виноградних насаджень технічних сортів Одеської області

В виноградарсько-виноробних підприємствах області практично рівне співвідношення між об'ємами вирощування білих та червоних сортів (54 та 44% відповідно). 166 га насаджень технічних сортів представлені гібридами

прямими виробниками (насадження в Саратському, Тарутинському та Ізмаїльському районах). В господарствах південних районів області (Ізмаїльський, Ренійський і Болградський) перевагу надають червоним сортам (відповідно 65, 58 і 52%), тоді як в центральних районах – білим [2].

На сьогоднішній день сортимент технічних сортів представлений усіма групами сортів за строками дозрівання (таблиця 3.3.2). За даними Виноградного кадастру 2010 р. площі насаджень сортів різних строків досягання були практично однакові [10]. Станом на 2014 р. найбільшу площу займають середньостиглі за строками досягання сорти (6,62 тис. га або 37,5% насаджень). Площа пізньостиглих за строками досягання сортів становить 5,89 тис. га або 33,3%, ранньостиглих – 4,96 тис. га або 28,1%. Тобто за п'ять років площі насаджень ранніх строків досягання зменшились вдвічі, площі середньостиглих сортів – в 1,4 рази, площі пізньостиглих сортів – в 1,6 рази.

В насадженнях червоних сортів винограду є недостатнім відсоток ранньостиглих сортів, а в білих – пізньостиглих.

Таблиця 3.3.2

Сортимент винограду за строками дозрівання

Група сортів	Загальна площа, га	Відсоткове співвідношення, %
Білі сорти	9677,13	54,12
з них: ранньостиглі	4388,70	24,46
середньостиглі	4527,21	25,51
пізньостиглі	761,22	4,15
Червоні сорти	7805,03	44,12
з них: ранньостиглі	574,90	3,14
середньостиглі	2097,48	11,70
пізньостиглі	5132,65	29,29
сортосуміш сортів	27,26	0,15
гібриди прямі виробники	166,00	1,61
Всього	17675,42	100,00

Серед технічних сортів винограду найбільшу питому вагу (понад 70%) займають сорти Каберне Совіньйон (17,9%), Аліготе (13,1%), Мерло (11,0%), Шардоне (9,7%), Одеський чорний (8,6%), Совіньйон зелений (6,5%), Рислінг рейнський (4,6%), тобто сорти, що використовуються для виробництва вин високої якості (марочні, шампанські та ін.).

Основу сортименту області складають класичні технічні сорти, що потребує обов'язкового перегляду при створенні Українського вина високої якості з зазначенням походження (аналоги вин з захищеними найменуваннями PDO/PGI), яке б відрізнялося від світових вин високої якості сортом, з якого воно виготовлено (аборигенні сорти та/або сорти власної селекції). В Україні основою напрямку мають стати сорти селекції вітчизняних наукових закладів, оскільки насаджень аборигенних технічних сортів практично немає.

Реєстр 2013 р. включав 69 сортів технічного напрямку, 9 з них належать селекції Інституту Таїрова. Шість внесених до Реєстру сортів селекції Інституту Таїрова вирощуються в Одеській області.

Аналіз сортименту за селекцією та походженням (таблиця 3.3.3) показав, що понад 79% насаджень представлені сортами стародавньої інтродукції: Каберне Совіньйон (3,2 тис. га), Аліготе (2,3 тис. га), Мерло (1,9 тис. га), Шардоне (1,7 тис. га), Совіньйон зелений (1,2 тис. га) та ін. [2].

Майже 14% площі технічних сортів представлені сортами вітчизняної селекції, з них 12,57% – сорти селекції Інституту Таїрова (сім сортів площею близько 2,2 тис. га.): Одеський чорний (1,5 тис. га), Сухолиманський білий (0,5 тис. га), Мускат одеський (0,1 тис. га) та ін. За показником займаних площ сорт Одеський чорний входить до десятки найбільш поширених технічних сортів області, що є передумовами створення високоякісних вітчизняних вин з зазначенням походження з винограду власних сортів за умов вибору оптимальних за екологічними умовами ділянок (визначених

регіонів виробництва), підбору садивного матеріалу та оформлення відповідно до міжнародних нормативно-правових документів.

Таблиця 3.3.3

Співвідношення площ насаджень винограду селекції різних установ та країн

Селекція	Всього по області	
	га	%
ННЦ "ІВіВ ім.В.Є.Таїрова"	2221,38	12,57
НІВіВ "Магарач"	174,70	0,99
Сорти української селекції	59,27	0,34
Інтродукція	986,68	5,58
Стародавня інтродукція	14027,36	79,36
Сорти невизначеного походження	12,77	0,07
Гібриди прямі виробники	166,00	0,94
Суміш технічних сортів	27,26	0,15
Всього	17675,42	100,00

Зміна площ промислових насаджень винограду за останні роки (зростання площ в Миколаївській області та зменшення в Одеській) та збільшення урожайності та валових зборів свідчать про потребу контролю галузі на відповідність потенціалу території заявленим урожаю, і відповідно, про необхідність науково-обґрунтованого підходу до розробки проектів закладання нових насаджень.

Площі виноградних насаджень, зайняті під сортами селекції ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», становлять 12,57% насаджень технічних сортів області, що є передумовами створення високоякісних вітчизняних вин з зазначенням походження з винограду власних сортів за умов вибору оптимальних за екологічними умовами ділянок (визначених регіонів виробництва), підбору садивного матеріалу та оформлення відповідно до міжнародних нормативно-правових документів.

РОЗДІЛ 4

ОЦІНКА ПРИДАТНОСТІ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ ВИРОБНИЦТВА ВИН З ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ

4.1. Визначення придатності земель для отримання високоякісної сировини для виробництва вин із зазначенням походження

Під продуктом з зазначенням походження розуміють місцеву виноробну продукцію особливої якості, що має оригінальні органолептичні властивості, репутацію та інші характеристики, які, головним чином, пов'язані з властивостями певного географічного об'єкту природних умов (грунт, підгрунтя, клімат). Такі вина стають елітними, вітчизняними брендами і носять назви своїх місць виробництва [65, 67].

За умов, коли французька практика виділення терруарів не може братися за основу формування вітчизняної винопродукції з зазначенням походження, методика виділення територій для високоякісного виновиробництва має базуватися на досвіді держав, які нещодавно приєдналися до міжнародної спільноти виновиробників (законодавче забезпечення виноградарсько-виноробної галузі Республіки Молдова, Російської Федерації, Італії, Португалії, Болгарії і т.д.), яка базується на комплексних ампелоекологічних дослідженнях територій.

Дослідження проведено на ділянках існуючих насаджень та на вільних від насаджень територіях, що можуть розглядатися як перспективні. В першому випадку роботи направлені на визначення екологічних умов ділянок та оформлення якісної характеристики насаджень. У другому випадку – лише на вивчення екологічних умов територій.

За результатами комплексних досліджень території складено комплексні ампелоекологічні карти з виділенням перспективних ділянок та визначенням їх меж на карті та на місцевості.

Загальна характеристика ампелоекотопів за представленою схемою дозволяє робити висновки про придатність/непридатність ділянки для виноградарства і рекомендувати набір сортів, для яких екологічні умови є оптимальними. Ділянки ампелоекотопів, екологічні умови яких оптимальні для вирощування технічних сортів винограду, – потенційні території отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження за умови отримання якісного винограду [8, 9, 10].

За результатами досліджень виконані комплексні ампелоекологічні карти базових господарств та сформовано базу даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження з інформацією про якісні показники насаджень сортів, що є традиційними для господарств, продукція яких є найбільш вдалою і пізнаваною на ринку.

4.1.1. Комплексні ампелоекологічні дослідження території ТОВ «Шабо»

На досліджуваній території в залежності від незначних коливань геоморфологічної будови та відносних і абсолютних висот утворюються різні мікрокліматичні і мікрогрунтові умови, які знайшли своє відображення в результатах комплексного ампелоекологічного картографування території.

Рельєф Шабської сільської ради слабо пагорбкуватий з абсолютними відмітками висот до 50 м і відносним перевищенням до 20-30 м зі стрімкістю 0-3° (рис. 4.1.1) та переважаючими помірними експозиціями (східна та південно-східна).

Територія господарства віднесена до Степової засушливої зони, степової засушливої Придунайської провінції, Дунайсько-Дністровського округу, Ізмаїльського природно-сільськогосподарського району [4, 71].

За результатами досліджень ґрунтового покриву вивчено підстильні

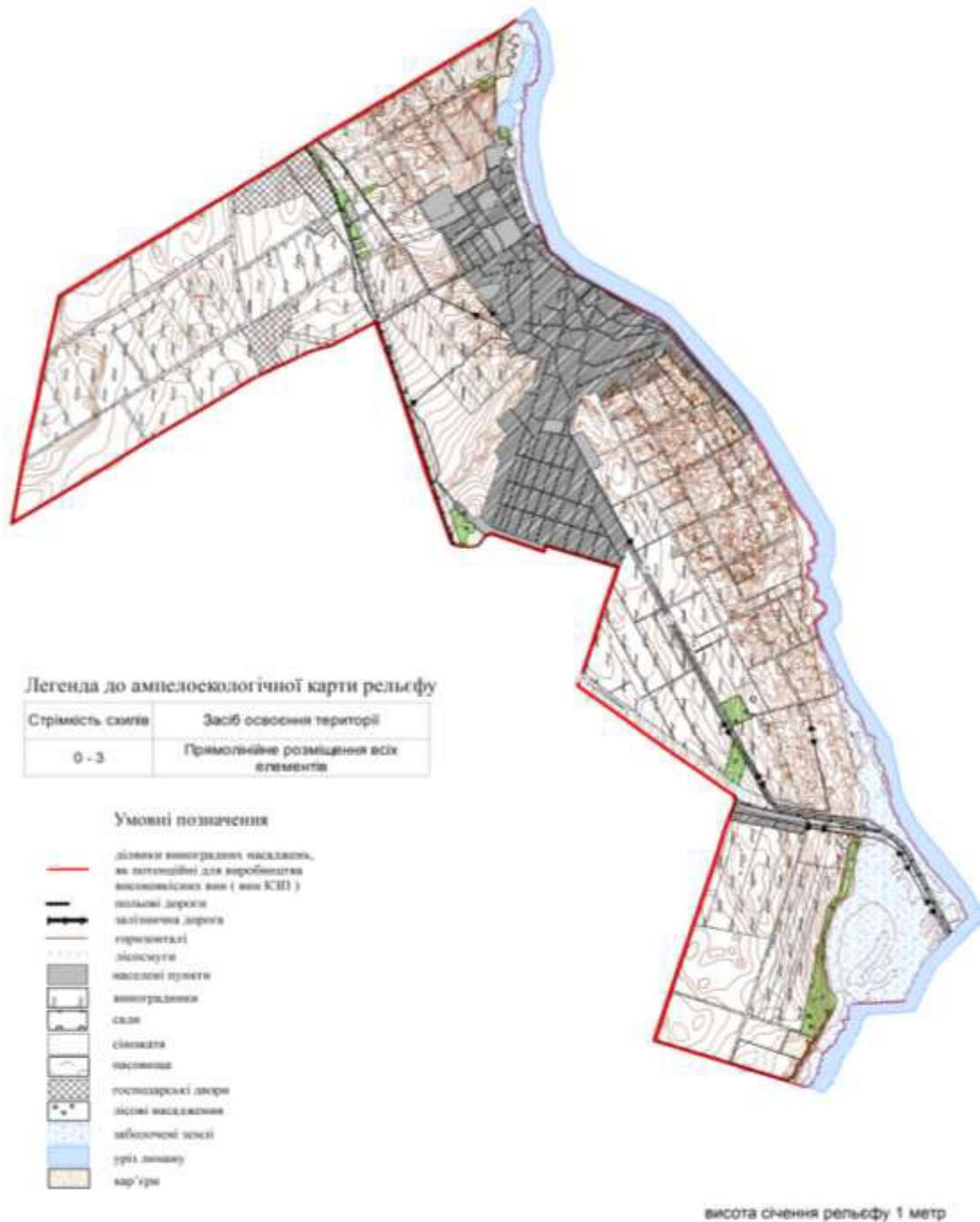

Рис. 4.1.1. Ампелоекологічна карта рельєфу території ТОВ «Шабо»

породи ґрунтів та виділено на території господарства 7 агровиробничих груп (табл. 4.1.1), найбільш розповсюджені з них чорноземи південні на лесах (зональні ґрунти Південного Степу):

1. Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-легкосуглинкові (71Г),
2. Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-середньосуглинкові (71Д),

3. Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані (93б),
4. Дернові слаборозвинені дефльовані супіщані (93в),
5. Піски розвіювані негумусовані (94а),
6. Дернові глеєві карбонатні піщано-легкосуглинкові (181г),
7. Порушені землі (215).

Таблиця 4.1.1

Структура ґрунтового покриву території ТОВ «Шабо»

Шифр агрогруп	Назва ґрунту	Відсоткове співвідношення, %
71г	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-легкосуглинкові	21,91
71д	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-середньосуглинкові	36,41
93б	Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані	8,25
93в	Дернові слаборозвинені дефльовані супіщані	6,85
94а	Піски розвіювані негумусовані	23,43
181г	Дернові глеєві карбонатні піщано-легкосуглинкові	2,52
215	Порушені землі	0,63
Всього		100,00

При вивченні ґрунтового покриву та складанні ампелоекологічної карти ґрунтів ТОВ «Шабо» робимо висновок про запаси гумусу і активних карбонатів (табл. 4.1.2, рис. 4.1.2).

Піщані ґрунти, що переважають на території ТОВ «Шабо», відрізняються доброю повітропровідністю, краще прогріваються, мало засолені і добре піддаються обробітці. На таких ґрунтах швидко дозрівають і дають добрі врожаї білі сорти винограду, з яких виготовляють високоякісні вина, в тому числі з сортів Тельті Курук, Рислінг Рейнський, Шардоне.

Таблиця 4.1.2

Характеристика ґрунтів за запасами гумусу та вмістом активних карбонатів території ТОВ «Шабо»

Вміст активних карбонатів, %	Запаси гумусу, т/га	Гранулометричний склад за класифікацією Качинського	Шифр агрогрупи
4,0-10,5	151-200	середньосуглинковий	71 д
4,0-10,5	101-150	легкий суглинок	71 г
4,0-10,5	51-100	супісь	93в
4,0-10,5	до 50	пісок	94а, 93б

Під впливом розчленованого рельєфу, пістрявості ґрунтового покриву і близькості до водних об'єктів (Дністровського лиману) відзначається просторово-часова мінливість показників агрокліматичних ресурсів. Більша частина території району знаходиться під впливом такого значного водоймища як Дністровський лиман, а в південно-східній частині – Чорного моря, який поширюється відповідно на відстань до 10 км вздовж лиману та 20 км – Чорного моря. Цей вплив проявляється у підвищенні зимових температур, насамперед, мінімальних, та зниженні рівня середніх температур в теплий період. Одночасно можливий просторовий перерозподіл величин середнього із абсолютних мінімумів температури повітря взимку та сум температур вище 10 °С за беззаморозковий період за період вегетації винограду. Вплив ґрунтового покриву, особливо гранулометричного складу, відзначається на всій території.

Початковим етапом мікрокліматичних досліджень є групування місцеположень в мікрокліматичні райони за величинами середнього із абсолютних мінімумів температури повітря взимку з кроком 2,5 °С. Для районів надається характеристика величини середнього із абсолютних мінімумів температури повітря з 50 і 10% імовірністю, тобто з імовірністю прояву в 5 і 1 роках із 10.

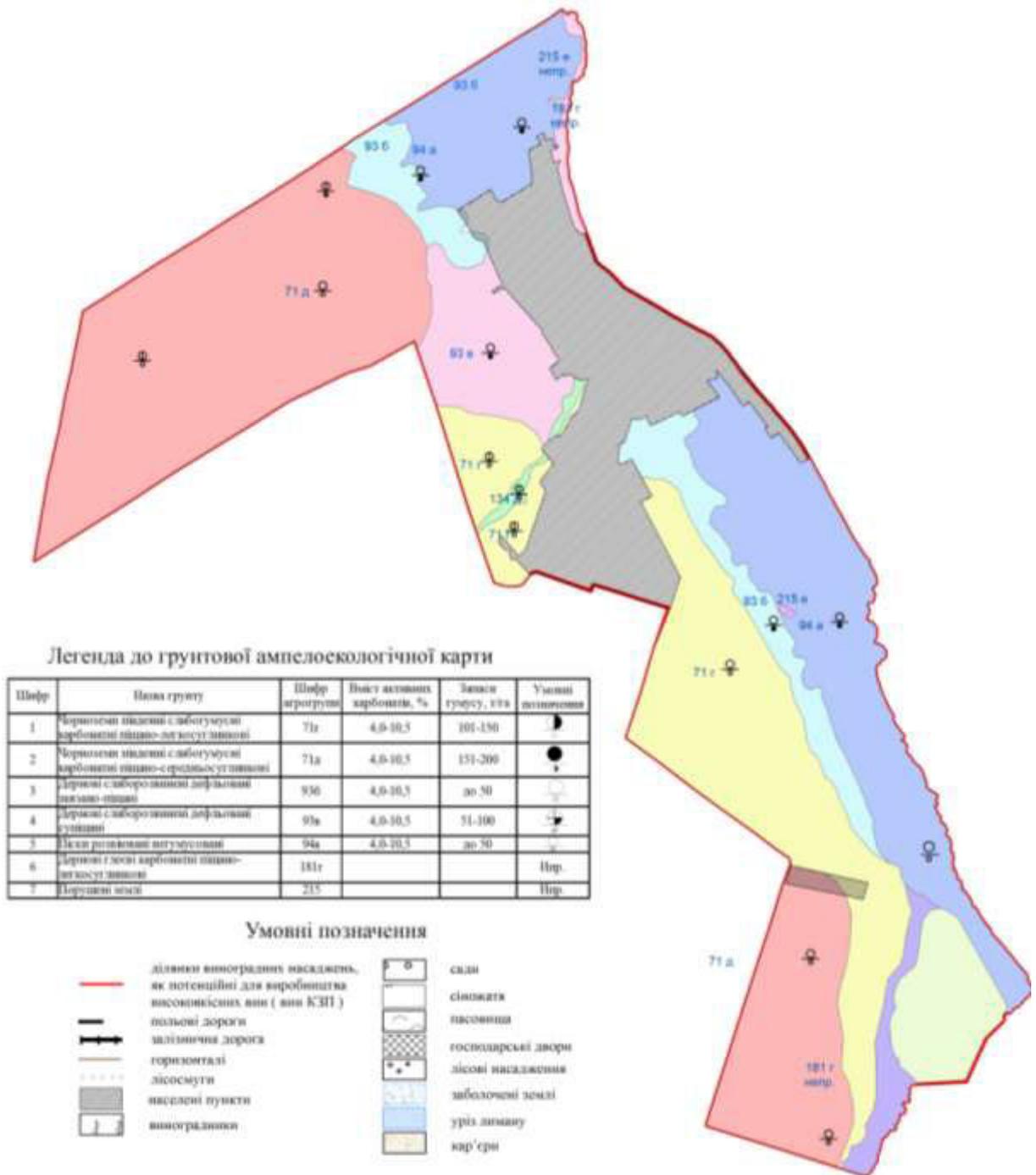

Рис. 4.1.2. Ампелоекологічна карта ґрунтового покриття території ТОВ «Шабо»

Аналогічно виконано районування територій за величиною сум температур за беззаморозковий період. Вибір такого показника обумовлений його близькістю до класичного показника – сум активних температур за теплий період, але він більш чутливий до умов підстильної поверхні. Виділяються ділянки земель, які відрізняються за елементами підстильної

поверхні, для яких виконуються мікрокліматичні розрахунки сум температур за беззаморозковий період вище 10 °С. Групування місцеположень та виділення мікрокліматичних районів виконано з кроком у 100 °С.

У зв'язку з тим, що механізм формування мікрокліматичної мінливості показників ідентичний, можливе складання комплексної великомасштабної мікрокліматичної карти термічного режиму, який включає умови морозонебезпечності і теплові ресурси.

На досліджуваній території виділено 6 типів місцеположень, для яких виконані розрахунки величин середнього із абсолютних мінімумів температури повітря взимку і сум температур вище 10 °С за беззаморозковий період з 50 і 10% імовірністю. Надалі ці місцеположення були згруповані в три мікрокліматичні райони та складена мікрокліматична карта (табл.4.1.3, рис. 4.1.3) [8].

Таблиця 4.1.3

Мікрокліматична мінливість показників термічного режиму території
ТОВ «Шабо»

№	Місцеположення	Морозонебезпечність, Тмін, °С		Теплові ресурси, ΣТб/п, °С	
		50%	10%	50%	10%
1	Підвищена місцевість з ґрунтами легкого гранулометричного складу	≥- 17,5	≥- 20,0	>3300	>3100
2	Значні вирівняні ділянки з ґрунтами середнього гранулометричного складу	-17,5... -20,0	-20,1... -22,5	3201- 3300	3001- 3100
3	Понижені ділянки поблизу Дністровського лиману	<-20,0	<-22,5	<3200	<3000

Діапазон мінливості сум температур за беззаморозковий період по території складає більше 200 °С – від 3300 (3100)°С і більше в першому мікрокліматичному районі до 3200 (3000)°С і менше – в третьому,

відповідно в середньому багаторічному і один раз в 10 років. Мінливість середнього із абсолютних мінімумів температури повітря взимку складає більше 5°C – від -15,1...-17,5°C до -20,1...-22,5°C. Один раз в 10 років в цих мікрорайонах можливе зниження температур відповідно від -17,5...-20,0°C до -22,5...-25,0°C.

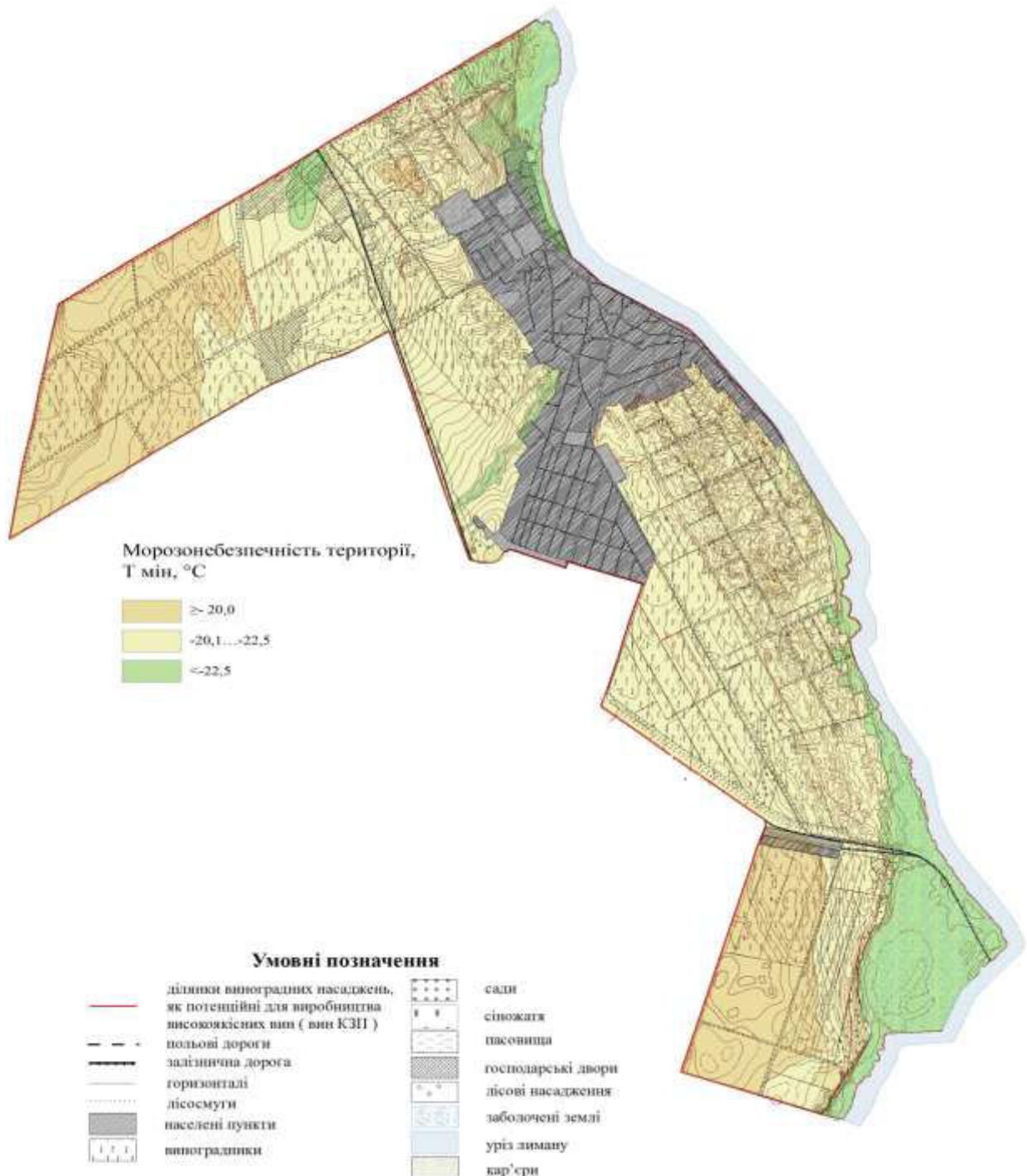

Рис. 4.1.3. Ампелоекологічна карта термічного режиму території ТОВ «Шабо»

Результатом комплексної ампелоекологічної оцінки земель Шабської сільської ради, в межах якої розташовані землі ТОВ «Шабо», стало виділення 15 ділянок, які об'єднані в 9 ампелоекотопів, що різняться між собою набором екологічних умов (табл. 4.1.4, рис. 4.1.4). Ділянки є оптимальними за екологічними умовами для закладання сортів різних термінів досягання і різних груп морозостійкості (табл. 4.1.5) та отримання сировини для виробництва якісної продукції з зазначенням походження. Таким чином на території господарства під виноградні насадження можуть бути використані площі близько 2,5 тис. га.

Окремо на комплексній карті виділені ділянки з несприятливими ґрунтовими умовами (глеєві ґрунти та порушені землі), площа яких складає близько 400 га досліджуваної території.

На території господарства довгий час вирощуються наступні сорти винограду, винопродукція з яких давно отримала вітчизняне визнання і в останні роки вийшла на світовий ринок: аборигенний сорт Тельті Курук, класичні європейські сорти Шардоне, Совіньйон зелений, Каберне Совіньйон та ін.

Таблиця 4.1.4

Характеристика ампелоекологічний типів земель на території
ТОВ «Шабо»

№ п.п.	Характеристика екологічних умов			Відсоткове співвідношення, %
	Ґрунтовий покрив	Стрімкість схилів, °	Морозонебезпечність, Тмін, °С	
1	2	3	4	5
I	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-середньосуглинкові	0-3	$\geq -20,0$	21,54
II	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-середньосуглинкові	0-3	-20,1...-22,5	12,62

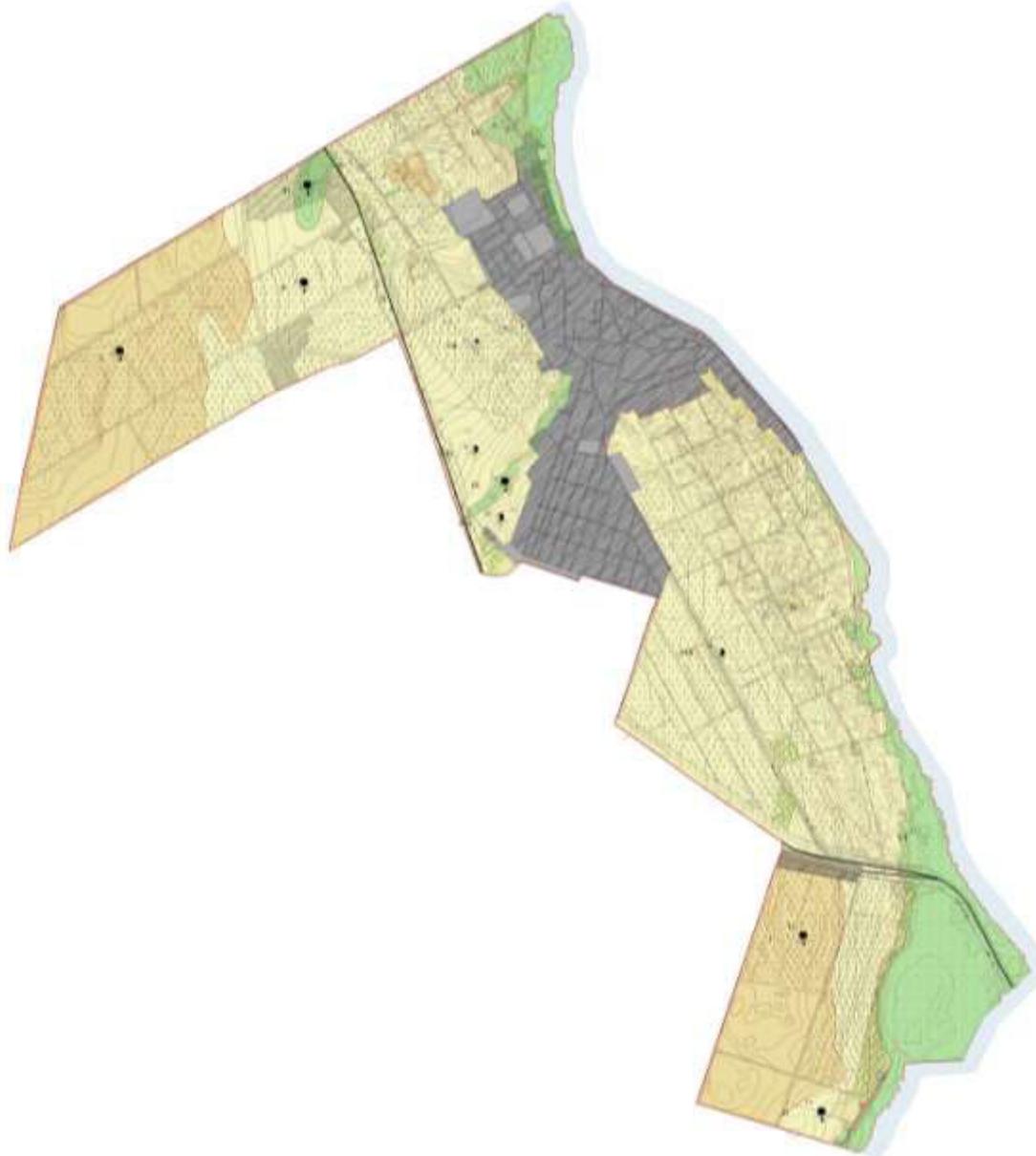
Продовження таблиці 4.1.4

1	2	3	4	5
III	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-середньосуглинкові	0-3	<-22,5	0,73
IV	Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані, Піски розвіювані негумусовані	0-3	-20,1...-22,5	14,81
V	Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані, Піски розвіювані негумусовані	0-3	≥- 20,0	0,42
VI	Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані, Піски розвіювані негумусовані	0-3	<-22,5	2,02
VII	Дернові слаборозвинені дефльовані супіщані	0-3	-20,1...-22,5	6,73
VIII	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-легкосуглинкові	0-3	-20,1...-22,5	27,15
IX	Чорноземи південні слабогумусні карбонатні піщано-легкосуглинкові	0-3	<-22,5	0,62
	Непридатні землі			13,36
Всього				100,00

Таблиця 4.1.5

Рекомендовані технічні сорти винограду для території ТОВ «Шабо»

Рекомендовані сорти	Перспективні сорти
Шабський піщаний масив (ампелоекологічний район)	
Тельтікурук, Совіньон зелений, Шардоне, Аліготе, Сухолиманський білий, Мускат Оттонель, Трамінер рожевий	Загрей, Овідіопольський

Легенда до комплексної ампелоекологічної карти

Шифр	Назва ґрунту	Шифр агрогрупи	Вміст активних карбонатів, %	Запаси гумусу, т/га	Умовні позначення
1	Чорнозем південні слабогумусні карбонатні піщано-легкосуглинкові	71r	4,0-10,5	101-150	
2	Чорнозем південні слабогумусні карбонатні піщано-середньосуглинкові	71a	4,0-10,5	151-200	
3	Дерново слаборозвинені дефльовані пясчано-піщані	93б	4,0-10,5	до 50	
4	Дерново слаборозвинені дефльовані суглинкові	93в	4,0-10,5	51-100	
5	Піски розташовані негумусовані	94а	4,0-10,5	до 50	
6	Дерново глісти карбонатні піщано-легкосуглинкові	181r			Нпр.
7	Порушені землі	215			Нпр.

Умовні позначення

	ділянки виноградних насаджень, як потенційні для виробництва високоякісних вин (вин КЗП)
	польові дороги
	залізнична дорога
	горизонталі
	лісосмуги
	населені пункти
	виноградники
	сади
	сіножаті
	пасовища
	господарські двори
	лісові насадження
	заболочені землі
	уріз лиману
	кар'єри

Морозонебезпечність території, T_{мін}, °C

	≥ -20,0
	-20,1...-22,5
	< -22,5

Легенда до ампелоекологічної карти рельєфу

Стрімкість схилів	Метод освоєння території
0 - 3°	Прямолінійне розміщення осей елементів

Рис. 4.1.4. Комплексна ампелоекологічна карта території ТОВ «Шабо»

4.1.2. Комплексні ампелоекологічні дослідження території ВАТ «Коблево»

Територія господарства рівнинна з найбільшими позначками абсолютної висоти місцевості в 45 м, розчленована лиманами, ярами та балками. На території виділено вододіли, привододільні схили, прируслові схили, долини і балки. До вододілів віднесені землі зі стрімкістю до 1°. Схиліві землі господарства можна поділити на слабопологі (стрімкістю 1-3°), пологі (3-5°), слабопохилі (5-7°). До долин і балок віднесені найнижчі місця з гідроморфними ґрунтоутворюючими процесами.

За результатами досліджень рельєфу території можна зробити висновок про наступне: більша частина території рівнинна (зі стрімкістю 0-3°), проте на прибалкових територіях зустрічаються невеликі ділянки стрімкістю 3-5° та 5-8°. Територія господарства розчленовується трьома великими балками, що витягнуті в напрямку до моря. Схили балок слабопологі, пологі та круті.

Експозиція схилів території представлена такими видами: Сх; ПдСх; Пд; ПдЗх; Зх; ПнЗх. Переважаюча експозиція території – тепла і помірна, більше 50% території мають південно-західну і західну експозиції.

Рівний рельєф обумовлює збереження ґрунтового профілю, а пересічений – сприяє розвитку водної ерозії, в результаті якої на схилах сформувалися різні за ступенем змитості ґрунти.

За результатами досліджень складена карта стрімкості схилів, що є складовою ампелоекологічної карти. Розподіл території за стрімкістю схилів наведений в таблиці 4.1.6.

Територія господарства розташована в зоні Степу сухого (Південно-Українському і Очаківсько-Березанському агроґрунтовому районі) [4, 71].

В районі отримав розвиток дерновий процес ґрунтоутворення, в результаті якого сформувалися темно-каштанові ґрунти. Особливістю ґрунтів є багата на вміст гумусу верхня частина ґрунтового профілю. Накопичення

гумусу відбувається за рахунок розкладання залишків трав'янистої рослинності багаті азотом і зольними елементами.

Таблиця 4.1.6

Легенда картограми стрімкості схилів ВАТ «Коблево»

Стрімкість схилу, °	Методи освоєння території при проектуванні насаджень	Відсоткове співвідношення, %
0-3	Прямолінійне розміщення всіх елементів	96,69
3-5	Прямолінійне розміщення рядів, контурне розміщення кліток і кварталів	1,41
5-8	Контурне розміщення рядів, кліток і кварталів	1,90
	Всього	100,00

Наявність кальцію в породі і ґрунтовому профілі обумовлює закріплення ґрунтових колоїдів (глини, гумусу), що сприяє утворенню агрономічно цінної водотривкої зернисто-грудкуватої структури.

Характерним для ґрунтів є диференціація профілю за елювіально-ілювіальним типом, що помітно морфологічно у наявності кремнеземистої присипки SiO_2 у гумусованому слабоелювійованому горизонті та ущільненням перехідних горизонтів частково-горіхуватою структурою і глянцем на структурних частках. Ґрунтоутворюючою породою виступають леси. Ґрунтові води залягають на глибині 210 см і не впливають на процес ґрунтоутворення.

Територія ВАТ «Коблево» представлена наступними ґрунтовими різновидами (табл. 4.1.7):

1. Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньосуглинкові на лесах широких вододільних плато (107д);
2. Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові на лесах вузьких ерозійно-небезпечних плато (110д);

3. Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові на лесах (111д);
4. Лугово-темно-каштанові намиті середньосуглинкові на гумусованому делювії днищ балок (128д);
5. Лучно-темно-каштанові намиті важкосуглинкові на гумусованому делювії днищ балок (128е);
6. Лучно-темно-каштанові намиті сильносолончакові середньосуглинкові на гумусованому делювії днищ балок (168д);
7. Виходи лесових порід (215).

Таблиця 4.1.7

Структура ґрунтового покриву території ВАТ «Коблево»

Шифр агрогрупи	Назва ґрунту	Відсоткове співвідношення, %
107д	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- суглинкові ґрунти	64,80
110д	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти	24,63
111д	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	9,44
128д	Лучно-темно-каштанові намиті середньосуглинкові ґрунти на гумусованому делювії днищ балок	0,76
128е	Лучно-темно-каштанові намиті важкосуглинкові ґрунти на гумусованому делювії днищ балок	0,37
Всього		100,00

Більша частина сільськогосподарських земель господарства розташована на темно-каштанових залишково-слабосолонцюватих середньосуглинкових ґрунтах на лесах широких вододільних плато.

На ділянках виноградників ґрунтовий покрив також представлений темно-каштановими залишково-слабосолонцюватими ґрунтами, що характеризуються наступними показниками:

- наявність чотирьох генетичних горизонтів (гумусового, перехідного гумусованого, материнської породи з затьоками гумусу, лес),
- низький вміст гумусу (1,5%),
- вміст активних карбонатів 2,5% (глибше – 7,0%),
- ґрунт незасолений до глибини 210 см (сума легкорозчинних солей не перевищує 0,05%),
- реакція ґрунтового розчину рН близька до нейтральної (7,3), місцями слаболужна (7,5-8,5).

Вміст рухомого азоту в ґрунті – низький (5,4 мг/кг), фосфору – середній, калію – високий.

Сума увібраних основ дорівнює 19,6-24,5 мг-екв на 100 г ґрунту, ємність катіонного обміну – 29-36 мг-екв на 100 г ґрунту. Вміст поглинутого натрію в орному шарі складає 1,5% суми увібраних основ, що свідчить про його несолонцюватість, і збільшується з глибиною до 3,4-4,1% (слабосолонцюваті на глибині до 1 метру) та 9,8-14,0% (середньо солонцюваті на глибині 150-200 см). Частка кальцію у плантажованому шарі становить 73-77%, а магнію – 20-27%, з глибиною вміст кальцію зменшується до 27-30%, а магнію – збільшується до 50-60%, що сприяє солонцюватості ґрунту.

Представимо характеристику ґрунтового покриву за показниками важливими для винограду у вигляді таблиці 4.1.8.

За даними таблиці можна зробити висновок про те, що на території господарства можливо вирощувати білі технічні сорти винограду.

Близькість великих водойм (Тилігульський лиман на захід від території землекористування та Чорне море на півдні) значно впливає на формування мікроклімату території. Рельєф більшої частини території рівнинний зі

схилами до 3° з ґрунтовим покривом у вигляді темно-каштанових залишково-слабосолонцюватих ґрунтів, що обумовили формування 4 мікрорайонів за умовами морозонебезпеки та теплозабезпеченості (табл. 4.1.9).

Таблиця 4.1.8

Характеристика ґрунтів за запасами гумусу та вмістом активних карбонатів
ВАТ «Коблево»

Вміст активних карбонатів, %	Запаси гумусу, т/га	Гранулометричний склад за класифікацією Качинського	Шифр агрогрупи
4,0-10,5	більше 300	важкосуглинковий	128е
4,0-10,5	більше 300	середньосуглинковий	128д
4,0-10,5	101-200	середньосуглинковий	107д, 110д
4,0-10,5	до 100	середньосуглинковий	111д

Таблиця 4.1.9

Мікрокліматична мінливість показників термічного режиму території
ВАТ «Коблево»

Місцеположення	Морозонебезпечність, T_m (°C)		$\Sigma T_{\delta/p \geq 10} \text{ } ^\circ\text{C}$
	50 %	10 %	
1. Вершини та верхні частини схилів	> -15,0	> -17,5	> 3000
2. Рівнинні землі та середні частини схилів	-15,1 ... -17,5	-17,5 ... -20,0	2901-3000
3. Нижні частини схилів	-17,6 ... -20,0	-20,1 ... -22,5	2801-2900
4. Підніжжя схилів та днища балок	< -20,0	< -22,5	< 2800

На території господарства виділено понад 70 ділянок, що об'єднані у 18 ампелоекотопів, 16 з яких за екологічними умовами придатні для закладання виноградників і отримання якісної виноградної продукції для виноробства. Коротка характеристика ампелоекотопів наведена у вигляді таблиці (табл. 4.1.10, рис. 4.1.5). Ділянки XVII ампелоекотопу не рекомендовані під

закладання виноградних насаджень через розміщення в найбільш морозобійних місцях (пониження, днища балок), а ділянки XVIII ампелоекотопу – віднесені до непридатних під закладання багаторічних насаджень в зв'язку з несприятливими ґрунтовими умовами (сильносолончакові ґрунти та порушені ґрунти у вигляді виходів материнських порід) та розташуванням у балках.

Для ділянок господарства рекомендовано набір технічних сортів різних за строками досягання та морозостійкістю (табл. 4.1.11).

Таблиця 4.1.10

Характеристика ампелоекологічний типів земель на території
ВАТ «Коблево»

№ п.п.	Характеристика екологічних умов			Відсоткове співвідношення, %
	Ґрунтовий покрив	Стрімкість схилів, °	Морозонебезпечність, Тмін, °С	
1	2	3	4	5
I	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті сла-бозмиті середньосуглинкові ґрунти	1-3	-17,6...-20,0	16,15
II	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньосуглинкові ґрунти	0-1	-17,5 і вище	40,62
III	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабо-змиті середньосуглинкові ґрунти, Темно-каштанові залишково-слабосолонцю-ваті середньосуглинкові ґрунти	1-3	-17,6...-20,0	14,12
IV	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	1-3	-20,1...-22,5	5,24
V	Темно-каштанові залишково-слабосо-лонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	3-5	-20,1...-22,5	2,58

Продовження таблиці 4.1.10

1	2	3	4	5
VI	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти	1-3	-20,1... -22,5	6,43
VII	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	5-7	-22,6 і нижче	0,40
VIII	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглин-кові ґрунти	0-1	-22,6 і нижче	2,01
IX	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти	3-5	-20,1... -22,5	1,24
X	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти	3-5	-17,6 ... -20,0	0,13
XI	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	3-5	-17,6 ... -20,0	0,15
XII	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	3-5	-17,5 і вище	0,17
XIII	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти	0-1	-17,5 і вище	0,56
XIV	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	5-7	-20,1... -22,5	1,03
XV	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті слабозмиті середньосуглинкові ґрунти	0-1	-20,1... -22,5	6,62
XVI	Темно-каштанові залишково-слабосолонцюваті середньо- і сильнозмиті середньосуглинкові ґрунти	3-5	-22,6 і нижче	0,53
XVII	Лучно-темно-каштанові намиті середньосуглинкові та важкосуглинкові ґрунти на гумусованому делювії днищ балок	0-1	-22,6 і нижче	0,60
XVIII	Лучно-темно-каштанові намиті сильносолончакові середньосуглинкові на гумусованому делювії днищ балок та виходи лесових порід		-22,6 і нижче	1,42
	Всього			100,00

Таблиця 4.1.11

Рекомендовані технічні сорти винограду для території ВАТ «Коблево»

Рекомендовані сорти	Перспективні сорти
Тилігульсько-Південнобузький ампелоекологічний район	
Аліготе, Фетяска біла, Трамінер рожевий, Шардоне, Загрей, Ароматний, Мускат одеський, Голубок, Совіньон зелений, Рислінг рейнський, Мускат Оттонель, Біанка, Сухолиманський білий, Піно сірий, Ркацителі	Одеський чорний, Мерло, Каберне Совіньон

4.1.3. Комплексні ампелоекологічні дослідження території ДП «ДГ «Таїровське»

В умовах пагорбкуватого і слабкопагорбкуватого рельєфу з абсолютними відмітками висот до 50 м відносно перевищення місцевості досягає 40-50 м. Із форм рельєфу є невеликі вододільні плато, схили різної експозиції й стрімкості, в т.ч. схили, звернені до моря і лиману, значні вирівняні ділянки, балки, яри.

Ділянки дослідних виноградників розташовані на пологих схилах стрімкістю до 5° південно-західної експозиції на висоті до 50 м над рівнем моря (табл. 4.1.12).

Таблиця 4.1.12

Легенда картограми стрімкості схилів ДП «ДГ «Таїровське»

Стрімкість схилу, °	Методи освоєння території при проектуванні насаджень	Відсоткове співвідношення, %
0-3	Прямолінійне розміщення всіх елементів	96,33
3-5	Прямолінійне розміщення рядів, контурне розміщення кліток і кварталів	3,67
	Всього	100,00

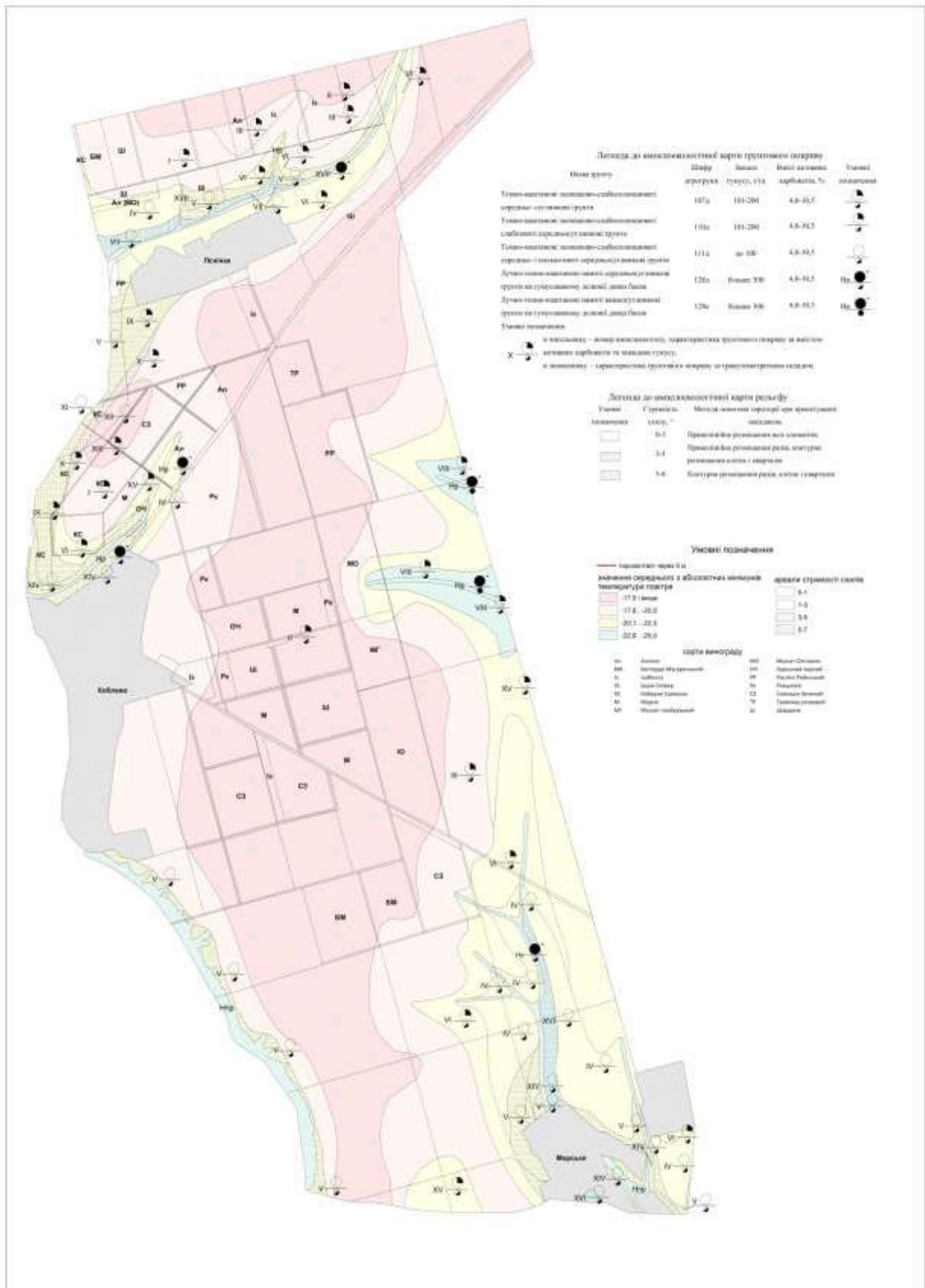

Рис. 4.1.5. Комплексна ампелокологічна карта території VAT «Коблево»

Ґрунтовий покрив земель господарства представлений наступними агровиробничими групами ґрунтів (табл. 4.1.13, 4.1.14):

1. чорноземи південні малогумусні карбонатні середньосуглинкові (71д);
2. чорноземи південні малогумусні карбонатні важкосуглинкові (71е) ;
3. чорноземи південні карбонатні слабозмиті середньосуглинкові (74д);
4. чорноземи південні карбонатні слабозмиті важкосуглинкові (74е);
5. чорноземи південні карбонатні середньозмиті середньосуглинкові (75д);
6. болотні ґрунти (141);
7. намиті чорноземи і лучно-чорноземні ґрунти (209е);
8. розмиті ґрунти і виходи рихлих (лесовидних) порід (215);
9. сучасні лиманні відкладення (219);
10. порушені землі (223).

Таблиця 4.1.13

Структура ґрунтового покриву території ДП «ДГ «ґаїровське»

Шифр агрогруп	Назва ґрунту	Відсоткове співвідношення, %
71д	Чорноземи південні малогумусні карбонатні середньосуглинкові	67,04
71 е	Чорноземи південні малогумусні карбонатні важкосуглинкові	2,53
74д	Чорноземи південні карбонатні слабозмиті середньосуглинкові	16,85
74е	Чорноземи південні карбонатні слабозмиті важкосуглинкові	1,54
75д	Чорноземи південні карбонатні середньозмиті середньосуглинкові	7,13
209е	Намиті чорноземи і лучно-чорноземні ґрунти	2,00
141	Болотні ґрунти	2,92
215	Розмиті ґрунти і виходи рихлих (лесовидних) порід	
219	Сучасні лиманні відкладення	
223	Порушені землі	
	Всього	100,00

Таблиця 4.1.14

Характеристика земель за запасами гумусу та вмістом активних карбонатів

Вміст активних карбонатів, %	Запаси гумусу, т/га	Гранулометричний склад за класифікацією Качинського	Шифр агрогрупи
4,0-10,5	більше 300	важкосуглинковий	209е
4,0-10,5	201-300	важкосуглинковий	71е, 74е
4,0-10,5	201-300	середньосуглинковий	71д, 74д
10,5-23,0	101-200	середньосуглинковий	75д

Грунтовий покрив ділянок виноградників представлено чорноземами південними малогумусними важкосуглинковими на лесах. Потужність гумусового профілю становить (в середньому) 50 см з вмістом гумусу 2,98%.

Характеристика ґрунтового покриву надається для метрового шару ґрунту згідно з вимогами виноградної рослини (розміщення основної кореневої системи). Вміст карбонатів на глибині 40-60 см становить 3,2%, поступово збільшуючись, і на глибині 100-120 см – становить 20,2%, вміст активного вапна – до 8,3%, що впливає на вибір підщепи при закладанні насаджень.

Сума поглинутих основ збільшується за профілем від 20,77 до 21,59 ммоль на 100 г ґрунту, що свідчить про високу поглинаючу здатність ґрунту. Відношення обмінного кальцію до магнію – 2-3:1. Ґрунти несолонцюваті. Кількість обмінного натрію коливається від 0,17 до 0,26 ммоль на 100 г ґрунту (0,91-1,18% від суми поглинутих основ). Забезпеченість ґрунту рухомими формами азоту – низька, рухомого фосфору – низька і середня, рухомого калію – середня, тобто ділянки потребують внесення органічних та мінеральних добрив. За результатами аналізу ґрунтового покриву на території рекомендується закладати червоні технічні сорти винограду середні за силою росту на підщепах Берландієрі х Рупестріс СО4, Берландієрі х Рупестріс Кобера 5 ББ, Шасла х Берландієрі 41Б.

На деяких територіях на близьких відстанях можлива значна мінливість агрокліматичних умов, яка обумовлена впливом неоднорідностей

підстильної поверхні – розчленованого рельєфу, пістрявості ґрунтового покриву, близькості значних водойм тощо.

На території Овідіопольського району відзначається вплив усіх вказаних факторів. Найбільший вплив рельєфу на просторовий перерозподіл величин середнього із абсолютних мінімумів температури повітря взимку відзначається в центральній частині району, вздовж найбільшої в районі Німецької балки, яка перетинає весь район з півночі на південь. В східній і південно-східній частині району відзначається вплив Чорного моря.

Згідно з вищевказаним на великомасштабній карті (М 1:10000) було виділено місцеположення за комплексом показників елементів рельєфу (тип рельєфу, форма рельєфу, місцеположення на схилах), ґрунтового покриву (тип та гранулометричний склад) і відстанню до водойм (до 1, 5 і 10 км), для яких виконанні спеціальні мікрокліматичні розрахунки. Надалі виконано угруповання місцеположень в мікрокліматичні райони з кроком 2,5°C, для яких надається величина середнього із абсолютних мінімумів температури повітря з 50 і 10% імовірністю.

Аналогічно виконано районування територій за величиною сум температур за беззаморозковий період. Виділено ділянки земель, які відрізняються за елементами підстильної поверхні, для яких виконуються мікрокліматичні розрахунки сум температур за беззаморозковий період вище 10°C. Далі виконано групування місцеположень у мікрокліматичні райони з кроком у 100°C і складено великомасштабну карту теплових ресурсів території.

У зв'язку з тим, що механізм формування мікрокліматичної мінливості цих показників ідентичний, можливе складання комплексної великомасштабної мікрокліматичної карти термічного режиму, яка включає умови морозонебезпечності і теплові ресурси.

На великомасштабній мікрокліматичній карті території селищної ради виділено 4 мікрорайони, які відрізняються за величиною середнього із

абсолютних мінімумів температури повітря і сумою температур повітря вище 10°C за безморозковий період. В таблиці надається інформація про умови морозонебезпечності і теплові ресурси різних місцеположень, які угрупованні в мікрокліматичні райони (табл.4.1.15, рис. 4.1.3).

Таблиця 4.1.15

Мікрокліматична мінливість показників термічного режиму території

ДП «ДГ «Таїровське»

№ п.п.	Місцеположення	Морозонебезпечність, T мін, °C		Теплові ресурси, ΣT, °C	
		50%	10%	50%	10%
1	Верхні частини схилів	-15,1... -17,5	-17,6... -20,0	3201- 3300	3001- 3100
2	Значні за площею вирівняні ділянки, середні частини пологих схилів	-17,6... -20,0	-20,1... -22,5	3101- 3200	2901- 3000
3	Нижні частини схилів, ділянки на відстані 100м до лиману	-20,1... -22,5	-22,6... -25,0	3001- 3100	2801- 2900
4	Підніжжя схилів, дно балок	<-22,5	< -25,0	<3000	<2800

Показники морозонебезпечності території (середній з абсолютних мінімумів температури повітря на рівні до мінус 25°C) свідчить про можливість вирощування на території середніх та стійких за морозостійкістю сортів, а показники теплозабезпеченості (сума активних температур на рівні вище 2800°C) – сортів усіх строків досягання (Мускат Одеський, Іллічівський ранній, Іскорка, Ароматний та ін.).

Комплексні дослідження території дозволили виділити 36 ділянок, що були об'єднані в 10 ампелоекотопів. Ділянки семи з них рекомендовані для використання під виноградні насадження і за умови правильного підбору сортового складу та високих показників якості отримуваної виноградної

продукції можуть розглядатися як потенційні території отримання сировини для виробництва вин з зазначенням походження [7, 8, 9].

Коротка характеристика виділених на території господарства ампелоекотопів представлена у вигляді таблиці (табл. 4.1.16, рис. 4.1.6).

Таблиця 4.1.16

Характеристика ампелоекотопів на території ДП «ДГ «Таїровське»

№ п.п.	Характеристика екологічних умов			Відсоткове співвідношення, %
	Ґрунтовий покрив	Стрімкість схилів, °	Морозонебезпечність, Тмін, °С	
1	2	3	4	5
I	Чорноземи південні малогумусні карбонатні середньосуглинкові	0-3	-17,6...-20,0	20,61
II	Чорноземи південні малогумусні карбонатні середньосуглинкові, Чорноземи південні карбонатні слабозмиті середньосуглинкові	0-3	-20,1...-22,5	30,88
III	Чорноземи південні малогумусні карбонатні важкосуглинкові, Чорноземи південні карбонатні слабозмиті важкосуглинкові	0-3	-20,1...-22,5	2,44
IV	Чорноземи південні карбонатні середньозмиті середньосуглинкові	3-5	-20,1...-22,5	3,14
V	Чорноземи південні карбонатні слабозмиті середньосуглинкові	0-3	-22,6...-25,0	22,93
VI	Чорноземи південні карбонатні середньозмиті важкосуглинкові	0-3	-25,0 і нижче	2,63
VII	Чорноземи південні карбонатні середньозмиті середньосуглинкові	3-5	-22,6...-25,0	1,95

Продовження таблиці 4.1.16

1	2	3	4	5
VIII	Чорноземи південні карбонатні слабозмиті середньосуглинкові	0-3	-25,0 і нижче	7,63
IX	Чорноземи південні карбонатні середньозмиті важкосуглинкові	0-3	-25,0 і нижче	1,17
X	Чорноземи південні карбонатні середньозмиті важкосуглинкові	0-3	-22,6...-25,0	1,71
	Нерекомендовані			2,00
	Непридатні			2,92
	Всього			100,00

Ділянки першого ампелоекотопу придатні для вирощування практично всіх районованих сортів винограду, але найбільш доцільно розмістити тут сорти Каберне Совіньйон, Одеський чорний, Марсельський чорний ранній, Сухолиманський білий.

На території II, III і IV ампелоекотопу можливо розміщувати середні за морозостійкістю сорти винограду, такі як Іршаї Олівер, Каберне Совіньйон, Марсельський чорний ранній, Одеський чорний, Трамінер рожевий.

Територію V, VII і X ампелоекотопів можливо використовувати під відносностію за морозостійкістю сорти винограду вітчизняної селекції: Іллічівський ранній, Голубок, Мускат одеський, Овідіопольський, Рубін таїровський.

Ампелоекотопи під номерами VI, VIII і IX приурочені до нижніх частин рельєфу та можуть використовуватись лише при застосуванні укриття культури винограду.

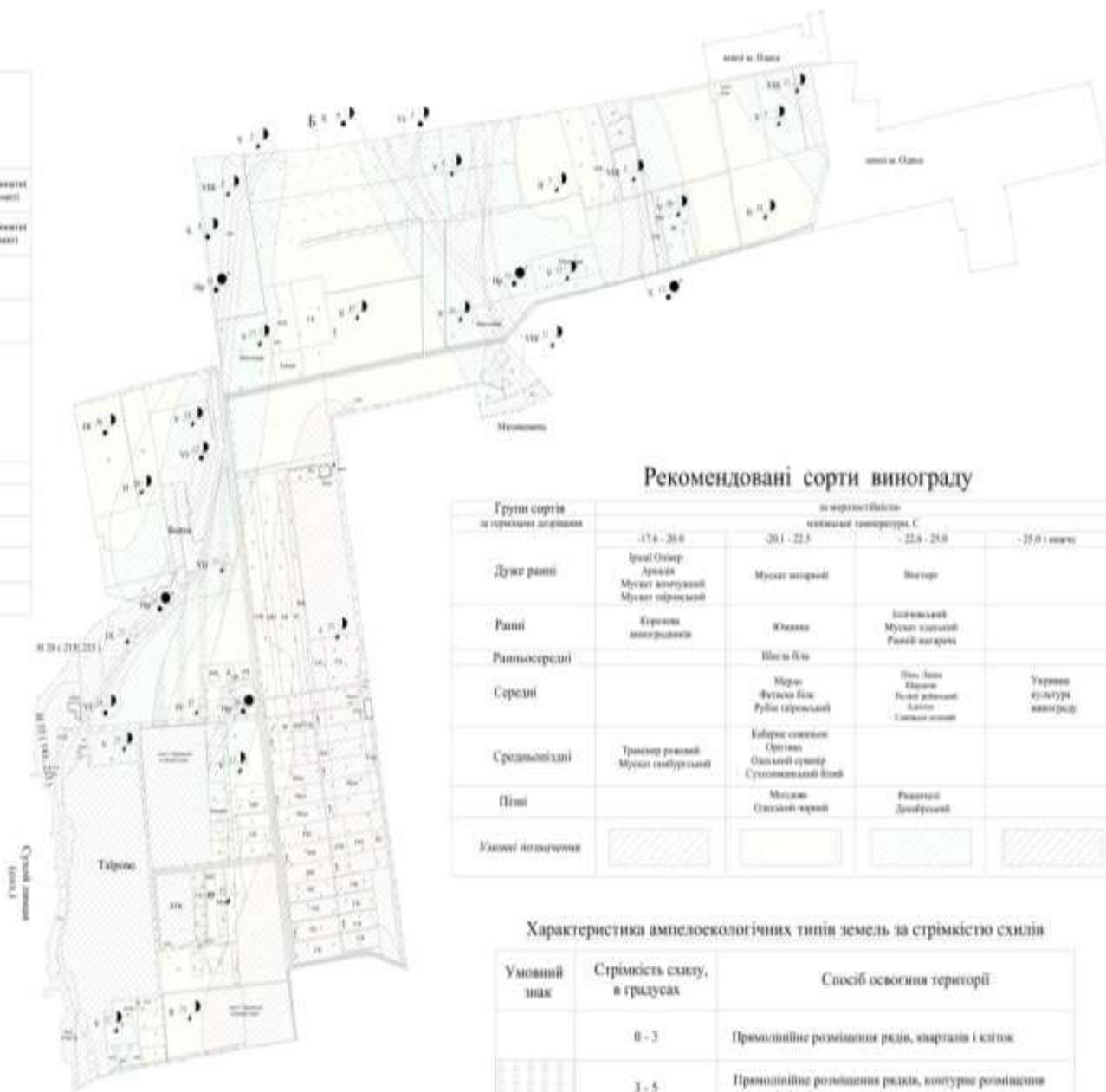
За результатами комплексних екологічних досліджень території рекомендовано певний набір сортів винограду (табл. 4.1.17).

Характеристика ампелоекологічних типів земель за ґрунтовим покривом

Характеристика ампелоекологічних типів земель за ґрунтовым покривом, вмістом органічних речовин і ґрунтово-структурними показниками в окремих частинах					Відсоток органічних речовин	Назва ґрунта
Умовний знак	Вміст органічних речовин, %	Запас гумусу, т/га	ґрунтово-структурні показники	класифікація		
●	4,0 - 10,5	200-300	●	Високий	71	Червоно-жовтий підзолистий ґрунт Червоно-жовтий ґрунт (слабий)
●				Середній	74	
○	10,5 - 23,5	100-200	●	Середній	75	Червоно-жовтий підзолистий ґрунт Червоно-жовтий ґрунт (слабий)
○				Середній	75	
●	4,0 - 10,5	більше 300	●	Високий	200	Червоно-жовтий *

Умовні позначення:
 V - виноградники
 X - інші насадження
 Г - ґрунт виноградників
 в чисельності - середній вміст гумусу і умовний знак за вмістом органічних речовин і ґрунтового покриву
 в квадраті - умовний знак виноградників
 * - ґрунт виноградників для розміщення виноградних насаджень

ґрунти виноградні для розміщення виноградних насаджень		
Примки: П 33 (141, 223) П 28 (215, 223)	215	Висока родючість, середній вміст гумусу
П - ґрунти виноградні для розміщення виноградників	219	Середній вміст органічних речовин
28 - середній вміст гумусу (215, 219) - цифри ґрунту	223	Висока родючість
	141	Висока родючість

Рекомендовані сорти винограду

Групи сортів за терміном дозрівання	за середньорічним коливанням температури, С			
	-17,0 - 20,0	20,1 - 22,5	22,6 - 25,0	-25,0 і вище
Дуже ранні	Ірані Олівер Аркадія Мускат козацький Мускат таїровський	Мускат татарський	Віктор	
Ранні	Король Мисирська	Юліана	Італійський Мускат козацький Ранній татарський	
Ранньосередні		Шаріт білий		
Середні		Міра Фіска біла Рубін таїровський	Південний Північний Лінійний Східний	Український вигаданий
Середньопізні	Тришпир розовий Мускат (аборигенський)	Каберне совиньон Оріана Одеський суверен Суходольський білий		
Пізні		Меліто Одеський червоний	Російський Дніпрова	
Умовні позначення				

Характеристика ампелоекологічних типів земель за стрімкістю схилів

Умовний знак	Стрімкість схилу, в градусах	Спосіб освоєння території
	0 - 3	Прямолінійне розміщення рядів, квадратів і сіток
	3 - 5	Прямолінійне розміщення рядів, контурне розміщення квадратів і сіток

Рис. 4.1.6. Комплексна ампелоекологічна карта території ДП «ДГ «Таїровське»

Таблиця 4.1.17

Рекомендовані технічні сорти винограду для території ДП «ДГ «Таїровське»

Район	Рекомендовані сорти	Перспективні сорти
Дністровсько-Хаджибейський ампелоекологічний район		
8	Аліготе, Шардоне, Сухолиманський білий, Совіньон зелений, Мускат одеський, Ароматний, Загрей, Одеський чорний, Каберне Совіньон, Совіньон зелений, Рислінг рейнський, Трамінер рожевий	Іршаї Олівер, Мерло, Овідіопольський, Рубін таїровський

Маючи результати комплексних ампелоекологічних досліджень виконуються обстеження окремих ділянок виноградників, розташованих в оптимальних екологічних нішах, з метою інвентаризації насаджень (надання якісних та кількісних характеристик) та обґрунтування можливості використання ділянок для отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження, згідно практики європейських виноградарсько-виноробних країн (Італія, Республіка Молдова, Румунія, Хорватія та ін.).

4.2. Експедиційні дослідження виноградних насаджень для обґрунтування вибору території отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження

Експедиційні обстеження виконані з метою оцінки якісних показників насаджень на ділянках виноградників технічних сортів території базових господарств за наступною схемою [63, 74]:

- Вивчення екологічних умов ділянки і визначення їх відповідності вимогам сортів, що на них вирощуються,
- Визначення щорічних обсягів виробництва винограду та якості отримуваної продукції (дослідження виконані протягом 3 років);

- Оцінка насаджень з метою визначення агротехнічного стану та терміну їх використання (виробництво винограду повинно забезпечуватись на термін не менше 10 років).
- Виявлення на території потужностей по переробці винограду, що забезпечують умови виробництва і розливу вин.

Експедиційні обстеження виконані за спеціально розробленими формами, кожна з яких призначена для реєстрації певного виду інформації [68, 69]. В основі оцінки покладено визначення загального стану насаджень, опис технології вирощування та агротехнічних прийомів. За результатами виконаної роботи обґрунтовується перспективність ділянок для отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження. Однією з вимог визнання ділянки перспективною для виробництва вин із зазначенням є відповідність сортименту насаджень екологічним умовам ділянки, які були вивчені і описані в попередньому підрозділі. Під відповідністю до екологічних умов території розуміють відповідність сортименту, підщепно-прищепної комбінації, напрямку використання сировини.

Дані екологічного аналізу та визначення соціально-економічних особливостей місцевості виконані з метою остаточного вибору спеціалізації виноградарства.

Результати вивчення екологічних умов території та аналізу якісних показників насаджень зводяться в таблиці бази даних, що є основою складання кадастру виноградників та елементами паспорту винограднику. Створення бази даних кадастру виноградників та оформлення паспортів виноградників за допомогою спеціальних звітних форм є складовими європейських практик (Італія, Республіка Молдова, Хорватія, Румунія та ін.) та передумовами створення вітчизняного бренду – вина з найменуванням за походженням.

Збір та оформлення даних якісної оцінки виноградних насаджень представлено на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо» 1968 р.

закладки зі схемою посадки 2,5x1 м, площею 17,00 га. Показники ділянки вивчалися протягом трьох років, в результаті чого були зібрані та зведені середні показники для ділянки сорту, що можуть використовуватись як «нормативні» при оформленні документів на виробництво вин із зазначенням походження.

Насадження закладені понад 45 років тому і мають високу зрідженість (40,8%) (згідно вимог європейських нормативно-правових документів такі ділянки не рекомендують для виробництва вин із зазначенням походження), але за умови, що в Україні практично немає насаджень аборигенних сортів, а сорти вітчизняної селекції не так широко поширені як класичні європейські, на першому етапі формування українського винного бренду (вин із зазначенням походження), ділянки з такими показниками можуть бути використані під виробництво вин із зазначенням походження, за умов стабільного виробництва сировини з постійними показниками якості.

Екологічні умови ділянки (вивчені в попередньому розділі) представлені у вигляді таблиць, що описують параметри ділянок за результатами однофакторного аналізу рельєфу, ґрунтового покриву та мікроклімату за виноградоважливими показниками (табл.4.2.1-4.2.3).

Таблиця 4.2.1

Характеристика екологічних умов (рельєф)
(на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо»)

№ п.п.	Показники	Значення показників
1	Абсолютна висота, м	25
2	Відносна висота, м	15
3	Стрімкість схилу, °	1-2
4	Експозиція схилу	-
5	Примітка	

З таблиці видно, що сорт висаджений на ділянці з рівнинним рельєфом, абсолютні відмітки яких не перевищують 25 метрів, при цьому відносні відмітки висот ділянки складають 15 метрів. Стрімкість схилу складає 1-2°, тобто не перевищує 3° і згідно вимог проектування виноградних насаджень дозволяє розміщення рядів у будь-якому напрямку. Територія ділянки рівнинна, отже експозиція не визначається, попри це можна відмітити загальний ухил території на схід до Дністровського лиману.

Ґрунтовий покрив території представлений трьома різновидами легкого гранулометричного складу, що дозволяє вирощувати на території білі технічні сорти. Вміст гумусу в метровому шарі ґрунтів невисокий (близько 0,65%) відповідно запаси гумусу не перевищують 100 т/га (за винятком похованих ґрунтів, запаси гумусу яких становлять понад 300 т/га). Вміст активних карбонатів не перевищує 10%, а ґрунтові води знаходяться глибше 10 метрів і не здійснюють впливу на процес ґрунтоутворення.

Таблиця 4.2.2

Характеристика екологічних умов (ґрунтовий покрив)
(на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо»)

№ п.п.	Показники	Значення показників
1	Номер агрогрупи та назва ґрунту	Дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані (93 б)
2	Площа, га	17, 00
3	Гранулометричний склад	піщані
4	Запаси гумусу, т/га	до 50
5	Вміст активних карбонатів, %	4,0-10,5
6	Глибина залягання ґрунтових вод, м	10 і глибше
7	Несприятливі фактори	-

Таблиця 4.2.3

Характеристика екологічних умов (мікрокліматичні умови території)
(на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо»)

№ п.п.	Показники	Значення показників
1	№ ділянки	1/3
2	Сума активних температур за вегетацію, °С	3101-3200
	Сума активних температур за період дозрівання, °С	до 1400
3	Середній з абсолютних мінімумів температури повітря, °С	-22,5...25,0
4	Річна кількість опадів за вегетацію, мм	210
	Річна кількість опадів за період дозрівання, мм	85

Виконані комплексні дослідження території господарства дозволяють характеризувати умови ділянок і за мікрокліматичними умовами. Територія господарства розміщена на рівнинній території, сума активних температур якої в середньому складає 3300°С і більше та дозволяє вирощувати практично всі сорти винограду за строками досягання. Показник середнього з абсолютних мінімумів температури повітря (морозонебезпечність території) один раз на десять років може знизитись до -25°С, що зумовлює необхідність закладки насаджень відносностійкими сортами винограду.

Якісна оцінка виноградних насаджень виконується за наступними показниками: сорт, рік закладання, схема посадки та формування кущів, місце походження саджанців та ін. (табл. 4.2.4). Крім цього надається характеристика за показниками навантаження куща пагонами, урожайність, цукристість та титрована кислотність соку ягід та ін. (табл. 4.2.5) та характеризується стан насаджень за коефіцієнтами плодоношення та плодоносності пагонів, пошкодженням шкідниками та хворобами, забур'яненістю насаджень (табл. 4.2.6).

Окремо фіксуються дані про технічні характеристики винограднику та агротехнічні особливості вирощування насаджень (табл. 4.2.7, 4.2.8).

Таблиця 4.2.4

Характеристика ділянки виноградних насаджень (на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо»)

№ ділянки	Сорт винограду	Підщепа	Площа насаджень, га	Рік садіння	Схема садіння, м	Формування кущів	Походження саджанців
15	Тельті Курук	кореневласні	17,00	1968	2,5x1,5	безштамбове віяло (віяло двостороннє)	Україна

Таблиця 4.2.5

Якісна характеристика виноградних насаджень (на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо»)

№ ділянки	Сорт винограду	Навантаження куща	% плодоносних вічок на кущ	Коефіцієнт		Урожайність, ц/га	Цукристість, г/дм ³	Титруєма кислотність, г/дм ³
				Плодоносності пагонів	Плодоносності абсолютної			
15	Тельті Курук	22,2	65,8	1,41	0,93	32,6	19,1	6,5

Таблиця 4.2.6

Оцінка стану виноградних насаджень (на прикладі ділянки сорту Тельті Курук ТОВ «Шабо»)

№ ділянки	Зрідженість, %	Ступінь забур'яненості, бали	Пошкодження хворобами, бали	Оцінка насаджень: а)перспективні, б)потенційні, в)неперспективні
15	40,8	1	0	б

Таблиця 4.2.7

Технічні характеристики винограднику

№ кварталу		15
Площа кварталу, га		17,00
Параметр кварталу, м	довжина	310
	ширина	530
Кількість кліток		3
Сорт		Тельті Курук
Схема садіння		2,5x1,5

Таблиця 4.2.8

Агротехнічна характеристика насаджень

№ ділянки	15
Агротехнічні заходи	- культивація міжрядь (восени та весною по мірі необхідності та після дощу); - посів в міжряддях злакової травосуміші (під зиму); - мульчування міжрядь рослинними залишками (на 3 роки).
Формування, навантаження куща пагонами, довжина обрізки та зелені операції	
Використання гербіцидів, пестицидів	Згідно Закону України від 02.03.1995 № 86/95 «Про пестициди і агрохімікати»
Внесення добрив	внесення добрив (раз на три роки або по мірі необхідності);
Тип зрошення	не зрошуваний

Інформація такого роду зібрана в одній базі дає можливість об'єктивної оцінки насаджень, визначення можливості отримання якісної продукції та виробництва з неї винопродуктів із зазначенням походження.

Додатковим етапом має стати виконання техніко-технологічної оцінки підприємства на основі аналізу асортименту продукції, сортів винограду, об'ємів переробки винограду і отримуваної продукції, технічного оснащення підприємства, аналізу технологічного процесу переробки та виробництва вин різних типів, та прийняття рішення про можливість виробництва вин із найменуванням за походженням.

За результатами ампелокологічних досліджень та якісної оцінки виноградних насаджень обґрунтовується можливість виділення перспективних територій для виробництва вин із зазначенням походження. Перспективними насадженнями вважаються такі, зрідженість яких не перевищує вимог нормативно-правових актів, а екологічні умови ділянки повністю відповідають вимогам сортименту, який тут вирощується.

Базові господарства, що розглядаються в роботі, мають тривалі традиції виноградарства і виноробства, і забезпечені сучасним європейським обладнанням, необхідним для переробки винограду.

На території вирощуються сорти, продукція з яких давно отримала визнання і асоціюється з якісним виноробством. Так на території ТОВ «Шабо» це аборигенний сорт Тельті Курук, класичні європейські сорти Шардоне, Совіньйон зелений, Каберне Совіньйон, Мерло, Мускат Оттонель, Трамінер рожевий. Для ВАТ «Коблево» класичними є сорти Каберне Совіньйон, Одеський чорний, Трамінер рожевий, Рислінг рейнський, Шардоне, Мерло, Аліготе. Для ДП «ДГ «Таїровське» класичними технічними сортами є сорти вітчизняної селекції (ННЦ «ІВіВ ім. В.Є.Таїрова»): Одеський чорний, Сухолиманський білий.

Для насаджень цих сортів разом зі спеціалістами виноградарями та спеціалістами господарств зібрані дані, що надають якісну характеристику насаджень, та дозволили створити базу даних насаджень перспективних для формування виноградарсько-виноробного вітчизняного бренду – вин із зазначенням походження. Наведемо інформацію бази даних щодо експедиційних обстежень якісних показників насаджень, оскільки результати досліджень екологічних умов представлені у попередньому розділі в текстовому та картографічному матеріалі, і можуть бути легко вибрані для кожної з ділянок [52, 146].

Таблиця 4.2.9

Фрагмент бази даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження (характеристика виноградних насаджень)

№ ділянки	Сорт винограду	Підщепа	Площа насаджень, га	Рік садіння	Схема садіння, м	Формування кущів	Походження саджанців
1	2	3	4	5	6	7	8
ТОВ «Шабо»							
I5*	Тельті Курук	кореневласні	17,00	1968	2,5x1,5	Віяло двостороннє	Україна
I6*	Тельті Курук	кореневласні	9,00	1972	2,5x1,5	Віяло двостороннє	Україна
I7*	Тельті Курук	кореневласні	6,00	1978	2,5x1,5	Віяло двостороннє	Україна
IV 10*	Тельті Курук	кореневласні	17,00	1978	2,5x1,0	Віяло двостороннє	Україна
V 5	Каберне Совіньйон	РхР 101-14, 685	10,08	2008	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
II 2	Мускат Оттонель	БхР СО4 26131	10,00	2006	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
III 2	Мускат Оттонель	БхР СО4 26131	28,45	2007	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
II 5*	Рислінг рейнський	БхР СО4 VCR	29,90	2007	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
II 1	Мерло	БхР СО4	20,30	2006	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
V 6	Мерло	БхР СО4 R1	10,01	2008	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
VI 3	Мерло	БхР СО4 349	13,30	2002	2,5x1,5	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
I 1	Совіньйон зелений	РхР 101-14	16,00	1983	2,5x1,5	горизонтальний кордон, 100 см	Україна
I 2	Совіньйон зелений	РхР 101-14	10,00	1983	2,5x1,5	горизонтальний кордон, 100 см	Україна
I 3	Совіньйон зелений	РхР 101-14	6,00	1983	2,5x1,5	горизонтальний кордон, 100 см	Україна

Продовження таблиці 4.2.9

1	2	3	4	5	6	7	8
IV 5*	Совіньйон зелений	кореневласні	13,50	2002	2,8x1,75	горизонтальний кордон, 100 см	Україна
IV 6*	Шардоне	БхР СО4, R95	7,00	2005	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
IV 7*	Шардоне	БхР СО4, R8, R95	26,00	2005	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
V 1*	Шардоне	БхР СО4, R95	19,14	2006	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
II 3	Трамінер рожевий	БхР СО4, R1	13,28	2006	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
III 3	Трамінер рожевий	БхР СО4, VCR6	11,23	2007	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
II 4	Піно Нуар	БхР СО4, R4	12,00	2006	3,0x1,25	горизонтальний кордон, 100 см	Італія
VI 6	Піно Нуар	БхР СО4, FR52- 81	23,55	2003	2,5x1,5	1-плечий кордон, 90 см	Італія
ДП «ДГ «Таїровське»							
13	Одеський чорний	РхР 101-14	14,25	2004	3x1,25	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
24*	Одеський чорний	РхР 101-14	9,72	2006	3x1,25	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
25*	Одеський чорний	РхР 101-14	0,24	2007	3x1,25	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
19	Голубок	РхР 101-14	2,88	2003	3x1,25	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
21*	Мускат Одеський	РхР 101-14	3,83	2006	3x1,25	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
26*	Мускат Одеський	РхР 101-14	4,85	2006 (5)	3x1,25	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
23*	Сухолиманський білий	РхР 101-14	6,00	2006	3x1,5	2-штамбовий, 2-плечий 1.0 м	Україна
ВАТ «Коблево»							
34*	Одеський чорний	РхР 101-14	22,00	2002	3x1,0	Гюйо	Україна
22	Одеський чорний	РхР 101-15	13,00	2002	3x1,0	Гюйо	Україна

Продовження таблиці 4.2.9

1	2	3	4	5	6	7	8
21*	Рислінг рейнський	РхР 101-14	5,55	2006	3x1,25	Гюйо	Україна
4	Рислінг рейнський	РхР 101-14	13,20	2001	3x1,25	Гюйо	Україна
30*	Рислінг рейнський	РхР 101-14	55,80	2004	3x1,0	Гюйо на кордон	Україна
40	Шардоне	РхР 101-14	31,50	2003	3x1,0	Гюйо	Україна
6*	Шардоне	РхР 101-14	6,40	2007	3x1,0	Гюйо	Україна
35	Мерло	РхР 101-14	20,00	2002	3x1,0	Гюйо	Україна
39	Мерло	РхР 101-14	18,00	2001	3x1,25	Гюйо	Україна
29*	Трамінер рожевий	РхР 101-14	17,80	2006	3x1,0	Гюйо	Україна
38*	Трамінер рожевий	РхР 101-14	18,24	2006	3x1,0	Гюйо	Україна
6*	Аліготе	РхР 101-14	3,50	2007	3x1,25	Гюйо	Україна
3*	Аліготе	РхР 101-14	9,00	2007	3x1,0	Гюйо	Україна

Таблиця 4.2.10

Фрагмент бази даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження (якісна характеристика виноградних насаджень)

№ ділянки	Сорт винограду	Навантаження куща пагонами	% плодоносних вічок на кущ	Коефіцієнт		Урожайність, ц/га	Цукристість, г/100см ³	Титрована кислотність, г/л
				Плодоносності	Плодоношення			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТОВ «Шабо»								
I 5	Тельті Курук	22,20	65,80	1,41	0,93	32,60	19,10	6,50
I 6	Тельті Курук	21,10	67,50	1,40	0,94	31,00	19,60	6,40
I 7	Тельті Курук	22,00	64,90	1,45	0,94	32,10	19,00	6,50
IV 10	Тельті Курук	15,60	56,80	1,40	0,79	40,00	18,80	7,00
V 5	Каберне Совіньйон	24,30	70,50	1,49	1,05	66,50	19,50	6,50
II 2	Мускат Оттонель	35,80	68,40	1,55	1,06	91,20	18,00	5,90
III 2	Мускат Оттонель	28,00	68,90	1,61	1,11	77,90	18,80	6,00
II 5	Рислінг рейнський	28,20	70,60	1,72	1,21	105,50	20,80	6,60
II 1	Мерло	34,50	60,00	1,45	0,87	103,40	19,10	6,50
V 6	Мерло	19,40	60,50	1,40	0,85	51,80	19,00	6,80
VI 3	Мерло	32,60	59,80	1,40	0,84	94,60	19,00	6,80
I 1	Совіньйон зелений	24,80	55,00	1,30	0,71	37,60	19,10	6,50
I 2	Совіньйон зелений	23,80	52,30	1,30	0,68	36,80	19,60	6,40
I 3	Совіньйон зелений	24,70	51,00	1,30	0,66	34,90	19,00	6,50

Продовження таблиці 4.2.10

1	2	3	4	5	6	7	8	9
IV 5	Совіньйон зелений	39,50	66,00	1,44	0,95	86,40	17,80	6,50
IV 6	Шардоне	34,80	53,90	1,39	0,75	60,40	18,30	7,50
IV 7	Шардоне	30,30	60,80	1,55	0,94	75,20	18,40	6,50
V 1	Шардоне	29,90	61,90	1,51	0,93	72,00	18,10	7,10
II 3	Трамінер рожевий	35,10	58,50	1,42	0,83	79,90	18,40	6,20
III 3	Трамінер рожевий	27,50	59,10	1,40	0,83	61,90	18,70	6,30
II 4	Піно Нуар	27,80	73,50	1,65	1,22	93,80	20,80	6,60
VI 6	Піно Нуар	27,40	70,90	1,58	1,12	84,90	18,50	7,20
ДП «ДГ «Таїровське»								
4	Одеський чорний	17,10	71,20	1,40	1,12	38,30	19,50	6,30
6	Одеський чорний	17,40	71,40	1,57	1,12	41,70	19,20	6,50
10	Одеський чорний	19,80	80,40	1,68	1,35	46,30	19,60	6,30
13	Одеський чорний	17,90	80,90	1,62	1,31	63,60	18,70	6,20
24	Одеський чорний	18,40	79,30	1,81	1,43	88,90	18,50	6,30
25	Одеський чорний	18,40	79,30	1,81	1,44	88,90	18,60	6,20
19	Голубок	16,40	81,00	1,78	1,43	57,30	20,90	5,70
8	Мускат Одеський	23,80	75,00	1,30	0,97	38,30	21,00	6,00
21	Мускат Одеський	22,10	79,50	1,38	1,09	65,90	20,70	6,00
26	Мускат Одеський	26,80	80,30	1,38	1,11	83,70	20,10	6,10
23	Сухолиманський білий	13,80	81,90	1,37	1,15	51,40	18,80	7,30

Продовження таблиці 4.2.10

1	2	3	4	5	6	7	8	9
ВАТ «Коблево»								
18	Каберне Совіньйон	19,70	60,90	1,72	1,05	37,40	19,50	6,70
15	Каберне Совіньйон	16,10	62,50	1,59	1,00	32,60	19,80	6,40
16	Каберне Совіньйон	15,20	63,80	1,67	1,07	35,40	19,30	6,70
17	Каберне Совіньйон	19,20	64,00	1,64	1,05	32,80	19,80	6,40
19	Каберне Совіньйон	14,40	62,90	1,74	1,10	34,10	19,50	6,70
34	Одеський чорний	13,70	72,90	1,85	1,35	71,20	19,80	6,80
22	Одеський чорний	16,60	73,50	1,77	1,31	66,10	19,90	6,20
21	Рислінг рейнський	25,00	73,50	1,63	1,20	69,10	18,30	8,00
4	Рислінг рейнський	23,30	69,80	1,55	1,08	51,50	18,70	7,20
30	Рислінг рейнський	18,10	76,40	1,69	1,29	71,70	17,70	7,90
40	Шардоне	20,30	61,50	1,51	0,93	53,30	18,40	7,90
6	Шардоне	19,70	63,20	1,50	0,95	54,10	19,10	6,80
35	Мерло	19,20	55,40	1,35	0,75	50,40	19,50	7,30
39	Мерло	23,50	53,70	1,33	0,72	45,90	19,90	7,00
41	Мерло	26,40	50,50	1,20	0,61	39,40	19,90	7,00
22	Мерло	21,80	55,40	1,35	0,75	56,70	19,10	7,30
29	Трамінер рожевий	24,60	52,70	1,39	0,74	56,30	18,80	6,20
38	Трамінер рожевий	25,70	54,10	1,45	0,78	69,10	18,50	6,30
6	Аліготе	21,20	72,60	1,69	1,23	73,00	17,90	6,90
3	Аліготе	21,70	75,10	1,73	1,29	98,90	17,70	8,10

Таблиця 4.2.11

Фрагмент бази даних перспективних ділянок насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження (оцінка стану виноградних насаджень)

№ ділянки	Сорт	Зрідженість, %	Ступінь забур'яненості, бали	Пошкодження хворобами, бали	Оцінка насаджень **
1	2	3	4	5	6
ТОВ «Шабо»					
I5	Тельті Курук	40,8	1	0	б
I6	Тельті Курук	41,6	1	0	б
I7	Тельті Курук	42,0	1	0	б
IV 10	Тельті Курук	26,7	1	0	а
V 5	Каберне Совіньйон	2,0	1	0	а
II 2	Мускат Оттонель	9,9	1	0	а
III 2	Мускат Оттонель	6,0	1	0	а
II 5	Рислінг рейнський	3,6	1	0	а
II 1	Мерло	4,4	1	0	а
V 6	Мерло	1,3	1	0	а
VI 3	Мерло	3,5	1	0	а
I 1	Совіньйон зелений	27,6	1-2	0	б
I 2	Совіньйон зелений	22,5	1-2	0	б
I 3	Совіньйон зелений	27,3	1-2	0	б
IV 5	Совіньйон зелений	13,4	1	0	а
IV 6	Шардоне	13,2	1	0	а
IV 7	Шардоне	1,0	1	0	а
V 1	Шардоне	3,2	1	0	а
II 3	Трам'єнер рожевий	6,6	1	0	а
III 3	Трам'єнер рожевий	7,3	1	0	а
ДП «ДГ «Таїровське»					
13	Одеський чорний	22,0	1-2	0	а
24	Одеський чорний	2,8	1-2	0	а
25	Одеський чорний	1,5	1-2	0	а
19	Голубок	17,0	1-2	0	а
21	Мускат Одеський	7,5	1-2	0	а
26	Мускат Одеський	4,1	1-2	0	а
23	Сухолиманський білий	4,9	1-2	0	а

Продовження таблиці 4.2.11

1	2	3	4	5	6
ВАТ «Коблево»					
34	Одеський чорний	11,0	1	0	а
22	Одеський чорний	29,5	1	0	а
21	Рислінг рейнський	9,1	1	0	а
4	Рислінг рейнський	14,6	1	0	а
30	Рислінг рейнський	7,9	1	0	а
40	Шардоне	11,0	1	0	а
6	Шардоне	8,7	1	0	а
35	Мерло	15,8	1	0	а
39	Мерло	18,0	1	0	а
29	Трамінер рожевий	6,4	1	0	а
38	Трамінер рожевий	6,4	1	0	а
6	Аліготе	4,1	1	0	а
3	Аліготе	4,1	1	0	а

* перспективні ділянки насаджень для отримання сировини під виробництво вин із зазначенням походження

** а)перспективні, б)потенційні, в)неперспективні

Для прикладу виконаємо аналіз показників ділянок сорту Мерло на території ТОВ «Шабо». З таблиць бази даних видно, що кращі якісні показники продукції і меншу зрідженість мають ділянки сорту Мерло II 1 та VI 3 в порівнянні з ділянкою V6, що розташована в балці. Ділянка сорту Шардоне IV 6 розташована в нижній частині сідловини і має досить високий відсоток зрідженості та гірші якісні показники винограду в порівнянні з іншими ділянками сорту Шардоне.

Підбір ділянок з оптимальними екологічними умовами та стабільно високими показниками якісного стану виноградних насаджень дозволив виділити ділянки виноградних насаджень, потенційні в якості отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження (на території ТОВ «Шабо» виділено ділянки сортів Тельті Курук (як одного з аборигенних сортів України), Шардоне, Совіньон зелений та ін.; на території

ВАТ «Коблево» – Одеський чорний, Рислінг рейнський, Шардоне, Мерло, Трамінер рожевий, Аліготе (сорти, що вже стали «історичними» для господарської діяльності підприємства); на території ДП «ДГ «Таїровське» – Одеський чорний, Сухолиманський білий (сорти вітчизняної селекції).

Для ділянок сортів Тельті Курук ТОВ «Шабо» та Одеський чорний ДП «ДГ «Таїровське» (як найбільш перспективних в якості сировини для виробництва вин із зазначенням походження) складені екологічні паспорти ділянок, що відображають екологічні умови території, кількісну і якісну характеристики насаджень, дані про користувача та місцеположення ділянки (Додаток Б).

Виконана робота дозволяє в подальшому оформлення виробництва вин із зазначенням походження за умови затвердження та введення в дію розробленого в ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова» «Положення щодо виробництва винопродукції з зазначенням походження» (Додаток В).

Положення встановлює класифікацію винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження, основні вимоги до виробництва і якості винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження, порядок проведення її атестації, систему контролю виробництва і якості винопродукції, які є обов'язкові для всіх юридичних і фізичних осіб, господарська діяльність яких включає виробництво, реалізацію, експорт і імпорт товарної продукції в області виноградарства і виноробства.

Положення має розповсюджуватися на виноматеріали і винопродукцію, що виробляються відповідно до Закону України «Про виноград і виноградне вино»; КД У 00011050-15.91.10:2008; КД У 00011050-15.93.12-01:2008; КД У 00011050-15.93.12-02:2008; КД У 00011050-15.93.11-01:2009 та відповідають ДСТУ 4396, ДСТУ 4645; ДСТУ 4700, ДСТУ 4800; ДСТУ 4804, ДСТУ 4805, ДСТУ 4806, ДСТУ 4807, ДСТУ 6035, ДСТУ 7087 і має стати доповненням до діючої нормативної документації.

Класифікація винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюється відповідно до Закону України «Про виноград і виноградне вино» від 16 червня 2005 р. 2662-IV з доповненнями і змінами від 17 лютого 2011 р. №3043-VI та Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 з доповненнями і змінами від 10.04.2008 № 254-VI. Основні позиції цього Положення гармонізовані з вимогами Постанови Ради ЄС № 479/2008 [99, 102, 106, 109, 121, 134].

Згідно розробленого Положення запропоновано внесення змін до Закону України «Про виноград і виноградне вино» в розділах визначення ділянок виноградних насаджень для вин з зазначенням походженням, контролю їх якості та виробництва, ведення реєстру (кадастру) насаджень з застосуванням сучасних ГІС та спеціально розроблених програмних продуктів [103, 107, 110, 119, 124, 128, 130, 131, 133, 134].

РОЗДІЛ 5

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ

Проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є визначальним фактором економічного і соціального розвитку суспільства, особливої уваги заслуговує питання ефективності виробництва продукції виноградарства і виноробства на різних ділянках з відмінними екологічними умовами.

Ділянки з екологічними умовами, які відповідають вимогам технічних сортів винограду, що на них вирощуються, зі сталими показниками якості продукції терміном не менше трьох років, розглядаються як території отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження. При цьому важливою умовою виконання робіт з визначення ділянок отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження є проведення еколого-економічного аналізу.

Аналіз базується на визначенні зв'язків екологічних показників території (отриманих за результатами комплексних ампелоекологічних досліджень) та якості отримуваної продукції, а також економічних перспективах, які з'являються при виробництві в господарстві особливого винопродукту.

Визначення ефекту від впровадження методів комплексної екологічної оцінки територій цікавили багатьох авторів. Перші розрахунки ефективності впровадження такої інформації відображені в роботах Я. М. Годельмана, З. А. Міщенко та ін.

Сучасні вчені-економісти концентрують увагу на економічній ефективності сільськогосподарського виробництва в розрізі її наступних видів: технологічна, соціальна і екологічна [1, 3, 34, 77, 85, 86, 88].

Технологічна ефективність розглядається як результат взаємодії факторів виробництва, що характеризують досягнуту продуктивність

насаджень (врожайність та цукристість, титрована кислотність). Досягнутий рівень технологічної ефективності виробництва впливає на економічну ефективність через існування постійних витрат, на які в короткостроковому періоді виробники впливати не можуть.

Екологічна ефективність виділена в результаті появи необхідності створення екологічно безпечного навколишнього середовища та збалансованого природокористування, виробництва екологічно чистої продукції без шкоди навколишньому середовищу.

Економічна ефективність є кінцевим результатом застосування всіх виробничих ресурсів та визначається порівнянням отриманих результатів і понесених витрат на виробництво продукції.

Оцінка економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, в тому числі і в виноградарстві, повинна виконуватись на системі показників, що передбачає наступні розрахунки (С. П. Азізов, П. К. Кенійський, В. М. Скупий):

1. валова продукція з 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 1 грн основних виробничих фондів і оборотних засобів;
2. поточні витрати виробництва на 1 грн валової продукції;
3. валовий і чистий дохід (прибуток) 1 га сільськогосподарських угідь, на середньорічного працівника, на 1 люд.-год., на 1 грн основних виробничих фондів і оборотних засобів;
4. рівень рентабельності та чистого доходу.

Така сукупність показників дає можливість повністю визначити рівень ефективності використання усіх витрат і ресурсів, що були задіяні для отримання винопродукції: землі як засобу виробництва, живої праці, уречевленої праці в основних засобах виробництва, поточних виробничих витрат. Ефективність використання виробничих витрат визначається показниками собівартості валової продукції, окупністю виробничих витрат,

рівнем рентабельності.

Розрахунки економічної ефективності вирощування винограду виконані за даними насаджень сорту Одеський чорний ВАТ «Коблево» (ділянка №34 і №22) та Мускат Одеський ДП «ДГ «Таїровське» (три ділянки), що розташовані в різних екологічних умовах, характеризуються різним станом насаджень та показниками отримуваної виноградної продукції за умови однакової агротехніки та року закладання.

Розрахунки виконані за роками проведення експедиційних обстежень і оформлені у вигляді таблиць.

На території ДП «ДГ «Таїровське» для аналізу обрано три ділянки сорту Мускат Одеський 2000 та 2006 року закладки зі схемою посадки 3,0x1,0 м та 3,0x1,25 м, що розташовані в різних ампелоекотопах. Характеристика загального стану насаджень та якісних показників отримуваної продукції наведена у вигляді таблиці (табл. 5.1).

Таблиця 5.1

Порівняльна характеристика насаджень ДП ДГ «Таїровське»
(сорт Мускат Одеський)

Показники	№ ділянки		
	26	21	8
Площа ділянки, га	4,85	3,83	0,54
Рік посадки	2006	2006	2000
Схема посадки	3x1,25	3x1,25	3x1,00
Зрідженість, %	4,1	7,5	45,0
Цукристість, г/100см ³	20,1	20,7	21,0
Титрована кислотність, г/л	6,1	6,0	6,0
Врожайність, ц/га	83,7	65,9	38,3
Валовий збір, т	40,59	25,24	2,07

Ділянки під виноградниками відмічені на комплексних ампелоекологічних картах, що дає можливість визначити екологічні умови

територій вирощування (табл. 5.2) та виконати оцінку їх впливу на стан насаджень та якісні показники отримуваної продукції за допомогою показників економічної ефективності (табл. 5.3, 5.4, 5.5).

Таблиця 5.2

Порівняльна характеристика екологічних умов ділянок вирощування винограду сорту Мускат Одеський на території ДП «ДГ «Таїровське»

Показник	Номер ділянки		
	26	21	8
Запаси гумусу, т/га	201-300	101-200	201-300
Гранулометричний склад	Середній суглинок	Середній суглинок	Середній суглинок
Вміст активних карбонатів, %	4,0-10,5	10,5-23,5	4,0-10,5
Середній з абсолютних мінімумів температури повітря, T_{\min} , °С	-17,6... -22,5	-20,1... -25,0	-22,6 і нижче
Сума активних температур, °С	2901-3100	2801-3000	2900 і менше
Стрімкість схилу, °	0-3	3-5	0-3
Експозиція схилу	Зх.	Зх., Пд.Зх., Пд.	Зх.

З таблиці видно, що умови вирощування винограду відрізняються показниками ґрунтового покриву (запасами гумусу та вмістом активних карбонатів), рельєфу (стрімкість) та мікроклімату. Найкращий загальний стан насаджень сорту Мускат Одеський відмічено на ділянці 26.

Розрахунки економічної ефективності вирощування винограду на ділянках з різними екологічними умовами, а отже, і з різною імовірністю використання ділянок з метою отримання якісної виноградної продукції для виготовлення вин, виконані за роками досліджень і свідчать про наступне: економічна ефективність вирощування винограду сорту Мускат Одеський на території ДП «ДГ «Таїровське» вища на ділянках 26 і 21, що мають сприятливі екологічні умови вирощування.

Таблиця 5.3

Показники економічної ефективності виробництва винограду сорту Мускат
Одеський на території ДП «ДГ «Таїровське», 2011 р.

№ ділянки	Одиниці виміру	Величини показників	
		2011	2010
№ ділянки		26, 21	8
Площа ділянки	га	8,68	0,54
Рік садіння	-	2006	2000
Схема посадки	м х м	3 х 1,25	3 х 1,0
Зрідженість	%	7,5	45
Урожайність фактична	ц/га	70	22
Середня ціна реалізації	грн/ц	279	279
Вартість валової продукції	грн/га	19530	6138
Собівартість урожаю	грн/ц	220,0	481,8
Виробничі витрати	грн/га	15400	10600
Прибуток	грн/га	4130	-4462
Рівень рентабельності	%	26,8	-42,1

Таблиця 5.4

Показники економічної ефективності виробництва винограду сорту Мускат
Одеський на території ДП «ДГ «Таїровське», 2012 р.

Показники	Одиниці виміру	Величини показників	
		2012	2010
№ ділянки		26, 21	8
Площа ділянки	га	8,68	0,54
Рік садіння	-	2006	2000
Схема посадки	м х м	3 х 1,25	3 х 1,0
Зрідженість	%	7,5	45
Урожайність фактична	ц/га	67	30
Середня ціна реалізації	грн/ц	320	320
Вартість валової продукції	грн/га	21440	9600
Собівартість урожаю	грн/ц	245	424
Виробничі витрати	грн/га	16415	12715
Прибуток	грн/га	5025	-3115
Рівень рентабельності	%	30,6	-24,5

Таблиця 5.5

Показники економічної ефективності виробництва винограду сорту Мускат
Одеський на території ДП «ДГ «Таїровське», 2013 р.

Показники	Одиниці виміру	Величини показників	
№ ділянки		26, 21	8
Площа ділянки	га	8,68	0,54
Рік садіння	-	2006	2000
Схема посадки	м х м	3 х 1,25	3 х 1,0
Зрідженість	%	7,5	45
Урожайність фактична	ц/га	98,1	38,3
Середня ціна реалізації	грн/ц	380	380
Вартість валової продукції	грн/га	37278	14554
Собівартість урожаю	грн/ц	212	387
Виробничі витрати	грн/га	20797	14817
Прибуток	грн/га	16481	-263
Рівень рентабельності	%	79,2	-1,8

Розрахунки показують, що вирощування винограду сорту Мускат Одеський на ділянці 8 є збитковим, що пов'язано з невисокою урожайністю насаджень та викликано несприятливими екологічними умовами ділянки.

На території ВАТ «Коблево» обрано дві ділянки сорту Одеський чорний 2002 року закладання зі схемою посадки 3х1 м. Загальна характеристика стану насаджень та якісних показників отримуваної продукції приведена у вигляді таблиці (табл. 5.6).

Ділянки розташовані в ампелоекотопах, що відрізняються умовами морозонебезпечності (середній з абсолютних мінімумів температури повітря 1 раз на 10 років опускається до -17,5 та -22,5°C відповідно) та рельєфом (ділянка №34 має рівнинний рельєф; ділянка №22 розташована в нижніх частинах схилу стрімкістю до 3°). Аналіз екологічних умов ділянок приведено у вигляді таблиці 5.7. Сприятливіші екологічні умови має ділянка

сорту №34 (розташована в межах другого ампелоекотопу), що відображається на загальному стані насаджень.

Таблиця 5.6

Порівняльна характеристика насаджень ВАТ «Коблево»
(сорт Одеський чорний)

Показники	№ ділянки	
	34	22
Площа ділянки, га	22,00	13,00
Рік посадки	2002	2002
Схема посадки	3,0x1,0	3,0x1,0
Зрідженість, %	11,0	29,5
Цукристість, г/100см ³	19,8	19,9
Титрована кислотність, г/л	6,8	6,2
Врожайність, ц/га	71,2	66,1
Валовий збір, т	156,64	85,93

Таблиця 5.7

Порівняльна характеристика екологічних умов ділянок вирощування
винограду сорту Одеський чорний на території ВАТ «Коблево»

Показник	Номер ділянки	
	34	22
Запаси гумусу, т/га	101-200	101-200
Гранулометричний склад	Середній суглинок	Середній суглинок
Вміст активних карбонатів, %	4,0-10,5	4,0-10,5
Середній з абсолютних мінімумів температури повітря, T _{min} , °C	-17,5 і вище	-17,6...-22,5
Сума активних температур, °C	3000 і більше	2801-3000
Стрімкість схилу, °	0-1	1-3, частково в балці
Експозиція схилу	-	Пд.Сх., Зх.

Експедиційні дослідження виконувались протягом трьох років, в результаті чого отримані дані якісних показників урожаю, та проведено оцінку економічної ефективності виробництва винограду на обраних ділянках. Результати розрахунків економічної ефективності оформлено у вигляді таблиць за роками (табл. 5.8, 5.9, 5.10).

Таблиця 5.8

Показники економічної ефективності вирощування винограду сорту
Одеський чорний ВАТ «Коблево», 2011 р.

Показники	Одиниці виміру	Величини показників	
№ ділянки		34	22
Площа ділянки	га	22,0	13,0
Рік садіння	-	2002	2002
Схема посадки	м х м	3 х 1	3 х 1
Зрідженість	%	11,0	29,5
Урожайність фактична	ц/га	91,3	77,3
Середня ціна реалізації	грн/ц	350	350
Вартість валової продукції	грн/га	31955	27055
Собівартість урожаю	грн/ц	198	227
Виробничі витрати	грн/га	18037	17547
Прибуток	грн/га	13918	9508
Рівень рентабельності	%	77,2	54,2

Розрахунки свідчать, що рентабельність вирощування винограду сорту Одеський чорний на ділянці №34, що має більш сприятливі екологічні умови, була вищою майже на 20% в порівнянні з показниками ділянки №22 в двох роках з трьох, для яких виконані розрахунки.

Ділянка № 34 розглядається в якості потенційної для отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження.

Таблиця 5.9

Показники економічної ефективності вирощування винограду сорту
Одеський чорний ВАТ «Коблево», 2012 р.

Показники	Одиниці виміру	Величини показників	
№ ділянки		34	22
Площа ділянки	га	22,0	13,0
Рік садіння	-	2002	2002
Схема посадки	м х м	3 х 1	3 х 1
Зрідженість	%	11	29,5
Урожайність фактична	ц/га	53,9	60,1
Середня ціна реалізації	грн/ц	404	404
Вартість валової продукції	грн/га	21776	24280
Собівартість урожаю	грн/ц	234	214
Виробничі витрати	грн/га	12613	12861
Прибуток	грн/га	9163	11420
Рівень рентабельності	%	72,6	88,8

Таблиця 5.10

Показники економічної ефективності вирощування винограду сорту
Одеський чорний ВАТ «Коблево», 2013 р.

Показники	Одиниці виміру	Величини показників	
№ ділянки		34	22
Площа ділянки	га	22	13
Рік садіння	-	2002	2002
Схема посадки	м х м	3 х 1	3 х 1
Зрідженість	%	11	29,5
Урожайність фактична	ц/га	68,4	60,9
Середня ціна реалізації	грн/ц	383	383
Вартість валової продукції	грн/га	26197	23325
Собівартість урожаю	грн/ц	192	211
Виробничі витрати	грн/га	13133	12833
Прибуток	грн/га	13064	10492
Рівень рентабельності	%	99,5	81,8

ВИСНОВКИ

1. За результатами аналізу європейських практик оцінки ділянок виноградних насаджень стосовно виділення територій для вирощування винограду з метою виробництва високоякісних вин із зазначенням походження вдосконалено методологічні підходи та методи комплексного великомасштабного ампелоекологічного районування. Розроблено порядок та запропоновано методичні підходи до визначення ділянок насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження на основі комплексного аналізу ампелоекологічних умов території та системного підходу до оцінки якісного стану насаджень. Розроблено і затверджено «Методику систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП».

2. Виконано аналіз стану виноградарсько-виноробної галузі за період 2009-2013 рр. в Миколаївській та Одеській областях, який показав, що площа виноградних насаджень сільськогосподарських підприємств плодоносного віку збільшилась на 0,31 тис. га та зменшилась на 1,8 тис. га відповідно за областями, валовий збір винограду збільшився на 9,27 тис. тонн та 45,8 тис. тонн відповідно. Врожайність виноградних насаджень Миколаївської області в 2013 р. на 30,7 ц більше показника 2009 р., а Одеської області – збільшилась у 1,5 рази.

3. Визначено об'єми переробки сортів винограду селекції ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова» (на прикладі сортів Одеський чорний та Сухолиманський білий) за період 2009-2013 рр., як сортів, що пропонується використовувати за основу при створенні вітчизняного вина з зазначенням походження. Об'єми переробки в Миколаївській області коливаються в межах від 1,6 до 6,2 тис. тонн в рік, що складає від 3,0 до 7,5% загального обсягу переробки винограду на вино. Обсяги переробки цих сортів в Одеській області

коливаються в межах від 5,4 до 10,0 тис. тонн в рік, що складає від 2,9 до 5,4% загального обсягу переробки винограду області.

4. Аналіз стану виноградних насаджень Одеської області показав, що близько 67% площі насаджень технічних сортів були висаджені в останні десять років (близько 12 тис. га). Більша частина насаджень оцінюється як потенційні чи перспективні; 15% площі насаджень характеризуються як неперспективні (насадження віком більше 25 років, мають велику зрідженість і незадовільний стан більшої частини насаджень). Високий відсоток зрідженості (30% і більше) спостерігається на 23% насаджень, в т.ч. і на молодих насадженнях (віком до 10 років), що пов'язано з помилками в їх закладанні (на нижніх частинах схилів і в балках) та ін.

5. Проведено комплексні ампелоекологічні дослідження земель трьох базових господарств та виділено ділянки, що за екологічними умовами оптимальні для закладання виноградних насаджень. На території ТОВ «Шабо» виділено 9 ампелоекотопів, 16 ампелоекотопів – на території ВАТ «Коблево» та 7 ампелоекотопів – на території ДП «ДГ «Таїровське». Для кожного ампелоекотопу рекомендовано набір технічних сортів винограду.

6. На території базових господарств виділені ділянки насаджень технічних сортів з оптимальними екологічними умовами та стабільно високими показниками якісного стану насаджень як перспективні для отримання якісної сировини та виробництва вин із зазначенням походження: на території ТОВ «Шабо» виділено ділянки сортів Тельті Курук, Шардоне, Совіньон зелений; на території ВАТ «Коблево» – Одеський чорний, Рислінг рейнський, Шардоне; на території ДП «ДГ «Таїровське» – Одеський чорний, Сухолиманський білий. Удосконалена структура та розроблено екологічні паспорти винограднику для ділянок сортів Тельті Курук ТОВ «Шабо» та Одеський чорний ДП «ДГ «Таїровське».

7. Створено інформаційну базу даних, як важливу складову реєстрації ділянок виноградних насаджень з метою отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження. База містить дані про екологічні умови перспективних ділянок та якісний стан насаджень (сортів та вікову структуру, їх стан, середні дані урожайності та якісні показники трьох років обстежень).

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

1. Господарствам при виборі ділянок під різні за морозостійкістю та строками досягання сорти винограду слід користуватися «Комплексними ампелоекологічними картами території господарств» (ТОВ «Шабо», ВАТ «Коблево», ДП «ДГ «Таїровське»), що є науковою основою вибору ділянок отримання сировини для виробництва вин із зазначенням походження та закладки нових насаджень технічних сортів з метою отримання якісної сировини для виноробства.

2. Для реєстрації вин із зазначенням походження необхідно використовувати розроблені екологічні паспорти винограднику (ділянок аборигенного сорту Тельті Курук, сорту вітчизняної селекції Одеський чорний). Виділені на території базових господарств ділянки виноградних насаджень з оформленими на них екологічними паспортами розглядати як потенційні території отримання сировини для виробництва вин з зазначенням походження.

3. Виконавчим та контролюючим органам (Відділ розвитку садівництва, виноградарства та виноробства, Державна сільськогосподарська інспекція України) після внесення відповідних змін до Закону України «Про виноград і виноградне вино» та затвердження розробленого ННЦ «ІВіВ ім. В.Є. Таїрова» «Положення щодо виробництва вин із зазначенням походження» використовувати розроблені комплексні ампелоекологічні карти та екологічні паспорти виноградників для виділення в Україні унікальних ділянок, реєстрації виробників вітчизняної винопродукції з зазначенням походження, здійснення контролю якості і відповідності кількості продукції потенційним можливостям виноградарсько-виноробних територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аграрна економіка: підруч. / [Д. К. Семенда, О. І. Здоровцов, П. С. Котик та ін.; за ред.: Д. К. Семенди, О. І. Здоровцова]. – Умань, 2005. – 318 с.
2. Аналіз сортименту винограду Одеської області / [В. В. Власов, Ю. Ю. Булаєва, І. А. Ковальова та ін.] // Аграрний вісник Причорномор'я: міжв. тем. наук. зб. Сільськогосподарські, технічні, економічні науки. – Одеса: ОДАУ, 2014. – Вип. 71. – С. 13-19.
3. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: моногр. / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
4. Атлас природных условий и естественных ресурсов в Украинской ССР. – М.: ГУГК, 1978. – 183 с.
5. Благонравов П. П. Выбор участка для закладки виноградника и подбор сортов / П. П. Благонравов. – М.: Пищепромиздат, 1958. – 166 с.
6. Богза С. Л. Особливості ідентифікації та аутентифікації вин методом ЯМР-спектроскопії / С. Л. Богза, С. Ю. Суйков, Г. В. Матвійчук // Товарознавство та інновації. – 2012. – Вип. 4. – С. 225-229.
7. Булаєва Ю. Ю. Ампелоекологічні дослідження території ДП «ДГ «Таїровське» для виробництва вин із зазначенням походження [електронний ресурс] / Ю. Ю. Булаєва // Наукові доповіді НУБІП. Електронний науковий фаховий журнал. – К., 2015. – № 52 (квітень). – Режим доступу: http://nd.nubip.edu.ua/2015_3/8.pdf.
8. Булаєва Ю. Ю. Ампелозекологічне обґрунтування виробництва вин з обґрунтуванням походження в Україні / Ю. Ю. Булаєва // Agricultura Moldovei, Республіка Молдова. – 2015. – Вип. 1-2. – С. 10-12.
9. Булаєва Ю. Ю. Екологічні основи виділення територій для вин з зазначенням походження / Ю. Ю. Булаєва // Таврійський науковий вісник: науковий журнал. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – Вип. 91. – С. 161-165.

10. Виноградний кадастр України / [розроб. С. І. Мельник та ін.]. – К., 2010. – 97 с.
11. Власов В. В. Агроекологічне обґрунтування розміщення виноградних насаджень у північному Причорномор'ї (на прикладі Овідіопольського району Одеської області): автореф. дис. на здобуття ступеня к. с.-г н.: спец. 03.00.16 – Екологія / В. В. Власов. – К., 2003. – 16с.
12. Власов В. В. Ампелоекологічні дослідження як один із кроків поліпшення виноградарської галузі в Україні / В. В. Власов, Ю. Ю. Булаєва // Виноградарство і виноробство: міжв. тем. наук. зб. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2010. – Вип. 47. – С. 24-27.
13. Власов В. В. Ампелоекологические аспекты комплексных исследований природных условий на территории Северного Причерноморья / В. В. Власов, Г. В. Ляшенко, Е. Ю. Власова // Научно-прикладные аспекты дальнейшего развития и интенсификации виноградно-винодельческой отрасли в связи со вступлением России в ЕС и ВТО: материалы Всероссийской науч.-практ. конф. (Махачкала, 12-13 сентября 2006 г.). – Махачкала, 2006. – С. 443-449.
14. Власов В. В. Ампелоекологическое районирование как основа оптимизации размещения винограда / В. В. Власов // Виноградарство і виноробство: міжв. тем. наук. зб. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2008. – Вип. 45 (2). – С. 3-7.
15. Власов В. В. Аналіз ампелоландшафтів Північного Причорномор'я / В. В. Власов // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 4. – С. 54-56.
16. Власов В. В. Екологічне обґрунтування розміщення виноградників / В. В. Власов // Вісник аграрної науки. – 2002. – № 12. – С. 60-61.
17. Власов В. В. Екологічний паспорт районованих в Україні сортів винограду / В. В. Власов, И. В. Шевченко, Г. В. Ляшенко // ВиноГрад. – 2008. – № 7. – С. 22-25.

18. Власов В. В. Екологічні основи кадастру виноградних насаджень / В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2009. – 123 с.
19. Власов В. В. Екологічні основи формування виноградних ландшафтів: моногр. / В. В. Власов. – Одеса, 2013. – 240 с.
20. Власов В. В. Екологія винограду Північного Причорномор'я / В. В. Власов. – Одеса: ННЦ „ІВіВ ім. В. Є. Таїрова”, 2009. – 156 с.
21. Власов В. В. Наукове забезпечення виноградарства України / В. В. Власов // Пропозиція. – 2002. – №10. – С. 51-53.
22. Власов В. В. Оптиматизация виноградных ландшафтов / В. В. Власов // Современные проблемы земледелия и экологии: сб. докл. Межд. научно-практ. конф., 10-12 сентября 2002 г. – Курск: ВНИИ земледелия и защиты почв от эрозии РАСХН, 2002. – С. 52-55.
23. Власов В. В. Размещение насаждений и углубленная специализация виноградарства и виноделия Украины на основе агроэкологических изысканий / В. В. Власов // Наукові праці. Присв'ячується 100-річчю з дня заснування ОДАХТ. – Одеса: ОДАХТ, 2002. – Вип. 23. – С. 195-197.
24. Власов В. В. Состояние виноградарско-винодельческой отрасли в Одесской области (на примере 4 виноградарских районов) / В. В. Власов, Е. Ю. Власова, М. Б. Бузовская, Ю. Ю. Булаева // Научное наследие Я. И. Потапенко – основа современной науки о винограде и вине: дистанц. Междун. науч.-практ. конф. (Новочеркасск, 15 августа 2014 г.). – Новочеркасск: ВНИИВиВ, 2014. – С. 43-48.
25. Власов В. В. Спосіб комплексної оцінки існуючого винограднику / В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова, О. Є. Андрійчук // Аграрний вісник Причорномор'я: збірник наукових праць. Біологічні та сільськогосподарські науки. – Одеса: ОДАУ, 2008. – Вип. 46. – С. 156-160.
26. Власов В. В. Сучасне законодавче забезпечення виробництва якісної виноградарсько-виноробної продукції / В. В. Власов, М. Б. Бузовська,

- Ю. Ю. Булаєва // Виноградарство і виноробство: між. темат. наук. зб. – Одеса: ННЦ „ІВіВ ім. В. Є. Таїрова”, 2014. – Вип. 51. – С. 40-44.
27. Власова Е. Ю. Высотно-дифференцированные структуры почвенного покрова Центрально-молдавской возвышенности и размещение виноградников: автореф. дис. канд. с.-х. н.: спец. 06.01.03 – Агрочвоведение и агрофизика / Е. Ю. Власова. – Минск, 1992. – 20 с.
28. Власова Е. Ю. Практическое применение агроэкологической классификации земель для виноградарства / Е. Ю. Власова // Исследования по экологии винограда в Молдавии. – Кишинев, 1986. – С. 44-53.
29. Географические зоны производства вин и национальных коньяков (бренди) высокого качества на юге России / Е. А. Егоров, Т. И. Гугучкина, А. М. Аджиев, И. В. Оселедцева. – Краснодар: ГНУ СКЗНИИСиВ; Просвещение-Юг, 2013. – 155 с.
30. Годельман Я. М. Экология молдавского виноградарства / Я. М. Годельман. – Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1990. – 199 с.
31. Гугучкина Т. И. Влияние внешних лимитирующих факторов среды на качественные параметры сока ягод и вина из красных технических сортов винограда / Т. И. Гугучкина, Ю. Ф. Якуба, Е. А. Белякова // Оптимизация технолого-экономических параметров, структуры агроценозов и регламентов возделывания плодовых культур и винограда: тем. сб. матер. Межд. науч.-практ. конф. – Краснодар: ГНУ СКЗНИИСиВ, 2008. – С. 143-148.
32. Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016:2010. – К., 2010 р. – № 457.
33. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні в 2013 році. – К., 2012.
34. Дучинська Н. І. Ефективність сільськогосподарського виробництва: сутність та шляхи підвищення / Н. І. Дучинська, Н. М. Бондаренко, К. А. Лядова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2013. – Вип. 7(2). – С. 123-127.

35. Егоров Е. А. Анализ правоустанавливающей практики организации систем производства вин высшей категории качества / Е. А. Егоров, Т. И. Гугучкина, И. В. Оселедцева // Научные труды ГНУ СКЗНИИСиВ. – Краснодар: ГНУ СКЗНИИСиВ, 2013. – Том 4. – С. 219-229.
36. Егоров Е. А. Концепция развития виноградарства в южных регионах России / Е. А. Егоров, К. А. Серпуховитина, В. С. Петров // Виноделие и виноградарство. – 2006. – № 4. – С. 4-5.
37. Заключний звіт про НДР «Створення кадастру виноградників України з урахуванням екологічних умов» за договором з Міністерством аграрної політики та продовольства України за № 59 Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова». – Одеса, 2012. – 175 с.
38. Закон Грузии о виноградной лозе и вине. – Тбилиси, 1998. – № 1438-Пс. (с последующими изменениями)
39. Закон о винограде и вине и основные подзаконные акты: сборник нормативных документов. – Кишинев, 1996. – 326 с.
40. Закон Республіки Італія «Нові правила по визначенню найменувань вин за походженням». – Рим, 1992. – № 164.
41. Закон України «Про виноград та виноградне вино» // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 31. – С. 419.
42. Зармаев А. А. Перспективы производства вин с наименованием по происхождению в условиях Чеченской Республики / А. А. Зармаев. // Виноградарство и виноделие. – 2010. – № 2. – С. 4-6.
43. Инструкция по проектированию садов, виноградников и питомников. – М.: Агропромиздат, 1986. – 57 с.
44. Инструкция по составлению кадастра виноградных насаждений. – Кишинев, 1994. – 51 с.

45. Іукурідзе Е. Ж. Вина контрольованих найменувань за походженням – новий статус якості в Україні / Е. Ж. Іукурідзе // Харчова наука і технологія. – 2015. – № 1 (30) – С. 6-12.
46. Йончева Т. Р. Изучение влияния почвы и климата на состав и характеристику винограда и вина в разных районах Болгарии / Т. Р. Йончева, В. М. Хайгъров, Л. С. Катерова // Виноградарство і виноробство: міжв. темат. наук. зб. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2013. – Вип. 50. – С. 90-96.
47. Каштанов А. Н. Агроэкология почв склонов / А. Н. Каштанов, В. Е. Явтушенко. – М.: Колос, 1997. – 240 с.
48. Кисиль М. Ф. Оптимизация экологических параметров производства вин с наименованием по происхождению в Молдове / М. Ф. Кисиль, П. Г. Владов, С. М. Кисиль // Научно-прикладные аспекты развития виноградарства и виноделия на современном этапе: Межд. научно-практ. конф., 23.04.2009 г. – Новочеркасск, 2009. – С. 12-19.
49. Кисиль М. Ф. Основы ампелозкологии / М. Ф. Кисиль. – Кишинев: Национальный институт виноградарства и виноделия, 2005. – 334 с.
50. Кисиль М. Ф. Основы виноделия с элементами экологизации / М. Ф. Кисиль // Науч.-практ. ин-т садоводства, виноградарства и пищевых технологий. – Кишинев: Б. и. (Тірогр. АŞМ), 2010. – 208 с.
51. Кисиль М. Ф. Рекомендации по научно-обоснованной оценке ампелозкологических ресурсов территории Республики Молдова / М. Ф. Кисиль, М. П. Рапча, Н. Д. Перстнев. – Кишинев, 2002. – 27 с.
52. Кузнецов С. Д. Основы баз данных / С. Д. Кузнецов. – 2-е изд. – М.: Интернет-университет информационных технологий; БИНОМ. Лаборатория знаний, 2007. – 484 с.
53. Луканин А. С. Аутентичность и географическое происхождение вин и их дистиллятов / А. С. Луканин // Формирование национальной системы контроля качества винопродукции: Межд. форум виноделов и энологов. – Одесса, 2013. – С. 8-9.

54. Луканин А. С. Украинское вино с импортным привкусом, или Что мешает производству качественного отечественного продукта / А. С. Луканин // Напитки. Технологии и Инновации. – 2014. – № 1-2 (30-31). – С. 26-29. – № 3 (32). – С. 13-16.
55. Ляшенко Г. В. Агроклиматическое районирование Украины по условиям увлажнения // Метеорологія, кліматологія і гідрологія. – Одеса, 2005. – № 49. – С. 274-284.
56. Ляшенко Г. В. Агрокліматичне районування України за умовами заморозконебезпечності з урахуванням мезо- і мікроклімату // Культура народів Причорномор'я. – Сімферополь, 2005. – № 61. – С. 15-18.
57. Ляшенко Г. В. Вклад микроклимата в изменение зональных границ размещения виноградных плантаций / Г. В. Ляшенко // Виноградарство і виноробство: міжвідом. темат. наук. зб. – Одеса: Optimum, 2006. – Вип. 43. – С. 87-95.
58. Ляшенко Г. В. Комплексное агроклиматическое районирование Украины по радиационно-тепловым ресурсам / Г. В. Ляшенко // Метеорологія, кліматологія і гідрологія. – Одеса, 2004. – № 48. – С. 219-225.
59. Ляшенко Г. В. Методика оценки агроклиматических ресурсов территории с учетом микроклимата / Г. В. Ляшенко // Виноградарство і виноробство: міжвідом. темат. наук. зб. – Одеса: Optimum, 2009. – Спецвипуск. – 68 с.
60. Матчина И. Г. Винный сектор Евросоюза: перепроизводство, конкуренция, реформирование / И. Г. Матчина, Д. Б. Волинкина, В. А. Ефименко. – Виноградарство и виноделие. – 2010. – № 1. – С. 38-39.
61. Методика систематики земель стосовно виділення місцевостей для вирощування винограду з метою виробництва вин КНП / [В. В. Власов, О. Ю. Власова, Г. В. Ляшенко та ін.]. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2015. – 36 с.

62. Методические указания по ампелозекологической классификации, систематике и картографии земель. – Кишинев, 1989. – 46 с.
63. Методичні рекомендації до складання кадастру виноградників в Україні / [В. В. Власов, Г. В. Ляшенко, О. Ф. Шапошнікова та ін.]. – Одеса: ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова», 2012. – 28 с.
64. Научно-прикладные аспекты инновационного развития и модернизации виноградо-винодельческой отрасли России / А. М. Аджиев, Е. А. Егоров, А. А. Зармаев, Е. А. Дружинин. – Махачкала: Республиканская газетно-журнальная типография, 2013. – 272 с.
65. Овчинников Г. П. Перспектива производства вин КНП в Украине / Г. П. Овчинников, А. И. Григоришен // Состояние и перспективы развития науки о винограде и вине в XXI веке: мат. Межд. науч.-практ. конф. – Одесса, 2009. – С. 45-52.
66. Оганесянц Л. А. Организация производства вин защищенных наименований: состояние и проблемы / Л. А. Оганесянц, А. Л. Панасюк, Л. Н. Харламова // Виноделие и виноградарство. – 2013. – № 3. – С. 4-5.
67. Оганесянц Л. А. Перспективы производства вин защищенных наименований / Л. А. Оганесянц, А. Л. Панасюк, Л. Н. Харламова // Напитки. Технологии и Инновации. – 2013. – № 4 (21). – С. 54-56.
68. Пат. 37552 Україна. Спосіб комплексної оцінки стану існуючого виноградника / В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова, О. Є. Андрійчук; заявник та патентовласник ННЦ «ІВіВ ім. В.Є.Таїрова». – Заявл. 19.08.08; опубл. 25.11.08, Бюл. № 22.
69. Пат. 43810 Україна. Спосіб складання кадастру виноградних насаджень з урахуванням екологічних умов територій / В. В. Власов, О. Ф. Шапошнікова; заявник та патентовласник ННЦ «ІВіВ ім. В. Є. Таїрова». – Заявл. 02.11.07; опубл. 25.06.09, Бюл. № 12.
70. Подгорная С. В. Агроклиматическое обоснование размещения культуры винограда в Одесской области / С. В. Подгорная,

- Л. Ф. Овчинникова, В. И. Суздalова // Виноградарство и виноделие: респ. межв. тем. наук. сб. – К.: Урожай, 1986. – Вып. 29. – С. 31-35.
71. Природа Украинской ССР. Ландшафты и физико-географическое районирование / под ред. А. М. Маринича. – 1985. – 251 с.
72. Програма розвитку виноградарства і виноробства України до 2025 р. – К., 2013.
73. Рапча М. П. Научные основы ампелозекологической оценки и освоения виноградо-винодельческих центров Республики Молдова / М. П. Рапча. – Кишинев, 2002. – 332 с.
74. Рапча М. П. Экологическая паспортизация виноградарства / М. П. Рапча // Omnibus (Всемирно). – 2001. – № 9. – С. 17.
75. Регіональна програма розвитку виноградарства в виноробства 2013-2025 рр. – Одеса, 2013.
76. Софрони В. Е. Агроэкологический анализ территории с расчлененным рельефом для оптимизации природопользования (теоретические и практические аспекты): автореф. дисс. на соиск. учен. степ. докт. географ. наук. – Санкт-Петербург, 1995. – 28 с.
77. Спектор Я. С. Ефективність виробництва винограду в різних організаційно-правових формуваннях / Я. С. Спектор // Економіка АПК: міжн. наук.-виробн. журнал. – 2004. – № 7. – С. 77-80.
78. Толоков Н. Р. География винных наименований в Ростовской области / Н. Р. Толоков // Научное наследие Я. И. Потапенко – основа современной науки о винограде и вине: мат. межд. науч.-практ. конф. ГНУ ВНИИВиВ им. Я. И. Потапенко, Россельхозакадемии. – Новочеркасск: Изд-во ГНУ ВНИИВиВ, Россельхозакадемии, 2014. – С. 93-99.
79. Толоков Н. Р. Правовое регулирование наименований вин по происхождению в России / Н. Р. Толоков // Виноградарство и виноделие. – 2005. – № 2. – С. 9-10.

80. Толоков Н. Р. Экология качественного виноделия / Н. Р. Толоков. – Новочеркасск: ЮРГТУ (НПИ), 2004. – 103 с.
81. Унгурян В. Г. Почва и виноград / В. Г. Унгурян. – Кишинев: Штиинца, 1979. – 212 с.
82. Фрегони М. Влияние различных типов почвы на виноградную лозу и качество вина // Физиология винограда и основы его возделывания. – София: БАН, 1981. – Т. 8. – С. 53-65.
83. Фуркевич В. А. О законодательстве в виноделии Украины / В. А. Фуркевич // Перспективы развития виноградарства и виноделия в странах СНГ: тезисы докладов и сообщений Междун. науч.-практ. конф., посвященной 180-летию НИВиВ «Магарач». – Ялта, НИВиВ «Магарач», 2008. – Т.1. – С. 53-54.
84. Шатова І. Принципи і правила набуття прав на географічні зазначення в Україні / І. Шатова // ВиноГрад. – 2008. – № 3 (3). – С. 44-47.
85. Экономические проблемы рационального природопользования и охрана окружающей среды / под ред. Т. С. Хачатурова. – М.: Изд. Моск. ун., 1982. – 198 с.
86. Эффективность адаптивного виноградарства / [М. Ф. Кисиль, М. П. Рапча, В. Г. Унгурян и др.] // Omnibus, 2002. – № 9. – С. 17.
87. Якщо ми відмовимось від цих найменувань, то це, безумовно, матиме негативні наслідки: з виступу начальника відділу розвитку садівництва, виноградарства та виноробства Мінагрополітики М. Ф. Агафонова // Сад, виноград і вино України. – 2010. – № 1-3. – С. 25-26.
88. Ярмилка В. Мировой рынок столового винограда, роль и место в нем Украины / В. Ярмилка // Первая международная конференция-выставка «Ягодный бизнес Украины», 20-21 мая 2010 года. – Львов, 2010.
89. Bodenkundliche und gelandeklimatische Daten zur Erstellung eines einfachen Modells zur Charakterisierung optimaler Weinbaulandorte / [O. H. Danneberg, Ch. Jaborek, M. Wande und and.] // XXVIIIth World

Congress of Vine and Wine 2nd General Assemble of the // OIV: Proceedings. – Vienna, 2004.

90. Boyer J. GIS and GPS aid the exploration of viticultural potential in Virginia / J. Boyer, T. Wolf // Vineyard and Winery Management. – Nov/Dec. – 2000. – P. 48-54.

91. Bramley R. G. V. Towards optimal resource management for grape and wine production / R. G. V. Bramley // In: 'Proceedings of the 11-th Australian Wine Industry Technical Conference'. – Winetitles, Adelaide, 2009. – P. 274-275.

92. Chisili M. Optimizarea ecologica a viticulturii Moldovei / M. Chisili. – Chisinau, 2001. – 45 p. – (Inform. De sint. INEI).

93. Cogan M. Using a Geographic Information System in Vineyard Management / M. Cogan // Vineyard & Winery Management. – 2000. – № 5. – P. 22-25.

94. Commission Regulation (EC) No 606/2009 of 10 July 2009 laying down certain detailed rules for implementing Council Regulation (EC) No 479/2008 as regards the categories of grapevine products, oenological practices and the applicable restrictions // OJ. – 2009. – № L 193. – P. 1.

95. Commission Regulation (EC) No 607/2009 of 14 July 2009 laying down certain detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 479/2008 as regards protected designations of origin and geographical indications, traditional terms, labelling and presentation of certain wine sector products // OJ. – 2009. – № L 193. – P. 60.

96. Constantinescu L. Le cepade – moyen principal de valorisation integralledes resources des ecosistemes vitinicoles / L. Constantinescu, S. Oprea // In: Sumposium international “ Ecologie de la vigne”. – Constanza, 1978. – P. 31.

97. Council Regulation (EC) No 1234/2007 of 22 October 2007 establishing a common organisation of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products (Single CMO Regulation) // OJ. – 2007. – № L 299. – P. 1.

98. Council Regulation (EEC) No. 2048/89 laying down general rules on controls in the wine sector // OJ. – 1989. – № L 202. – P. 32.
99. Council Regulation (EC) No 479/2008 of 29 April 2008 on the common organisation of the market in wine // OJ. – 2008. – № L 148. – P. 1.
100. Council Regulation (EEC) No 822/87 of 16 March 1987 on the common organization of the market in wine // OJ. – 1987. – № L 84. – P. 1-58.
101. Data base of vineyard cadastre informational system / C. Huțanu, Gh. Nistor, D. Pădure // University “1 Decembrie 1918” of Alba Iulia GeoCAD. – 2012.
102. Gal L. Development of appellation origin control system of Egri Bikaver / L. Gal, B. Balo, Orban Sandor et al. // Paysages de vignes et de vins. Colloque International, 2-4 juillet, 2003. – Fontevraud, 2003. – P. 39-42.
103. GIS support for vineyard register of the hungarian Ministry of Agriculture and Rural Development by the Land Administration / L. Martinovich, P. Winkler, Gy. Iván et al. // EFITA Conference. Debrecen, 2003. July 5-9. – Proceedings Volume I. – 2003. – P. 401-407.
104. Gomez-Miguel V. Zonificación del terroir en España. / V. Gomez-Miguel, V. Sotes // Terroir-Zonazione-Viticultura: trattato internazionale Phytoline. – 2003. – P. 187-226.
105. Hamilton R. Development and adaptation of zonal Viticulture to yield and grade targeting / R. Hamilton, P. Hayes // XXVIII World Congress of Vine and Wine 2nd General Assemble of the OIV: Proceedings. – Vienna, 2004.
106. Harmonization of legislation and strengthening the capacity to manage the acquis on wine. – Romania. – RO-0006.12.
107. Hörner G. Weinbuu digital – Geographische Informations – Systeme auf dem Vormarsch, SLFA Neustadt / G. Hörner, R. Kubiak // Weinstrasse Aktuell, 2001. – S. 72-80.
108. Huțanu Cr. Suitability for vine plantations of soil resources from Vinifrukt Copou Company Iassy / Cr. Huțanu, F. Filipov, O. Tomiță // Scientific Works, Agronomics Series, U.S.A.M.V. Iassy. – 2011. – Vol. 54. – No. 2. – P. 143-148.

109. Huțanu Cr. The cadastral changes that occurred in time over the parcels of the vineyard unit / Cr. Huțanu // Vinifruct Copou Company-limitrophe to the inside of the City of Iassy, Scientific Works, Horticulture Series, U.S.A.M.V. Iasi. – 2011. – Vol. 54. – No. 1. – P. 537-542.
110. Huțanu Cr. The current state of rehabilitation and modernization of geodetic and topographical networks / Cr. Huțanu, Gh. Nistor // Scientific Works, Agronomics Series, U.S.A.M.V. Iassy. – 2010. – Vol. 53. – No. 1. – P. 100-105.
111. Huțanu Cr. Use of cadastral plan in digital form and the databases information system for the national vineyard landsurvey / Cr. Huțanu, V. Moca // Scientific Works, Agronomics Series, U.S.A.M.V. Iassy. – Vol. 53. – No. 2. – 2010. – P. 96-101-105.
112. Influence of climate, soil, and cultivar on terroir / Cornelis van Leeuwen, Philippe Friant, Xavier Chone and ot. // Am. J. Enol. Vitic. – 2004. – 55:3 (2004). – P. 207-217.
113. Johnson H. The World Atlas of Wine / H. Johnson, J. Robinson // Barnes & Noble Books. – 2005. – 352 p.
114. Jones G. V. Modeling Viticultural Landscapes: A GIS Analysis of the Terroir Potential in the Umpqua Valley of Oregon / G. V. Jones, P. Nelson, N. Snead // GeoScience Canada, 2004. – 31(4). – P. 167–178.
115. Jones G. V. Site Characteristics of Vineyards in the Rogue and Applegate Valley American Viticultural Areas / G. V. Jones, S. Light // Open Report to the Oregon Wine Board and the Rogue Chapter of the Oregon Winegrape Growers Association. – 2001. – 55 p.
116. Lamb D. W. Managing and monitoring spatial variability in vineyard productivity / D. W. Lamb, R. G. V. Bramley // Natural Resource Management. – Vol. 4. – P. 25-30.
117. Lamb D. W. Precision viticulture – tools, techniques and benefits / D. W. Lamb, R. G. V. Bramley // In: R.J. Blair, P.J. Williams and P.B. Hoj (Eds)

«Proceedings of the 11th Australian Wine Industry Technical Conference». – Winetitles, Adelaide, 2002. – P. 91-97.

118. Landscape diversity in Stellenbosch: implication for viticulture. Paysages de vignes et de vins / [V. Carey, I. N. Arc, E. Archer et al.] // Colloque International. Abbaye Royale de Fontevraud, 2-4 juillet, 2003. – P. 112-117.

119. Martinovich L. GIS support for vineyard cadastre of MARD by the Land Administration in Hungary / L. Martinovich // 1st Workshop on Vineyard GIS. JRC, Ispra, 6-7 November 2002. FÖMI – MARD presentation. – 2002.

120. Meinert L. D. Geology and Wine 6. Terroir of the Red Mountain Appellation, Central Washington State, USA / L. D. Meinert, A. J. Busacca // Geoscience Canada, 2002. – Vol. 29. – No. 4. – P. 149-168.

121. Methodological standards for making and maintenance of the vineyard cadastre, approved by The Order No.34/2000 of Ministry of Public Administration, M. Of. No. 212/2000.

122. Olmeda M. Landscape culture in the vineyard: challenge or reality in Castilla–la Mancha / M. Olmeda, R. Bernabeu, M. Diaz // Paysages de vignes et de vins. Colloque International, 2-4 juillet, 2003. – Fontevraud, 2003. – P. 164-170.

123. Optical remote sensing applications in viticulture – a review / A. Hall, D. W. Lamb, B. Holzapfel and J. Louis // Australian Journal of Grape and Wine Research, 2002. – 8. – P. 36-47.

124. Rare earths data for geographical origin assignment of wine: a Portuguese case study / S. Catarino, I. M. Trancoso, M. Madeira et al. // Bulletin de l'OIV. – 2011. – Vol. 84. – No. 965-966-967. – P. 233-246.

125. Resolution OIV/VITI 333/2010. Definition of vitivinicultural “terroir”. – Tbilisi, 2010.

126. Resursele agroecologice ale culturii viței de vie pentru struguri de masă în Republica Moldova / V. Țuțuc, V. Sofroni, M. Gnațișin, S. Bondarenco. – Chișinău, 1999. – 184 p.

127. Rieger T. GIS and GPS-new technologies for vineyard management / T. Rieger // *Vin. Win. Manag.* May/June. – 1997. – P. 50-53.
128. Schwab A. Terroir and human landscape transformation in Franconia (Germany) / A. Schwab, S. Königer, S. Michel // *Paysages de vignes et de vins. Colloque International, 2-4 juillet, 2003.* – Fontevraud, 2003. – P. 67-69.
129. Sotes V. The role of the landscape as a component of the terroir in Spain (Do Bierzo) / V. Sotes, V. Gomez-Miguel // *Paysages de vignes et de vins. Colloque International, 2-4 juillet, 2003.* – Fontevraud, 2003. – P. 239-242.
130. Szabo L. Intégration du cadastre écologique de vignes au registre de SIG du secteur viti-vinicole hongrois (VINGIS). Vineyard Data quantification Society (VDQS), *Oenometrie XI.* 21-22 mai 2004. Université de Bourgogne, Dijon. Session 5. variability in vineyard variability / L. Szabo, K. Martinovich, E. P. Szenteleki // *Natural Resource Management.* – Botos. – 2004. – 4. – P. 25-30.
131. Technical normative for general cadastre introduction, approved by The Order No.534/2001 of Ministry of Public Administration, M. Of. No. 744/2001.
132. The assessment of the potential vineyard and orchard areas in Hungary using high resolution satellite data. 22nd EARSeL Symposium, 4-6 June 2002 / M. Lelkes, G. Csornai, G. Nádor, Zs. Suba, L. Martinovich. – Hotel Olsanka, Prague, Czech Republic. – 2002.
133. The making of the technical evidence and specialized system of the vineyard cadastre / V. Moca, Adr. Popia, O. Radu // *Scientific Works, Horticulture Series, U.S.A.M.V. Iassy.* – 2002. – Vol. 2 (45).
134. Updating the Evaluation of Hungarian Wine Producing Fields Using the National GIS Register (VINGIS) / L. Martinovich, Z. Katona, K. Szenteleki, et al. // *OIV.* – Congress. – 2007.
135. Use of GPS and GIS for Elucidation of the Basis for Terroir. Spatial Variation in an Ontario Riesling Vineyard. *Am. J. Enol* / A. Reynolds, I. Senchuk, C. Reest, Ch. Savigny // *Vitic.* – 2007. – 58:2:145-162.

136. Utility of the American Viticultural Areas of Texas Information System / Elvis A. Takow, Edward Hellman, Maria D. Tchakerian and Robert N. Coulson // Proceedings of the 2nd Annual National Viticulture Research Conference July 9-11, 2008. University of California, Davis. – P. 82-83.
137. Utilization manual of the NetSET software package developed by Data Invest Company, 2004
138. Ventura F. Effect of land use on soil erosion in a small watershed of Emilia Romagna region / F. Ventura, P. Rossi Pisa, A. Vicari // Italian Journal of Agronomy, 2004. – 8, 1. – P. 29-36.
139. Vienneau A. Using Arc Catalog. – Redlands, 2001. – 286 p.
140. Vine and wine between tradition and modernity // The XXXVI World Congress of Vine and Wine and General Assembly of the International Organisation of Vine and Wine (OIV). – Bucharest, Romania, 2013.
141. Vineyard and wine in integral global landscape architecture of Istria, Croatia / D. Persuric, B. Sladonja, A. Milotic et al. // Paysages de vignes et de vins. Colloque International. Abbaye Royale de Fontevraud, 2-4 juillet, 2003. – P. 231–235.
142. Vineyard cadastre / I. Lukić, R. Antonović, I. Pavlinić, I. Lampek Pavčnik // Geographical Information Systems in research & practice. Croatian Information Technology Association – GIS Forum, University of Silesia. – Zagreb, 2004. – P. 432-435.
143. Vlasov V. Evaluation of agroecological conditions for wine growing with GIS application / V. Vlasov, O. Vlasova // OIV. – Congress. – 2004. XXVIII. Weltkongress fur Rebe und Wein 2. Generalversammlung der OIV. – Hofburg, Vienn, Austria, 2004. – P. 19.
144. Wolf Tony Vineyard Site Selection / Tony Wolf, J. D. Boyer // Virginia Cooperative Extension Publication. – 2003. – 463–020. – 31 p.
145. Yonescu A. Factori ce determina calitatea vinurilor / A. Yonescu // Revista de horticultura si viniculture. – 1968. – No 2. – P. 56-66.

146. Zeiler M. Modeling our World / The ESRI Guide to Geodatabase Design. – Redlands, 1999. – 202 p.
147. Zonage du terroir viticole en Vallée d'Aoste Atti primo congresso internazionale sulla viticoltura di montagna e in forte pendenza / L. Rigazio, G. Praz, P. Lale Demoz et al. // Saint Vincent (Aosta) 17-18 marzo 2006. – Saint Vincent, 2006.
148. <https://www.wineinstitute.org/resources/avas>
149. <https://www.winevipclub.ru/francewine.html>
150. <http://italianfood.about.com/library/weekly/aa031497.htm>
151. <http://www.hungarianwinesociety.co.uk/about-hungarian-wines/>

ДОДАТКИ

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

Додаток А1

результатів науково-дослідної роботи

від « _____ » _____ 2014 р.

Ми, що нижче підписалися, представник ТОВ “Агрофірма Шабо”, в особі директора Тера Олега Дмитровича, та представник ННЦ “Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є.Таїрова”, в особі директора Власова Вячеслава Всеволодовича, засвідчуємо наступне:

Згідно договору № Е-1 від 29.06.2012 р. співробітниками відділу екології винограду ННЦ “ІВіВ ім. В.Є.Таїрова” (в тому числі в.о. молодшого наукового співробітника Булаєвої Ю.Ю.) на території ТОВ “Агрофірма Шабо” Білгород-Дністровського району Одеської області виконувалась НДР “Екологічне обґрунтування виділення ампелоекотопів в зоні шабських пісків для отримання вин КНП”.

На території господарства виконані комплексні ампелоекологічні дослідження, розроблені комплексні ампелоекологічні карти (рельєфу, ґрунтового покриву, мікроклімату), виділені оптимальні за екологічними умовами ділянки для вирощування винограду з метою отримання високоякісних вин, оформлені екологічні паспорти винограднику.

Отримані результати забезпечать розвиток виноградарсько-виноробної галузі регіону та послужать обґрунтуванням при оформленні вин з зазначенням походження (КНП).

Директор
ТОВ “Агрофірма Шабо”

О.Д. Тер

Директор
ННЦ “Інститут виноградарства і
виноробства ім. В.Є. Таїрова”

В.В. Власов

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідної роботи

від « _____ » _____ 2014 р.

Ми, що нижче підписалися, представник ДП «Агро-Коблево», в особі директора Фіалковського Олександра Євгенійовича, та представник ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова», в особі директора Власова Вячеслава Всеволодовича, засвідчуємо наступне:

Співробітниками відділу екології винограду (в тому числі в.о. молодшого наукового співробітника Булаєвої Ю.Ю.) на території ДП «Агро-Коблево» Березанського району Миколаївської області виконувались комплексні ампелоекологічні дослідження, розроблені комплексні ампелоекологічні карти (рельєфу, ґрунтового покриву, мікроклімату), виділені оптимальні за екологічними умовами ділянки для вирощування винограду з метою отримання високоякісних вин, розроблені екологічні паспорти винограднику. Отримані результати забезпечать розвиток виноградарсько-виноробної галузі регіону та послужать обґрунтуванням при оформленні вин з зазначенням походження (КНП).

Директор

ДП «Агро-Коблево»

О. Є. Фіалковський

Директор

ННЦ «Інститут виноградарства і
виноробства ім. В.Є. Таїрова»

В.В. Власов

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

результатів науково-дослідної роботи

від « _____ » _____ 2014 р.

Ми, що нижче підписалися, представник ДП «ДГ «Таїровське», в особі директора Подоляна Петра Євстафійовича, та представник ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова», в особі директора Власова Вячеслава Всеволодовича, засвідчуємо наступне:

Співробітниками відділу екології винограду (в тому числі в.о. молодшого наукового співробітника Булаєвої Ю.Ю.) на території ДП «ДГ «Таїровське» Овідіопольського району Одеської області виконувались комплексні ампелоекологічні дослідження, розроблені комплексні ампелоекологічні карти (рельєфу, ґрунтового покриву, мікроклімату), виділені оптимальні за екологічними умовами ділянки для вирощування винограду з метою отримання високоякісних вин, розроблені екологічні паспорти винограднику. Отримані результати забезпечать розвиток виноградарсько-виноробної галузі регіону та послужать обґрунтуванням при оформленні вин з зазначенням походження (КНП).

Директор

ДП «ДГ «Таїровське»

Директор

ННЦ «Інститут виноградарства і
виноробства ім. В.Є. Таїрова»

П. Є. Подолян

В.В. Власов

У К Р А Ї Н А
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
вул. Пантелеймонівська, 13, м. Одеса, 65012, Факс 37-19-27, Тел. 784-57-32

“ 29 ” 04 2015 р. № 01-18/18-1019

ДОВІДКА

про практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження
на тему «Ампелоекологічне обґрунтування виділення територій
виробництва вин з зазначенням походження»
(спеціальність 06.01.08 – виноградарство)
виконаного здобувачем Булаєвою Юлією Юріівною

Основні результати та наукові висновки дисертаційного дослідження «Ампелоекологічне обґрунтування виділення територій виробництва вин з зазначенням походження» Булаєвої Ю.Ю. застосовуються в навчальному процесі Одеського державного аграрного університету при підготовці фахівців за спеціальністю «Землевпорядкування та кадастр» під час викладання землевпорядних дисциплін: «Еколого-ландшафтне проектування багаторічних насаджень», «Землевпорядне проектування».

Перший проректор

Г.І. Котець

Міністерство
аграрної політики та
продовольства України

Ministry
of agrarian policy and food
of Ukraine

ПАСПОРТ ВІНОГРАДНИКУ

Реєстраційний номер: _____ Дата реєстрації: _____
Реєстратор: Національний науковий центр «Інститут виноградарства і
виноробства ім. В.С. Таїрова»
ПІБ реєстратора: _____

МП

ОБ'ЄКТ РЕЄСТРАЦІЇ

- Новостворений виноградник
 Існуючий виноградник
 Виноградник після реконструкції
 Розсадник

СУБ'ЄКТ ГОСПОДАРИВАННЯ

- Фізична особа
 Юридична особа

ПІБ/Назва юридичної особи: ТОВ „Агрофірма Шабо”
Ідентифікаційний код/Ідентифікаційний номер: *****
код ЄДРПОУ: *****
Свідоцтво платника с/г податку: *****
Розрахунковий рахунок: *****
Адреса/юридична адреса: *****
Телефон/факс: *****

ВИД ПРАВА ОБ'ЄКТУ РЕЄСТРАЦІЇ

- Право власності
 Право користування
 в т.ч. на умовах оренди

Орендодавець: Власники земельних часток (паїв)

Орендар: ТОВ „Агрофірма Шабо”

Тип оренди: довгострокова

Строк надання оренди: 25 років

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІНОГРАДНИКУ

Місце розташування	область	район	сільська(селищна) рада	масив
	Одеська	Білгород-Дністровський	Шабівська	5
Загальна площа (га): в т.ч. укриття культури неукриття культури	32,00 - 32,00			
Призначення виробництва: 1. Виноградна продукція (га): в т.ч. столовий виноград садивний матеріал 2. Виноробна продукція (га): - вино без КЗП - вино з КЗП	32,00 32,00			
Загальна оцінка стану насаджень 1. зріженість 2. ступінь враженості шкідниками та хворобами 3. ступінь засміченості	Задовільна 40,8 – 41,6 – 42,0 в рядах практично повністю засмічено свиноросом; пошкодження хворобами: кущі незначно пошкоджені сухорукавністю; 0 балів			

ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІНОГРАДНИКУ

№ кварталу	I	II	III
Площа кварталу, га	17,00	9,00	6,00
Параметр кварталу, м	довжина	310	300
	ширина	530	300
Кількість кліток	3	3	3
Сорт	Тельті курук	Тельті курук	Тельті курук
Схема садіння	2,5x1,5	2,5x1,5	2,5x1,5
Формування	Віяло двостороннє	Віяло двостороннє	Віяло двостороннє
Підщепа	кореневласні	кореневласні	кореневласні
Рік закладання винограднику	1968	1972	1978
Місце походження садивного матеріалу	Україна	Україна	Україна

ПРИРОДНІ УМОВИ

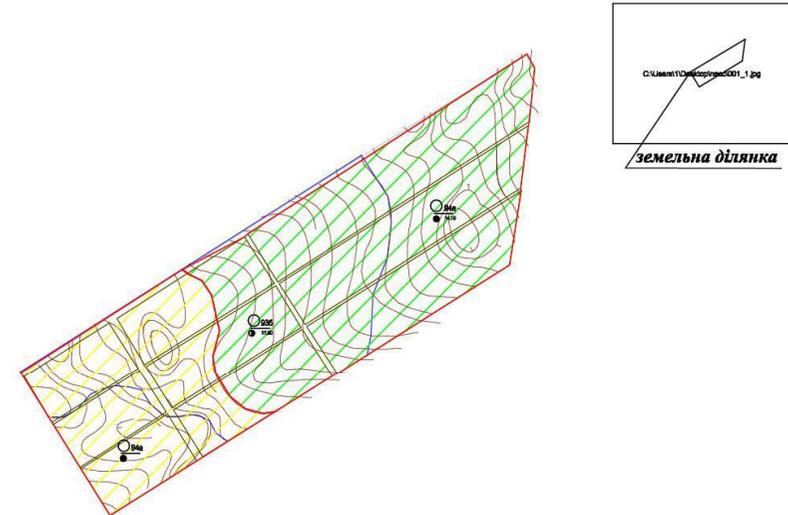
Топографічні (м): абсолютна висота	11 - 35									
відносна висота	24									
Стрімкість схилу (га)	0-3°		3-5°		5-8°		8-15°		більше 15°	
Експозиція схилу (га)	Пн	ПнСх	Сх	ПдСх	Пд	ПдЗх	Зх	ПнЗх		
Середній з абсолютних мінімумів температури повітря, °С	-17,5 і вище		-17,6 ... -20,0		-20,1 ... -22,5		-22,6 ... -25,0		-25,0 і нижче	
Сума активних температур, °С (га)	3201 - 3300 (раз на 10 років 3001-3100)				3101 - 3200 (раз на 10 років 3000)					
Річна кількість опадів, мм	приблизно 300 мм									
Номер агрогрупи та назва ґрунту (га)	94 а – піски розвіювані, негумусовані				93 б – дернові слаборозвинені дефльовані зв'язано-піщані					
Гранулометричний склад (га)	піщаний			суглинковий			глинистий			
	а	б	в	г	д	е	л			
Запаси гумусу, т/га (га)	до 50		51-100		101-150		151 - 200			
Вміст активних карбонатів, % (га)	до 4,0		4,1-10,0		10,1-23,0		23,0 і більше			
Глибина залягання ґрунтових вод, м	10 – 17									
Несприятливі фактори	-									

АГРОТЕХНІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСАДЖЕНЬ

Сорт винограду	Тельті курук
Врожайність, ц/га	25-40
Навантаження кущів	15-22
Коефіцієнт абсолютної плодоносності	1,4
Агротехнічні заходи	- культивация міжрядь (восени та весною по мірі необхідності та після дощу); - посів в міжрядях злакової травосуміші (під зиму); - мульчування міжрядь рослинними залишками (на 3 роки).
Використання гербіцидів, пестицидів	Згідно Закону України від 02.03.1995 № 86/95 "Про пестициди і агрохімікати"
Внесення добрив	внесення добрив (раз на три роки або по мірі необхідності);
Тип зрошення	не зрошуваний

Додаток до паспорта винограднику
від "___" _____ 20__ року

СИТУАЦІЙНА СХЕМА

Характеристика виноградопридатних ґрунтів за висотою ґрунту, висотою ґрунтового шару та гранулометричним складом ґрунту в межах шару		Назва ґрунту		Процент по ґрунту (га)
Умовні позначення	Висота ґрунтового шару, м	Гранулометричний склад ґрунту, %	Назва ґрунту	Процент по ґрунту (га)
○	до 4,0	до 50	94а	17,90
●	до 4,0	до 50	93б	14,10
○	до 4,0	до 50	94а	17,90
●	до 4,0	до 50	93б	14,10
Умовні позначення стрімкості схилів		Стрімкість схилу		Метод освоення території
		0-3°		Прямокутне розміщення всіх елементів
Умовні позначення термічного району		Температура		
		-20,0 -22,5 °С		11,20
		-22,5 -25,0 °С		20,80

Масштаб 1 : 10 000

Взам. інв. №	ПІБ	Підпис	Дата	ТОВ "Агрофірма Шабо" Шабівська сільська рада Білгород-Дністровського району Одеської області		
Підпис і дата	Виконав	ННЦ "ІВІВ ім. В.Є. Тайрова"		Стадія	Аркуш	Аркуші
	Інв. № орис.	План земельної ділянки ТОВ "Агрофірма Шабо"				ННЦ "ІВІВ ім. В.Є. Тайрова"

Формат А4

КЕРІВНИЙ ДОКУМЕНТ

ПОЛОЖЕННЯ. ВИНОПРОДУКЦІЯ З КВАЛІФІКОВАНИМ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ	КД _____ Замість РД 00334830.040–2005
---	--

Дата введення « ____ » _____

Це Положення встановлює класифікацію винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження, основні вимоги до виробництва і якості винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження, порядок проведення її атестації, систему контролю виробництва і якості винопродукції, які є обов'язкові для всіх юридичних і фізичних осіб, господарська діяльність яких включає виробництво, реалізацію, експорт і імпорт товарної продукції в області виноградарства і виноробства.

Це Положення розповсюджується на виноматеріали і винопродукцію, що виробляються відповідно до Закону України «Про виноград і виноградне вино»; КД У 00011050-15.91.10:2008; КД У 00011050-15.93.12-01:2008; КД У 00011050-15.93.12-02:2008; КД У 00011050-15.93.11-01:2009 та відповідають ДСТУ 4396, ДСТУ 4645; ДСТУ 4700, ДСТУ 4800; ДСТУ 4804, ДСТУ 4805, ДСТУ 4806, ДСТУ 4807, ДСТУ 6035, ДСТУ 7087 і є доповненням до діючої нормативної документації.

Класифікація винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюється відповідно до Закону України «Про виноград і виноградне вино» від 16 червня 2005 р. 2662-IV з доповненнями і змінами від 17 лютого 2011 р. №3043-VI та Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 з доповненнями і змінами від 10.04.2008 № 254-VI. Основні позиції цього Положення гармонізовані з вимогами Постанови Ради ЄС № 479/2008.

I НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому Положенні є посилання на такі нормативні документи:

Закон України. Про виноград та виноградне вино № 2662-IV від 16.06.2005 зі змінами і доповненнями

Закон України. Про охорону прав на зазначення походження № 752-XIV від 16.06.1999 зі змінами і доповненнями

ДСТУ 2366-2009 Виноград свіжий технічний. Технічні умови

ДСТУ 4396:2005 Виноматеріали для закладки на витримку. Загальні технічні умови

ДСТУ 4645:2006 Виноматеріали коньячні. Загальні технічні умови

ДСТУ 4700:2006 Коньяки України. Технічні умови

ДСТУ 4800:2007 Шампанське України. Технічні умови

ДСТУ 4804:2007 Виноматеріали для шампанського та ігристих вин. Технічні умови

ДСТУ 4805:2007 Виноматеріали оброблені. Загальні технічні умови

ДСТУ 4806:2007 Вина. Загальні технічні умови

ДСТУ 4807:2007 Вина ігристі. Технічні умови

ДСТУ 6035:2008 Вермути. Технічні умови
ДСТУ 6040:2008. Продукція виноробна. Правила приймання та методи відбирання проб
ДСТУ 7087:2009 Спирт коньячний молодий. Технічні умови

II ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

У цьому Положенні наведені нижче терміни вживаються у такому значенні.

1. Кваліфіковане зазначення походження винопродукції – термін, що охоплює (об'єднує) такі терміни:

- назва місця походження винопродукції
- географічне зазначення походження винопродукції

2. Назва місця походження (далі – НМП) винопродукції – назва географічного місця, яка вживається для позначення винопродукції, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для даного географічного місця технологічним чинником.

3. Географічне зазначення походження (далі – ГЗП) винопродукції – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження винопродукції, який має певні якості, репутацію або інші характеристики, в основному зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи технологічним чинником або поєднанням цих природних умов і технологічного чинника.

Згідно регламенту ЄС № 479/2008 ці терміни відповідають:

НМП – protected designation of origin (PDO)- захищене позначення за походженням;

ГЗП –. protected geographical indication (PGI) – захищене географічне позначення.

4. База даних – форма представлення і організації сукупності систематизованих даних.

5. Виноградний кадастр України – інформаційна база про господарську організацію виноградарства, якісний і кількісний стан виноградних насаджень, їх сортовий склад, ґрунтово-кліматичні умови вирощування винограду.

6. Паспорт виноградних насаджень – документ, в якому містяться відомості стосовно стану виноградників, врожаю, його якості, характеристики екологічних умов, що є вихідною інформацією для виноградного кадастру.

III ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Право на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження винопродукції та / або на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження винопродукції мають згідно Закону України № 752-XIV виробники винопродукції (фізична або юридична особа або група осіб), які в заявленому географічному місці

виробляють винопродукцію, особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики якої пов'язані з цим географічним місцем.

2. Виробники винопродукції, що претендують на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження винопродукції та/або використання кваліфікованого зазначення походження винопродукції, повинні відповідати наступним вимогам:

- наявність власних виноградників чи оренди їх строком не менше ніж 25 років або договору з виробниками винограду;
- місцеположення виноградних насаджень та виробництва винопродукції не входить в зону впливу шкідливих умов чи факторів;
- наявність або оренда потужностей по переробці, виробництву та розливу вин;
- агротехнічний стан виноградників зможе забезпечити виробництво винограду не менше 10 років.

3. Право на використання найменування місця походження винопродукції або географічного зазначення походження винопродукції мають, за умови реєстрації цього права, виробники, які в географічному місці, відміченому в Державному Реєстрі України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товарів (далі – Реєстр), виробляють винопродукцію, особливі властивості, певні якості або інші характеристики якої відповідають тим, які внесені в Реєстр.

4. Винопродукція з кваліфікованим зазначенням походження НМП повинна задовольняти наступним вимогам:

- а) назва винопродукції містить назву географічного місця, із якого дана винопродукція відбувається;
- б) назва географічного місця використовується як назва винопродукції або як складова частина цієї назви;
- в) у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови або поєднання характерних природних умов і технологічного чинника, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з іншого географічного місця;
- г) якість винопродукції і її особливі характеристики виключно або головним чином обумовлені певним географічним оточенням з внутрішньо притаманними їй природними та технологічними чинниками;
- д) виноград, з якого він виготовлений, вирощується виключно у межах відміченого у назві винопродукції географічного місця;
- ж) виробництво, витримка, обробка і розлив винопродукції здійснюється в географічному місці вирощування винограду;
- к) винопродукція отримана з сортів винограду, що належать до виду *Vitis vinifera*.

5. Незалежно від умов, передбачених цією частиною, назва географічного місця вважається назвою місця походження винопродукції у разі, коли сировина для виробництва винопродукції походить з іншого географічного місця, ніж географічне місце виробництва винопродукції, якщо географічне місце вирощування винограду ви-

значене, існують спеціальні умови вирощування винограду та встановлено контроль за їх дотриманням.

6. Винопродукція з кваліфікованим зазначенням походження ГЗП повинна задовольняти наступним вимогам:

- а) назва винопродукції є назвою географічного місця, із якого дана винопродукція відбувається;
- б) назва географічного місця вживається як назва винопродукції або як складова частина цієї назви;
- в) у вказаному цією назвою географічному місці наявні характерні природні умови та/або технологічний чинник, що надають винопродукції певних якостей або інших характеристик;
- г) винопродукція має специфічну якість, репутацію або інші характеристики, що обумовлені її географічним походженням;
- д) виробництво не менше 85% винограду, використовуюваного для її виробництва, відбувається виключно з цього географічного місця;
- ж) виробництво, витримка, обробка і розлив винопродукції здійснюється в межах відміченого географічного місця вирощування винограду;
- к) винопродукція отримана з сортів винограду, що належать до виду *Vitis vinifera* або в результаті схрещування між видом *Vitis vinifera* та іншими видами роду *Vitis* за винятком гібридів прямих виробників.

7. Кожна виноградарська область (географічне місце походження винопродукції) повинна мати ідентифіковані ділянки, зайняті під виноградними насадженнями з визначенням їх геодезичних координат, характеристики їх екологічних умов (рельєф, ґрунти, мікроклімат), які впливають на якість винопродукції, та стан виноградних насаджень і врожаю.

8. У разі відсутності власної сировинної бази підприємства-виробники винопродукції, що претендують на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження винопродукції та /або використання кваліфікованого зазначення походження винопродукції отримують сировину від виробника винограду в ареалах, визначених для виробництва таких вин, для чого щорічно укладають договори на технологію вирощування винограду, на його основні якісні показники, способи збирання і транспортування винограду для переробки, встановлені при Реєстрації.

9. Виноград, що підлягає переробці для виготовлення винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження повинен перероблятися окремо.

10. Винопродукція з кваліфікованим зазначенням походження повинна виготовлятися за традиційною для відповідної зони або оригінальною технологією із застосуванням обладнання, що забезпечує якісну переробку винограду.

11. Винопродукція з кваліфікованим зазначенням походження повинна мати особливі якості та відповідати наступним основним умовам:

- а) виноград, з якого виготовлено винопродукцію, відповідає вимогам до сорту на вказане найменування продукції;
- б) винопродукція виробляється при точному дотриманні технології, викладеної в затвердженій нормативній документації;

в) винопродукція реалізується на ринку тільки розфасованою у пляшки або сувенірний, художньо оформлений посуд;

г) органолептичні властивості вище, ніж у звичайних вин та інших продуктів виноробства.

IV ТЕХНОЛОГІЯ ВИРОБНИЦТВА ВИНОПРОДУКЦІЇ З КВАЛІФІКОВАНИМ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ

1. Технологія вирощування винограду для виготовлення винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження має відповідати існуючим вимогам та нормам, встановлених при Реєстрації, з урахуванням наступних вимог:

– застосування добрив, зрошування та гербіцидів у відповідності з діагностикою стану насаджень,

– регулювання маси врожаю шляхом встановлення оптимального навантаження на виноградну рослину і довжини обрізки плодівих стрілок з урахуванням біологічних особливостей сортів і умов вирощування з метою забезпечення його високої якості.

2. Показники якості винограду для виробництва винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження при зборі мають відповідати існуючим вимогам та нормам, встановлених при Реєстрації.

3. У тих випадках, коли виноград в силу несприятливих погодних умов року або з інших причин за своєю якістю не відповідає встановленим вимогам з нього не виготовляють винопродукцію з кваліфікованим зазначенням походження.

4. Для кожного найменування винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження розробляють технологічну документацію, яку затверджує центральний орган виконавчої влади з сільськогосподарства України.

5. Виробництво, витримка, обробка і розлив винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюються строго у відповідності до норм, визначених в технологічній інструкції.

6. Винопродукція з кваліфікованим зазначенням походження за своїми якісними показниками повинна відповідати вимогам затвердженої нормативної документації.

7. Відбір суслу в процесі виробництва винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюють відповідно до вимог нормативної документації на вказане найменування продукції.

8. При виробництві, обробці і стабілізації винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження застосовують офіційно дозволені в виноробній галузі технологічні прийоми, речовини та допоміжні матеріали. Забороняється часткова концентрація суслу або застосування інших технологічних прийомів обробки суслу, які можуть істотно змінити його хімічний склад.

9. Під час виробництва винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюють хімічний і мікробіологічний контроль якості сировини і готової продукції та проводять відповідну технологічну документацію.

10. Розфасовку винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюють тільки в нові скляні пляшки або сувенірний, художньо оформлений посуд і закупорюють корковими пробками.

11. Оформлення пляшок і сувенірного посуду винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження виконують спеціальними ковпачками, етикетками, контретикетками і кольєретками.

12. Етикетки для винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження розробляють відповідно до чинної нормативної документації з обов'язковим маркуванням назви місця походження або географічного зазначення походження, виконаних обведеною овалом абrevіатури (НМП) або (ГЗП), а також із зазначенням місця походження. Замість цього маркування або разом із ним може наноситися текст: "Зареєстрована в Україні назва місця походження винопродукції" або "Зареєстрована в Україні географічне зазначення походження винопродукції".

На контретикетках зображують схему ареалу, де виготовляють винопродукцію із зазначенням виноградарської області (для винопродукції із ГЗП) або виноградних ділянок (для винопродукції із НМП) і друкують пояснювальний текст.

13. Оформлені пляшки та сувенірний посуд з вином загортають в папір та упаковують в ящики з гофрованого картону або сувенірні коробки.

14. Упаковку, маркування, зберігання і транспортування розфасованих в пляшки і сувенірний художньо оформлений посуд винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження здійснюють згідно з діючою нормативною документацією.

15. Гарантійний термін зберігання винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження встановлюють відповідно до діючої нормативної документації на цей тип продукції.

V ПОРЯДОК ЗАТВЕРДЖЕННЯ ВИНОПРОДУКЦІЇ З КВАЛІФІКОВАНИМ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ

1. Реєстрацію кваліфікованого зазначення походження винопродукції, що дає право на використання зареєстрованого найменування місця походження винопродукції або зареєстрованого географічного зазначення походження винопродукції, здійснює згідно до Закону України № 752-XIV спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності (далі – Установа). Законом надається правова охорона кваліфікованого зазначення походження винопродукції на підставі їх реєстрації, яка діє безстроково від дати реєстрації.

2. Обсяг правової охорони, що надається реєстрацією права на використання кваліфікованого зазначення походження товару, визначається занесеними до Реєстру і зафіксованими у свідоцтві характеристиками винопродукції та межами географічного місця.

3. Заявка на реєстрацію кваліфікованого зазначення походження винопродукції подається до Установи особами, які мають право на реєстрацію згідно Закону № 752-XIV.

4 Заявка складається українською мовою і повинна містити:

а) заяву про реєстрацію найменування місця походження винопродукції або географічного зазначення походження винопродукції та/ або права на використання зареєстрованого відповідного кваліфікованого походження винопродукції з відомостями про заявника і його адресу;

б) заявлену назву місця походження винопродукції або заявлене географічне зазначення походження винопродукції;

в) назву винопродукції, для якої заявник просить зареєструвати вказане зазначення походження винопродукції та / або право на використання зареєстрованого відповідного кваліфікованого зазначення походження винопродукції;

г) найменування і межі географічного місця, де відбувається виробництво винопродукції і з яким пов'язуються особливі властивості, певні якості, репутація або інші характеристики винопродукції;

д) опис особливих властивостей винопродукції, певних якостей, репутації або інших характеристик винопродукції;

е) дані про використання заявленого кваліфікованого походження винопродукції на етикетці і при маркіровці винопродукції;

ж) дані про взаємозв'язки особливих властивостей, певних якостей, репутації або інших характеристик винопродукції з природними умовами та / або технологічним чинником вказаного географічного місця.

5. Разом із заявкою подаються:

а) документ, який підтверджує, що заявник виробляє винопродукцію, для якої просить зареєструвати назву місця її походження або географічне зазначення походження винопродукції та / або право на використання зареєстрованого відповідного кваліфікованого зазначення походження винопродукції;

б) висновок спеціально уповноваженого органу про те, що особливі властивості, певні якості або інші характеристики винопродукції, вказані в заявці, об'єктивно обумовлені або пов'язані з природними умовами і / або технологічним чинником вказаного географічного місця виготовлення винопродукції;

в) висновок спеціально уповноваженого органу щодо меж географічного місця, з яким пов'язані особливі властивості, певні якості або інші характеристики винопродукції.

6. Заявка повинна стосуватися лише одного кваліфікованого зазначення походження винопродукції.

7. Видачу висновку щодо визначення особливих властивостей, певних якостей та інших характеристик винопродукції, які обумовлені або пов'язані з природними умовами і / або технологічним чинником вказаного географічного місця виготовлення винопродукції здійснює центральний орган виконавчої влади з сільського господарства України на підставі заключення наукових установ – Національного інституту винограду і вина «Магарач» та Національного наукового центру «Інститут виноградарства та виноробства ім. В. Є. Таїрова» (далі – Інститути).

8. Інститути видають заключення щодо результатів встановлення і опису особливих властивостей винопродукції, агроекологічних характеристик географічного місця, взаємозв'язках особливих властивостей винопродукції з природними умова-

ми і / або технологічним чинником вказаного географічного місця Інститути після проведення ними наукових досліджень місця вирощування винограду, виробництва та якості винопродукції..

9. Для отримання заключення наукових установ щодо встановлення і опису особливих властивостей винопродукції, агроекологічних характеристик географічного місця, взаємозв'язках особливих властивостей винопродукції з природними умовами і / або технологічним чинником вказаного географічного місця виробники винопродукції, що претендують на право виробляти винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження, подають в Інститути заявку на проведення цих робіт. Підставою для виконання робіт є договір та технічне завдання, укладений між виробниками винопродукції та інститутами. Роботи виконуються на платній основі.

10. Інститути створюють спеціалізовану групу зі спеціалістів виноградарів, виноробів, землевпорядників, ґрунтознавців та ін. для проведення робіт, а також проводять методичне забезпечення дослідних робіт.

11. Спеціалізована група проводить в польових умовах збір інформації про агроекологічні умови вирощування виноградних насаджень (клімат, ґрунти), стан та продуктивність насаджень, сортовий склад виноградників, якісні та кількісні показники урожаю, які будуть використані для виробництва винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження, уточнює дані картографічних матеріалів виробників винопродукції, проводить контроль зміни площі виноградників, місця розташування, сортового складу сировини, технологічних процесів виробництва винопродукції і інших чинників, досліджує якісні показники сировини і/або винопродукції, збирає повну нормативну документацію на винопродукцію і складає дос'є на кожне найменування винопродукції.

12. Встановлені при проведенні комплексних досліджень виробника винопродукції відомості фіксуються у «Паспорті винограднику» і додатків до нього (Додатки А, Б, В). Інформація надається за наступними критеріями:

– основні показники агротехнічних прийомів вирощування виноградних насаджень та їх якості (Додаток А);

– характеристика екологічних умов території для виробництва продукції виноробства з кваліфікованим зазначенням походження (Додаток Б)

– ампелоекологічна класифікація земель (Додаток В).

та містить картографічні матеріали:

– топографічну карту території в масштабі 1:5000 (з зазначенням геодезичних координат),

– ґрунтову карту в масштабі 1:5000 чи 1:10 000,

– карту морозонебезпеки в масштабі 1:5000 чи 1:10 000,

– карту теплозабезпеченості в масштабі 1:5000 чи 1:10 000,

– комплексну ампелоекологічну карту в масштабі 1:5000,

– результати еколого-економічного та бонітетного аналізу земель

13. На основі проведених агроекологічних досліджень території винограднику, Інститути визначають можливість її придатності для виготовлення винопродукції з

кваліфікованим зазначенням походження і роблять висновок, що є основою для продовження робіт чи її відмови.

14. Для якісного і кількісного обліку виноградників Інституту реєструють виноградні насадження для виготовлення винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження в базі даних Виноградного кадастру України.

15. Наукові дослідження щодо встановлення і опису особливих властивостей винопродукції, а також даних об взаємозв'язках особливих властивостей винопродукції з природними умовами / або технологічним чинником здійснює Інститут «Магарач».

16. Для проведення досліджень фізико-хімічного складу та органолептичних властивостей винопродукції заявник надає в НІВіВ «Магарач» 6 пляшок. Чотири пляшки направляють до «Випробувального центру НІВіВ «Магарач» для проведення аналізу, останні 2 пляшки – для дегустування

17. Результати наукових досліджень щодо встановлення особливих властивостей винопродукції, оформлені згідно вимог до нормативної документації, містять такі дані:

- нормативні і встановлені показники якості і походження винограду і діапазони їх значень згідно "Посвідчення якості винограду" (Додаток Д.1);

- висновок про відповідність якості винограду (Додаток Д.2)

- показники контролю технологічного процесу виробництва винопродукції і встановлені діапазони їх значень згідно технологічної інструкції на виробництво винопродукції вказаного найменування;

- нормативні і встановлені показники якості винопродукції і діапазони їх значень згідно «Посвідчення якості винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження» (Додаток Д.3);

- висновок щодо відповідності якості винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження (Додаток Д.4).

18. Результати досліджень щодо агроєкологічних умов території винограднику для виробництва винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження та встановлення особливих властивостей винопродукції, а також даних про взаємозв'язки особливих властивостей винопродукції з природними умовами / або технологічним чинником, оформлені згідно вимог до нормативної документації, включають їх вичерпну характеристику не менше ніж за останні 5 років.

19. Видачу висновку про встановлені особливі властивості, певні якості або інші характеристики винопродукції, вказані в заявці, об'єктивно обумовлені або пов'язані з природними умовами і / або технологічним чинником вказаного географічного місця виготовлення винопродукції Інститут «Магарач» проводить після органолептичного аналізу зразків виготовленої винопродукції Експертною дегустаційною комісією.

20. Експертна дегустаційна комісія, створена згідно «Положення про Експертну дегустаційну комісію», проводить опробування зразків винопродукції і дає заключення щодо її відповідності до затверджених вимог (Додаток Ж).

21. Відомості, які відображені у «Паспорті винограднику», «Посвідченні якості винограду», «Посвідченні якості виноматеріалів/винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження», Технологічній інструкції на виробництво винопродукції Інституту вносять до «ЄДИНОЇ БАЗИ ДАНИХ ВИНОПРОДУКЦІЇ З КВАЛІФІКОВАНИМ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ», що формується у Інститутах для організації контролю і забезпечення постійної якості винограду, виноматеріалів та винопродукції, а також контролю процесу їх виробництва.

22. На підставі прийнятого Установою рішення про реєстрацію кваліфікованого зазначення походження винопродукції здійснюється відповідна реєстрація шляхом внесення до Реєстру необхідних відомостей щодо кваліфікованого зазначення походження винопродукції та/або осіб, які мають право на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару.

23. Свідоцтво, що посвідчує реєстрацію права на використання кваліфікованого зазначення походження винопродукції, діє термін, встановлений Законом № 752-XIV, щоскладає 10 років від дати подання заявки.

24. Строк дії свідоцтва продовжується Установою на наступні 10 років на підставі заяви, поданої власником свідоцтва, протягом останнього року дії свідоцтва, за умови надання підтвердження спеціально уповноваженого органа, що власник свідоцтва виробляє винопродукцію у географічному місці, зазначеному в Реєстрі, а характеристики винопродукції відповідають характеристикам, занесеним до Реєстру.

25. Підтвердження щодо відповідності винопродукції географічному місцю виробництва і характеристикам, зазначеним в Реєстрі, видає центральний орган виконавчої влади з сільського господарства України на підставі заключення наукових установ – Національного інституту винограду і вина «Магарач» та Національного наукового центру «Інститут виноградарства та виноробства ім. В. С.Таїрова» (далі – Інститути).

26. Для отримання заключення власник свідоцтва звертається до Інститутів із заявою і пакетом документів згідно умов цього розділу.

27. Інститути проводять експертизу, яка встановлює відповідність (чи невідповідність) приведених даних і якості винопродукції встановленим при реєстрації вимогам і нормам і дає заключення.

28. Дія свідоцтва припиняється достроково за умов, передбачених Законом № 752-XIV.

29. Власник свідоцтва зобов'язаний забезпечувати відповідність якості, особливих властивостей та характеристик винопродукції, щовиробляється, їх опису в Реєстрі.

VI КОНТРОЛЬ ВИРОБНИЦТВА І ЯКОСТІ ВИНОПРОДУКЦІЇ З КВАЛІФІКОВАНИМ ЗАЗНАЧЕННЯМ ПОХОДЖЕННЯ

1. Контроль виробництва і якості винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження протягом усього періоду випуску здійснюють виробничі лабораторії підприємств-виробників, які забезпечують стабільну високу якість винопродукції при дотриманні строгій технологічної дисципліни та високої культури виробництва.

2. Встановлені додатково до нормативної документації при Реєстрації показники контролю виробництва, якості винограду і винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження вносяться до журналів ТХМК підприємства-виробника і є підставою для їх регулярного контролю підприємством-виробником.

3. Контроль особливих властивостей, певних якостей та інших характеристик винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження згідно Закону України 752-ХІV покладений на центральний орган виконавчої влади з сільського господарства України, який видає щорічно дозвіл на виробництво і випуск винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження у встановлених об'ємах.

4. Видача дозволу здійснюється на підставі висновку наукових установ – Національного інституту винограду і вина «Магарач» та Національного наукового центру «Інститут виноградарства та виноробства ім. В. С. Таїрова», які встановлюють відповідність якості, особливих властивостей та характеристик винопродукції, щовиробляється, їх опису в Реєстрі.

Максимальні допуски відхилень показників якості та кількості продукції визначаються положеннями центрального органу виконавчої влади з сільського господарства України.

5. Для отримання висновку наукових установ щодо встановлення відповідності якості, особливих властивостей та характеристик винопродукції, що виробляється, їх опису в Реєстрі виробники винопродукції подають в Інститути заявку на проведення цих робіт. Роботи виконуються на платній основі.

6. Контроль передбачає визначення фактичних значень показників, що контролюються, і зіставлення результатів аналізу з діапазонами значень показників, встановленими при Реєстрації.

7. Для визначення фізико-хімічного складу та органолептичних властивостей винопродукції заявник надає в Інститути 6 пляшок. Чотири пляшки направляють до «Випробувального центру НІВіВ «Магарач» для проведення аналізу, останні 2 пляшки – для дегустування. Отримані дані Інститути реєструють у базі даних «Єдиної бази даних винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження».

8. У разі невідповідності виробництва винопродукції, її кількості і якості встановленим вимогам, незалежно від стадії виробництва, подальша робота з виноградом, виноматеріалами і винопродукцією, як із кваліфікованим зазначенням походження, припиняється. Заборона на продовження виробництва і/або випуск (реалізацію) здійснюється центральним органом виконавчої влади з сільського господарства України на підставі негативного висновку Інститутів.

9. Видача заборони або дозволу на продовження виробництва і/або випуску винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження підприємству-виробнику проводиться протягом 10 днів після отримання відомостей.

10. При виникненні суперечок між підприємством-виробником винопродукції і виробниками винограду і/або виноматеріалів в ареалах, що визначені для виробництва винопродукції вказаної категорії, з питань якості, а також незгоди підприємства-виробника з висновками Інститутів про невідповідність виробництва і якості винопродукції встановленим вимогам, учасниками суперечок або підприємством-

виробником винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження у 10-денний термін після отримання висновку про невідповідність може бути поданий протест у центральний орган виконавчої влади з сільського господарства України з вимогою/проханням про проведення повторної експертизи.

11. Центральний орган виконавчої влади з сільського господарства України приймає рішення про відхилення протесту або призначає повторну експертизу з залученням лабораторій, які акредитовані у Національному агентстві України, і Центральної дегустаційної комісії. За результатами повторної експертизи центральний орган виконавчої влади з сільського господарства України виносить рішення про переведення винопродукції з кваліфікованим зазначенням походження до іншої категорії або збереження за цією винопродукцією кваліфікованого зазначення походження в 15-денний термін з дня складання протоколу або експертного висновку, про що письмово повідомляється зацікавленим особам.

БІБЛІОГРАФІЯ

ИК 10-04-05-11 Инструкция по микробиологическому контролю Советского шампанского

ИК 10-04-40-89 Инструкция по микробиологическому контролю винодельческого производства (Инструкция з микробиологічного контролю виноробного виробництва), затв. 01.06.89 НПО напоїв і мінвод Мінагропрома СРСР)

КД У 00011050-15.91.10:2008 Основні правила виробництва і зберігання коньяків України

КД У 00011050-15.93.11-01:2009 Основні правила виробництва та зберігання шампанського України та вин ігристих

КД У 00011050-15.93.12-01:2008. Загальні правила збору і переробки винограду на виноматеріали

КД У 00011050-15.93.12-02:2008. Основні правила виробництва та зберігання тихих вин

Положення про Центральну дегустаційну комісію виноробної промисловості Державного Комітету з питань садівництва, виноградарства та виноробної промисловості України. – Введ. 10.07.96 р.

РД 01-1994 Перечень конструкционных, антикоррозионных и вспомогательных материалов, разрешенных Минздравом для применения в винодельческой промышленности Украины

Регламент Комісії ЄС N 479/2008 від 29 квітня 2008 р. [REGULATIONS Councilregulation (EC) No 479/2008 of 29 April 2008 / Official Journal of the European Union. – 2008. - № 6.6.- 1.148, P. 1 – 61]

Виноградний кадастр України, затв. 25.08.10 Мінагрополітики та продовольства України.